POLIROM
Ida Simons
O fecioară nesăbuită
BIBLIOTECA POLIROM
Un roman despre iluzia marilor prietenii

Ida Simons
O fecioară nesăbuită
roman

Traducere din limba neerlandeză şi note
de Gheorghe Nicolaescu

POLIROM, 2016

„Oricine e în stare să zădărnicească planul unui disperat în ultima clipă. Trebuie doar să-i dai în momentul potrivit o ceaşcă de cafea sau o tărie sau trebuie să-i spui că, odată ajuns cadavru, va arăta neatrăgător sau stupid. Important e să nu te sustragi acestei mici îndatoriri; ca să zicem aşa, trebuie să ai cafeaua sau tăria pregătite în inima ta.“

Marnix Gijsen, Bărbatul de poimâine

I

Încă de mică eram obişnuită să-l aud pe tata spunând aproape în fiecare zi că le pricinuise un mare rău semenilor săi nefăcându-se antreprenor de pompe funebre. Era ferm convins că, numaidecât după aceea, populaţia planetei noastre ar fi constat doar din nemuritori.

Era un *schlemiel*[1] şi ştia asta; putea să facă o sumedenie de glume nesărate pe seama acestui lucru. În timpul săptămânii, n-aveau ce rău să facă, însă de sărbători ajungea chiar şi o simplă remarcă precum cea despre întreprinderea de pompe funebre pentru a face să izbucnească o ceartă feroce.

Duminica şi în zilele de sărbătoare, părinţii mei se războiau ca mâţa cu câinele.

Deşi altfel se înţelegeau destul de bine, tensiunea creştea totuşi destul de mult în astfel de momente, fiindcă evreii sunt blagosloviţi cu un şir dublu de sărbători. De aceea, pentru mine era un punct de mare interes să aflu grabnic în ce zile aveau să pice ale noastre în anul următor. De îndată ce am ştiut să citesc, le căutam încă din decembrie, imediat după apariţia noului calendar.

Sărbătorile noastre cădeau dezamăgitor de des chiar înaintea sau imediat după cele ale restului lumii, şi-atunci îmi stăteau pe inimă ca nişte pietre încă din ajunul lor, căci dacă tata stătea acasă patru zile la rând, nu se putea să nu vină vorba de unchiul Salomon şi de căpitanul Frans Banning Cocq.

Oricare ar fi fost cauzele disputelor dintre părinţii mei şi oricum s-ar fi desfăşurat mai apoi acestea, de fiecare dată venea un moment în care se puneau iarăşi de acord într-un mod atât de tulburător, încât îi blestemau la unison din adâncul inimii pe unchiul Salomon şi pe ilustrul căpitan.

Atunci când asta se întâmpla mai înflăcărat ca de obicei, mama mă lua şi se muta iarăşi în casa ei părintească, înainte de a-i întâlni în oraşul meu natal pe cei din familia Mardell, asta nu-mi făcea cine ştie ce plăcere, apoi însă cearta săptămânală dintre părinţii mei a căpătat caracterul palpitant al unui joc de noroc. Dacă se lăsa cu o ceartă zdravănă, fără perspectiva unei împăcări imediate, câştigam un premiu: Anvers. Dar şi aici erau mai multe lozuri necâştigătoare decât câştigătoare. De cele mai multe ori, scandalul se termina cu un fâs, iar mie nu-mi rămânea decât să sper că voi avea mai mult noroc la următoarea sărbătoare.

Înainte ca unchiul Salomon şi căpitanul să se fi amestecat atât de funest în viaţa lui, tata trăise câţiva ani fericiţi la Anvers. Vorbea despre acea perioadă ca despre un paradis pierdut, în care echitaţia, scrima şi spectacolele de operă îi umpluseră tot timpul: erau amintiri frumoase, care însă nu corespundeau întru totul realităţii. Mai întâi că zece ore pe zi trebuia să facă o muncă pentru care n-avea nicio aplecare şi niciun talent. I-ar fi plăcut să se facă violonist, însă părinţilor lui o existenţă de artist nu li se părea îndeajuns de nobilă pentru un fiu din familia lor, pe care ei înşişi o considerau foarte distinsă. A trebuit să intre în afaceri şi, pentru a-şi face ucenicia, a fost dat în seama unor prieteni fabricanţi. Totala lui nepricepere într-ale afacerilor n-a ieşit acolo la iveală sau poate, din politeţe faţă de părinţii lui, a fost trecută sub tăcere. N-a povestit cum a ajuns în Anvers – însă a spus că a fost dragoste la prima vedere şi că s-a hotărât pe loc să se stabilească acolo. Lua parte la tot ce oferea oraşul în materie de distracţii agreabile, însă el era, din păcate, un băiat atent şi serios, care evita plăcerile uşuratice, iar lipsa asta avea să-l coste scump.

Împreună cu un tânăr compatriot, lua în fiecare zi o masă caldă în singurul local unde se servea mâncare pregătită după regulile bucătăriei evreieşti. Proprietarul ştia că nimeni nu-i periclita monopolul *cuşer*[2] iar oaspeţii n-aveau nimic de obiectat. Aşezaţi la una dintre cele patru mese rotunde dintr-o cămăruţă scăldată în semiîntuneric, mâncau fără să crâcnească tot ce li se punea în faţă.

În acest cadru sumbru şi-a făcut apariţia într-o după-amiază de primăvară de-acum o jumătate de secol un grup pestriţ. Trei fete şi trei băieţi, însoţiţi de părinţii lor şi de o femeiuşcă blondă, cu o înfăţişare ştearsă. Era, după părerea tatei, ca şi cum un pâlc de colibri ar fi nimerit din greşeală într-o colonie de vrăbii. Ciripeau şi cârâiau toţi deodată în engleză, neerlandeză şi spaniolă, fără să le pese în vreun fel de tărăboiul pe care-l făceau.

Avea să fie o zi nefastă pentru proprietarul restaurantului.

Spre încântarea victimelor sale zilnice, capul bizarei familii l-a întrebat cum de-i trecuse cap să dea unei asemenea cuşti pentru maimuţe numele impozant de sală de restaurant.

— Dar, a continuat el binevoitor, poate că mâncarea e foarte bună; mi s-a mai întâmplat să mănânc excelent în cine ştie ce speluncă mizerabilă.

Cele trei fete purtau rochii albe şi pălării de paie, bogat împodobite cu trandafiri. Cum sosiseră din Argentina abia cu o zi înainte, încă nu avuseseră timp să-şi cumpere haine mai potrivite cu plajele reci ale Europei occidentale. Au constatat

cu satisfacţie că, în ciuda pălăriilor lor excentrice, făceau o impresie puternică asupra oaspeţilor de la celelalte mese.

Trebuie să fi fost foarte frumoase cele trei surori; mulţi mi-au povestit mai târziu, suspinând, despre frumuseţea lor.

— Aveau păr ondulat, închis la culoare, şi ochi căprui, catifelaţi, şi o piele de culoarea fildeşului vechi şi guriţe roşii ca de coral, care nu mai aveau nevoie de ruj...

Foştii admiratori îşi încheiau întotdeauna povestirea compătimindu-mă că semănăm cu tata.

După cinci minute, acesta luase hotărârea fermă de se căsători cu cea mai mare dintre fete sau de a muri.

În vreme ce ceilalţi clienţi obişnuiţi se lăsau delectaţi de stilul lapidar cu care tatăl ei îi făcea cunoscută patronului nemulţumirea în legătură cu starea deplorabilă a feţei de masă şi cu abjecta calitate a mâncărurilor servite, nebunul îndrăgostit îşi închipuia deja cum amenajează pentru ea o casă. Era prea sfios ca să îndrăznească să facă măcar un pas în direcţia ei, iar atunci când, destul de brutal, a fost scos afară din local de prietenul lui, fiindcă trebuia să se întoarcă la muncă, nu ştia cum o chema pe adorata lui, nici unde locuia şi nici dacă avea s-o revadă vreodată.

Îşi petrecea de atunci timpul liber făcând de pază la uşa restaurantului, până când bucătarului i s-a făcut milă de el şi i-a spus că poate să-şi cruţe osteneala: patronul şi tatăl familiei se despărţiseră ca duşmani juraţi. Plătind nota, bătrânul spusese: „Am fost aici de două ori, prima şi ultima oară", iar patronul le refuzase lui şi familiei lui accesul în local până-n veacul veacurilor.

O săptămână mai târziu, tata a făcut cunoştinţă cu colibrii în casa patronului său, unde trebuia să se prezinte din oficiu o dată pe lună. Dacă în acea perioadă ar fi avut mintea lucidă, ar ti putut să prevadă o asemenea posibilitate; în starea în care era, a luat acea întâlnire drept un miracol. Pentru el a început un an de sclavie abjectă. În fiecare săptămână o cerea pe fată în căsătorie, iar ea îl refuza de fiecare dată. Fraţii şi surorile ei îl tachinau fără milă. Mama îl folosea ca mesager, iar cu tatăl ei trebuia să joace şah şi dame, având grijă să piardă toate partidele, fiindcă bătrânul nu suporta să piardă. Singura care părea a compătimi cu nefericitul amant era femeia micuţă şi blondă de care îşi amintea vag de la prima, fatala întâlnire. O chema Rosalba şi făcea menajul. Ea a fost aceea care, după un an, i-a spus că trebuia să plece, fiindcă oricum n-avea nicio şansă. El a înţeles că ea îi voia binele şi a promis să plece cât mai repede cu putinţă.

I-a prezentat patronului demisia, i-a scris fetei o scrisoare de despărţire, le-a trimis ei şi fiecăruia din familia ei câte un

suvenir şi s-a pregătit de drum.

Cu câteva zile mai înainte ca el să se întoarcă în ţara lui, a primit vizita tatălui fetei. Acesta l-a găsit în pat, palid şi nefericit. Se vedea că în ultimele săptămâni nu mâncase şi nu dormise aproape deloc. Bătrânul domn i-a spus că avea să simtă lipsa partenerului său de şah şi că nu voise să-l lase să plece fără să-i ureze personal drum bun şi mult noroc în continuare. După câteva amabilităţi de-o parte şi de alta, conversaţia a lâncezit şi atunci oaspetele a dat cu ochii, pe măsuţa de lângă pat, de o ilustrată cu *Rondul de noapte*...

— De la fratele meu, a spus suspinând tristul amorez. Puteţi s-o citiţi liniştit.

Unchiul Salomon era faimos în familie pentru faptul că scria prea des, prea mult şi prea doct. Şi de data asta, el făcea cu scrisul lui mic şi elegant o relatare amănunţită a impresiei „copleşitoare" pe care o făcuse asupra lui la prima vedere tabloul „divin": „Fii atent mai ales la graţia cu care e pictată umbra proiectată de mâna căpitanului Frans Banning Cocq pe tunica aurie a lui Willem van Ruytenburch, senior de Vlaardingen! Salutări. Salomon".

Tatăl fetei, surprins şi impresionat de faptul că un tânăr putea fi atât de smintit să scrie fratelui său despre un asemenea subiect, a fost cuprins pe drumul de întoarcere de unul dintre celebrele sale accese de furie, de care era mândru, fiindcă erau o caracteristică a familiei.

Ajuns acasă, a trimis să vină fiică-sa la el. A bătut cu pumnul în masă şi i-a spus că trebuie să se căsătorească cu băiatul pe care îl refuzase cu atâta încăpăţânare şi cu asta basta. Puţin îi păsa bătrânului despot că Secolul Copilului începuse deja; de altfel, avea să nege existenţa acestuia până la ultima lui suflare.

A ameninţat cu toate mijloacele de coerciţie de care, în acele vremuri, un tată iubitor nu ezita să abuzeze după bunul plac. Fata a încercat să se împotrivească, însă fără vreun rezultat

După o săptămână s-a sărbătorit logodna, iar la scurt timp după aceea nunta, care, probabil, n-a fost mai nefericită decât majoritatea celorlalte.

La câţiva ani după naşterea mea a izbucnit Primul Război Mondial şi toată familia s-a refugiat în Ţările de Jos. După război, toţi s-au putut întoarce acasă, în afară de noi. Abia atunci am descoperit că prietena mea de suflet Mili şi părinţii ei, unchiul Wally şi mătuşa Eva, nu făceau parte din familia noastră. Ei locuiseră dintotdeauna în Scheveningen, oraşul care avea un aer spectral acum, după ce toţi refugiaţii se întorseseră

în oraşele lor de baştină „în afară de noi“, fiindcă tatăl meu german, care trăise mai mult în Belgia şi ţinea mai mult la ţară decât restul familiei, nu se gândise să se naturalizeze; însă asta aveam s-o pricep abia mai târziu. A trebuit să mă obişnuiesc cu gândul că Mili nu era o verişoară, însă, pe de altă parte, am simţit un sentiment de uşurare aflând că bunicul ei nu era şi al meu. Mi-era frică de el, cu toate că semăna leit cu Motanul încălţat; era mic de statură şi purta o mustaţă ca a împăratului Wilhelm. Cum ajunsese la asta, era un mister, căci era de-ajuns să pomeneşti numele acelui nefericit împărat în prezenţa sa, şi bunicul Harry spumega de furie.

— E din cauza mărcilor, a spus Mili, ca şi cum ar fi vorbit despre o formă urâtă de pojar.

Părinţii lui Mili s-au mutat la Haga şi i-au convins pe-ai mei să facă şi ei la fel. Tata n-a reuşit să-şi găsească o slujbă şi a început să se ocupe de afaceri pe cont propriu. Fără să aibă aşteptări prea mari, a închiriat un apartament ieftin, la etaj, pe una dintre cele mai urâte şi aglomerate străzi ale oraşului.

Collie-ul nostru nu se putea obişnui cu viaţa de oraş. De îndată ce se deschidea uşa casei, se năpustea din pură disperare în mijlocul circulaţiei. După ce-a fost lovit de câteva ori, părinţii mei s-au hotărât să-l vândă.

— E pentru binele lui, au spus ei, că doar nu vrei să-l calce tramvaiul, iar dacă-l ţinem, treaba asta se va întâmpla cu siguranţă.

L-a cumpărat şi l-a luat cineva care locuia în Rijswijk, însă a doua zi căţelul s-a întors, cu un capăt de funie roasă agăţată de zgardă. Noul său stăpân a venit şi l-a luat din nou, de data asta legat cu un lanţ zdravăn de fier. După a doua despărţire, mult mai grea decât prima, am căpătat o aversiune iraţională faţă de oraş. La început, colegii mei de şcoală m-au tachinat, iar mai târziu m-au ignorat, asta dându-mi o senzaţie de confort şi linişte.

Cu Mili, care era cu două clase mai mică decât mine, lucrurile stăteau cu totul altfel. Ieşea de la şcoală întotdeauna înconjurată de un roi de fetiţe şi nu mai contenea cu poveştile înflăcărate despre lucrurile plăcute care i se întâmplaseră. Poate că în acea perioadă ar fi renunţat la prietenia mea dacă n-am fi fost doamna Antonius şi doamna Nielsen.

Doamna Antonius – Mili – era o femeie distinsă. Avea un model de fetiţă, Louise, şi un model de soţ, de meserie ministru. Soţul meu, Niels Nielsen, era un pictor suedez. Naţionalitatea şi numele se datorau profundei mele admiraţii pentru *Minunata călătorie a lui Niels Holgersson prin Suedia.*

Noi aveam un băieţel, Benjamino, o adevărată satană cu chip de copil. Jocul consta în a inventa de fiecare dată ceva nou pentru a demonstra cât de bine merg lucrurile în casa Antonius şi ce dezastru e la noi. Niels al meu nu făcea altceva decât să se mânjească cu vopsea pe sine şi toate lucrurile din jur chiar înainte de venirea ministrului, iar acesta îşi scutura atunci capul într-un gest de solemnă dezaprobare. Bărbaţii nu se suportau între ei, iar drăgălaşa Louise era terorizată de Benjamino, astfel încât cele două doamne nu mai pridideau cu scuzele pentru a linişti apele. Am continuat mult timp să jucăm acest joc plicticos, însă numai când eram în drum spre şcoală şi înapoi, spre casă, oriunde în altă parte nu scoteam nici măcar o vorbă despre familiile noastre. Mili avea părul buclat şi blond ca spicul de grâu şi ochi mari şi azurii, la fel ca fiica ei de vis Louise, însă ea nu era drăgălaşă; era mereu prea înţeleaptă pentru vârsta ei. Părinţii au înţeles repede că aveau sub oblăduirea lor o fiinţă specială, lăsând-o de mică să decidă în privinţa multor chestiuni ce-o priveau personal, iar rezultatele au fost excelente. La înfăţişare, Mili nu semăna cu ei, amândoi având păr închis la culoare şi ochi căprui. Mama ei era o femeie frumoasă, însă ceea ce mă atrăgea cel mai mult la ea era vocea: aducea cu susurul blând al unui pârâu molcom şi plăcut. Singurul ideal la care năzuia mătuşa Eva era acela de a face viaţa cât mai plăcută atât sieşi, cât şi celorlalţi. Pentru a realiza asta, îşi învingea chiar şi comoditatea înnăscută. Peste tot erau buchete de flori pe care le aranja ea însăşi cu multă grijă, făcea cele mai delicioase bomboane şi prăjituri şi împodobea toate robinetele din casă cu panglici. Cele din toalete erau din satin, cu dungi albe şi roz. Tatăl lui Mili era un bărbat sfrijit şi neîndemânatic, cu nişte ochişori isteţi şi o gură largă. Sprâncenele stufoase i se împreunau deasupra nasului mare, acvilin. În ciuda aspectului său, trăia cu convingerea că e irezistibil, şi pe bună dreptate, căci de fiecare dată când avea de-a face mai îndeaproape cu cineva, reuşea să dea impresia că e o persoană importantă şi demnă de admiraţie. El nu era absent sau indiferent, precum alţi adulţi, atunci când Mili şi cu mine îi împărtăşeam micile noastre griji, şi juca bingo sau cărţi cu noi, de-ai fi zis că viaţa lui atârna de asta. Atunci când ceva îi plăcea mult sau, dimpotrivă, îi displăcea, ne îmbogăţea vocabularul cu termeni noi, pe care noi trebuia să-i înţelegem fără alte explicaţii.

Într-o duminică după-amiază, după ce unchiul Salomon şi acolitul său fuseseră pomeniţi din nou cu amărăciune, mama m-a luat cu ea la mătuşa Eva, căreia, de fiecare dată când era nevoie, i se putea confesa. Ne-au trimis pe Mili şi pe mine sus, astfel încât mamele noastre să poată vorbi şi plânge

nestingherite. O oră mai târziu, când ni s-a îngăduit să ne întoarcem jos, le-am găsit bându-şi ceaiul foarte mulţumite, cu feţele scăldate în lacrimi. Unchiul Wally, un pescar pasionat, pleca de-acasă în fiecare duminică dimineaţă, de îndată ce răsărea soarele. L-am auzit întorcându-se fluierând şi mergând sus să-şi schimbe costumul. După un scurt răstimp, a apărut vesel în cameră.

— Aşa, fetelor, ne-a salutat el, şi-acum mi-e poftă de-un ceai.

Mili l-a întrebat dacă avusese o zi frumoasă.

— A fost fantastic, spuse el, într-un cuvânt: fantastic. Totul mi-a mers strună.

Mili şi cu mine l-am felicitat. S-a aşezat în fotoliul lui preferat, şi-a aprins o ţigară, iar apoi a văzut feţele plânse ale soţiei lui şi ale prietenei ei. Iritat, le-a întrebat de ce stăteau acolo ca două curci plouate. Mătuşa Eva i-a spus că în ziua următoare mama avea să plece cu mine la Anvers, că se putea să nu ne mai întoarcem niciodată, fiindcă mama se gândea serios să divorţeze şi că, în orice caz, era ferm hotărâtă să lipsească şase luni de-acasă.

Wally s-a înfuriat.

— Ce apoteoză de doi bani! a spus el. Asta e limpede o situaţie în care Wally trebuie să facă să-i parvină un document trimis chiar lui de el însuşi.

Mili s-a înroşit toată, iar mătuşa Eva s-a îngălbenit.

— O, tati, să nu faci asta, te rog! l-a implorat Mili, iar mătuşa Eva l-a rugat şi ea insistent ca de data asta să renunţe la planurile lui; însă nici măcar rugămintea fierbinte a acelei voci blajine n-a reuşit să-l convingă.

Pe un ton sever, care nu îngăduia nicio replică, i-a poruncit lui Mili să meargă în camera lui şi să-i aducă hârtie şi timbre.

— Ştii unde le găseşti. Aştept să te întorci imediat, fără vreun gând ascuns sau mai ştiu eu ce subterfugii.

— Da, tati, a spus Mili, supusă şi întristată cum n-o mai văzusem niciodată.

Am mers cu ea sus şi am rugat-o să-mi spună ce urma să se întâmple, însă ea a refuzat.

— O să vezi, a spus ea, e ceva groaznic. Face asta mereu, pe mine şi pe mami ne scoate uneori din minţi şi unde mai pui că el are mereu dreptate.

Suspinând adânc, ea a pus obiectele cerute pe masa din faţa tatălui ei. El s-a aşezat, a luat o coală de hârtie şi, spunând cuvintele cu voce tare, a început să scrie:

Document.

Prin prezenta, subsemnatul – înţeleptul Wally –, în prezenţa Theei, Evei, a lui Gittel şi Mili, declar în scris, verbal şi solemn următoarele: Thea afirmă că vrea să se întoarcă la familia ei pentru o perioadă de şase luni sau mai mult. Eu, înţeleptul Wally mai sus menţionat, declar că, înainte să fi trecut şase săptămâni, ea se va fi întors la propria adresă, şi încă bucuroasă!

Semnat conform legii,
Wally.

Acest document va fi deschis peste şase săptămâni în prezenţa aceloraşi martori şi se va recunoaşte public, umil şi oficial că Wally a avut dreptate.

Semnat,
Wally.

Cei patru martori priveau şi ascultau muţi de uimire; unchiul Wally a împăturit documentul, l-a pus într-un plic pe care l-a sigilat, l-a timbrat şi a scris pe el adresa de la birou. Apoi, Mili şi cu mine a trebuit să-l însoţim până la cutia poştală, pentru ca, aşa cum se exprima el, să putem mai târziu să declarăm sub jurământ că el pusese într-adevăr documentul la poştă la acea dată. Asta în cazul în care între timp avea să iasă la iveală material nou. Când Mili şi cu mine am ajuns din nou sus, în camera ei, m-a implorat în numele vechii noastre prietenii să nu pomenesc la şcoală nimic despre obiceiul oribil al tatălui ei. I-am spus că poate conta pe mine şi că şi în viaţa mea sunt anumite lucruri pe care aş prefera să nu le fac publice. Asta a părut să o consoleze îndeajuns, şi-atunci m-a întrebat politicos dacă mi-ar plăcea să vin iarăşi la Anvers.

— Prost moment, am spus eu.

Nu trecuse decât o lună de când fuseserăm acolo, iar după o asemenea călătorie, trebuia să mă spetesc la şcoală ca să recuperez lecţiile pierdute.

II

Nu venise nimeni să ne aştepte la gară, iar mama a spus că ştiuse dinainte că avea să fie o zi de *nu*. Într-o zi de *nu* totul ieşea prost, iar zilele de *da* erau extrem de rare.

Ne-am târât valizele spre ieşire şi, în ritmul paşilor noştri, mama a început să declame pe un ton sumbru:

Hark! Hark!
The dogs do bark!
The beggars are coming to town...
some in rags,
and some in tags
and one in a silken gown[3].

Ştia că nu suportam versurile astea, însă ea nu m-ar fi tachinat aşa de des cu ele *dacă ar fi văzut strada înzăpezită, străjuită de-o parte şi de alta de casele înalte şi galbene, ale căror acoperişuri ascuţite străpungeau o pătură joasă de nori coloraţi în roşu şi violet de soarele asfinţind.*

Fiecare casă avea în faţă o grădină, o suprafaţă pătrată acoperită cu pietriş, în mijlocul căreia se desena perfect un strat de muşcate roz.

Locuitorii fuseseră avertizaţi că urmau să vină cerşetori şi-atunci îşi trăseseră obloanele la toate ferestrele, însă frica răzbătea prin crăpături înspre grădinile din faţă, unde câinii stăteau de pază. Câini Bouvier şi ciobăneşti şi câţiva dintre acei dogi mari şi albi care arată de parcă o uriaşă mână malefică i-ar fi stropit cu cerneală. Când şi când, câte unul începea să urle auzindu-i pe cerşetori, chiar dacă aceştia erau încă departe, cu mult înainte ca ei să umple strada cu ţipete mânioase şi târşâit de picioare betegite. Erau cu sutele: unii şchiopătau în cârje sau îşi târau un picior de lemn, alţii aveau petrecute pânze negre peste orbitele ochilor rămase goale. Ţipau că le e foame şi-şi agitau pumnii ameninţători spre casele galbene, însă atunci când unul dintre ei a îndrăznit să se apropie, câinii au început să mârâie şi să latre. Şi-au căscat fălcile îmbăloşate, descoperindu-şi dinţii. Prizonieri neajutoraţi ai foamei şi zdrenţelor, cerşetorii n-aveau ce să facă altceva decât să treacă mai departe huiduind şi zbierând, căci nu se puteau pune cu câinii.

Apoi apăru dintr-odată cerşetorul îmbrăcat în mătase. De culoarea piersicii era mătasea, la fel de ferfeniţită şi ponosită ca zdrenţele cenuşii ale celorlalţi, dar mult mai puţin călduroasă... Însă strălucea în razele apusului de soare, iar acea strălucire era de neîndurat pentru cei aflaţi cel mai aproape de omul îmbrăcat în mătase, zdrenţele lor părând astfel şi mai sărăcăcioase şi murdare.

Gheare păroase lărgiră mai întâi şi mai mult crăpăturile din mătasea ferfeniţită, iar apoi jupuiră pielea palidă de dedesubt. Atunci când cel care purtase haina de mătase ajunse să zacă gol şi nemişcat în zăpadă, ceilalţi trecură mai departe liniştiţi şi aproape fericiţi. Ultimii au părăsit strada cerşetorii

care se deplasau cel mai greu şi care se distrau izbind cu cârjele în silueta nemişcată.

Când peste stradă se lasă din nou liniştea, câinii încep să iasă din curţi...

Şi mama, şi eu ne gândeam că poate ne aşteaptă cineva afară, însă ştiam prea bine că asta n-are cum să se întâmple. Singura modalitate prin care bunica ne putea da de înţeles că vizita noastră n-o încânta defel era aceea de a nu trimite pe nimeni să ne aştepte, căci exclusese ea însăşi varianta de a ne spune asta verde în faţă.

Cu excepţia unchilor mei Charlie şi Freddie, toţi copiii ei erau căsătoriţi, şi ar fi fost mai înţelept şi mai avantajos dacă s-ar fi mutat într-o locuinţă mai mică, însă mătuşa mea îşi iubea casa ei mare, aşezată pe una dintre aleile cele mai largi ale oraşului, şi se opunea din răsputeri unei eventuale mutări.

— Rămân în cutia asta inconfortabilă doar pentru ca toţi copiii şi nepoţii mei să poată veni acasă oricând au chef, spunea ea, iar asta o ţinea legată.

Când mama anunţa că venim în vizită, n-avea încotro şi ne ura bun venit, chiar dacă n-o făcea nicidecum din inimă. Nu-i păsa că acea casă mare, cu scări înalte şi multe şi cu bucătăria la demisol, era incomodă pentru ea, căci pentru asta o avea pe Rosalba.

A trebuit să luăm un taxi, fiindcă, vrând de data asta să stăm şase luni, aveam mult mai mult bagaj decât de obicei.

Când şoferul a oprit în faţa casei, mama a spus văicărindu-se:

— Asta mai lipsea!

În faţa uşii de la intrare, Rosalba şi mamaia Hofer stăteau de vorbă. Şoferul a descărcat valizele şi, spre uşurarea noastră, Rosalba s-a scotocit după bani în buzunarul şorţului şi a plătit. Părea şi mai mică şi mai firavă decât de obicei, cum stătea aşa lângă mamaia Hofer, o femeie nemaipomenită care, prin statura şi felul de a se îmbrăca, aducea foarte mult cu un vizitiu al unui car funerar de lux. În familia noastră se spunea că are o limbă de glaspapir.

Rosalba ne-a sărutat, iar mamaia Hofer a spus:

— Ia te uită, au reapărut astea două! Şi eu care credeam că tocmai aţi plecat acasă.

Pe un ton smerit, mama a întrebat cum merg lucrurile în familiile celor două surori ale ei, amândouă nurori ale mamaiei Hofer.

— Slavă Domnului, o ţin din ceartă în ceartă, a răspuns mamaia Hofer. Deci toţi sunt sănătoşi.

M-a prins de bărbie, mi-a întors faţa la lumină şi a declarat că semăn leit cu tata. Rosalba a spus că semăn cu un

om foarte bun.

— Ah, ce om bun! a spus mamaia Hofer dispreţuitor. Nu mănâncă sticlă. Nu bea cerneală şi nu răstoarnă tramvaiul de pe şine. Sărăcia nu-i o ruşine, însă nici vreo onoare nu e.

După care i-a tras Rosalbei o scatoalcă zdravănă pe spinare, încât femeia a fost cât pe ce să cadă din picioare, şi, fără a considera că suntem demne de a fi salutate în vreun fel, s-a îndepărtat în pas de grenadir.

Nu se ştie cum şi când ajunsese Rosalba în familia sălbatică a mamei mele. De-a lungul întregii ei vieţi, fiecare îi acceptase prezenţa modestă şi grija atentă faţă de noi toţi ca pe ceva de la sine înţeles. Pur şi simplu, făcea parte din inventar. Era protestantă şi englezoaică. Nu învăţase nicio altă limbă, iar felul în care reuşea să se facă înţeleasă în ţările îndepărtate unde o însoţea pe bunica pentru a face menajul era unul dintre multele mistere ce-i învăluiau făptura minionă. Nu vorbea despre credinţa ei şi nu mai mergea la biserică, însă veghea cu severitate la mântuirea sufletelor noastre. În nicio bucătărie în care stăpână era o evreică nu se vor fi respectat mai exact regulile de preparare a mâncărurilor ca în cea în care Rosalba gătea atât de minunat şi atât de hiper-cuşer.

În fiecare zi se juca o comedie care trebuia să o facă pe Rosalba să creadă că noi nu ştiam că e analfabetă. Făcându-le apăsat cu ochiul tuturor celor prezenţi, bunica născocea de fiecare dată o altă scuză pentru a-i citi ziarul, iar de Crăciun, când din Anglia venea vreo scrisoare de la singurul ei frate, răspundea unul dintre noi, căci, întâmplător, Rosalba tocmai îşi rupsese ochelarii.

Nu era nicidecum proastă, însă niciunul dintre noi n-a încercat s-o înveţe arta cititului, fiindcă simţeam că bunica n-ar fi încurajat asta.

În timp ce intram în casă, Rosalba ne-a spus că bunica şi mamaia Hofer erau iarăşi pe picior de război. Cele două femei îşi disputau cu înverşunare întâietatea în inimioarele jumătăţii de duzină a nepoţilor, în care amândouă aveau cotă parte egală. Bunica stătea în fotoliul ei de la fereastră şi lucra; era mică de statură şi îndesată şi purta mereu rochii din mătase neagră, împodobite cu jabouri din dantelă de un alb imaculat, aşa cum obişnuia şi răposata regină Victoria. Credea că viaţa ei şi cea a suveranei aveau multe puncte comune. Îi plăcea să vorbească despre sine zicându-şi soacra Europei şi, asemeni celeilalte, rămăsese şi ea văduvă de tânără. Îşi trăia văduvia cu mult curaj – ca să nu-i zicem veselie. Avea ochi negri, cu uitătură aprigă, iar pielea feţişoarei ei rotunde nu avea nicio cută şi era pufoasă precum cea a unei fete tinere; un lucru de care era mândră şi asupra căruia îi plăcea să atragă atenţia.

Rosalba a adus cafea şi prăjituri, iar mama a fost atât de abilă să nu lase nimic necriticat la mamaia Hofer, încât gazda noastră a uitat de voie, de nevoie de iritarea provocată de vizita noastră.

Manevra de distragere a atenţiei, sugerată subtil de Rosalba, reuşise magistral.

— Mă bucur foarte mult că v-aţi întors, a spus bunica, iar apoi s-au disecat ultimele evenimente din familie.

— Cum mai merg lucrurile acum cu Isi şi Sonja? a întrebat mama zâmbind.

— Mergi şi joacă-te în grădină, mi-a spus Rosalba.

Trebuia să fac asta întotdeauna atunci când venea vorba despre oaia neagră a familiei, soţul mătuşii mele cele mai tinere. El nu lua prea în serios chestiunea fidelităţii conjugale, iar atunci când i se reproşa, răspundea imperturbabil: „Chiar şi proprietarul celui mai frumos Rembrandt vrea să mai vadă şi alte tablouri" sau „Dacă iubeşti o singură femeie, asta nu înseamnă că trebuie să le urăşti pe toate celelalte", iar la asta nu prea aveau ce să obiecteze nici măcar cei mai sâcâitori dintre cei care îşi băgau nasul unde nu le fierbea oala.

Am coborât liniştită scara spre demisol şi am traversat holul întunecat ce dădea spre grădină, o bucăţică minusculă de pământ în formă de triunghi, înconjurată pe toate părţile de ziduri înalte. Nici cea mai firavă rază de soare nu răzbătea până aici şi tot ce se planta murea imediat, cu excepţia a doi lauri indestructibili care, de fiecare dată când îi revedeam, erau mai mari şi mai ţepoşi. Şi casele mătuşilor mele aveau mici grădini, iar Mili locuia cu părinţii ei, la fel ca noi, la etaj. *De aceea, era bine că aveam o grădină în spatele casei mele de pe insulă; acolo înfloreau tot anul trandafiri şi flori de nu-mă-uita. Înainte de a mă muta acolo, l-am cumpărat înapoi pe Rollo, un ciobănesc scoţian, şi în fiecare dimineaţă mergeam cu el la plimbare pe plajă.*

În afară de Blimbo şi Juana, un cuplu de negri care se ocupa de casă şi de grădină, nu mai locuia nimeni altcineva pe insulă. Mili putea veni din când în când în vizită. Şi părinţii mei, însă nu împreună, fiindcă nu voiam să aud pe insulă lamentaţiile lor despre Banning Cocq. Fritz Kreisler şi însoţitorul său erau cât se poate de bineveniţi o dată pe an, în rest, n-avea acces nimeni dacă nu fusese invitat explicit. Blimbo stătea în vârful foişorului şi mă anunţa de-acolo când sosea vreun ticălos neruşinat care voia totuşi să pătrundă în casă. Uneori, când vremea era foarte frumoasă, mă ducem să-l văd pe Blimbo în cămăruţa lui octogonală din turn. Zâmbind larg cu faţa luminată de o semilună albă, îmi împrumuta atunci binoclul. Puteam să desluşesc foarte limpede oraşul de

pe uscat şi munţii din spate, însă, prea bucuroasă cum eram că mă aflu pe insulă, nu ajungeam aproape niciodată atât de departe. Înainte de a părăsi cămăruţa din turn, aruncam întotdeauna o privire scurtă spre colţul unde zăceau nişte pietre verzi şi rotunde, ca să văd dacă Blimbo le mai păstra acolo. Rollo alerga pe plajă întotdeauna o bună bucată în faţa mea, însă de fiecare dată se întorcea la mine cu lătrături scurte pentru a fi mângâiat pe cap. Mi se făcea foame şi îi spuneam că trebuie să ne întoarcem acasă. Marea era ispititoare: era cam devreme în an pentru înot, însă după-amiază poate că aveam totuşi să încerc.

Nici n-ajunsesem bine în casă, că s-a auzit sunând telefonul. Nu putea fi decât Blimbo, iar asta nu era de bun augur.

— Ce s-a întâmplat, Blimbo?

— Vaporul de pe uscat e în port, Missy. Aşteptaţi astăzi cumva oaspeţi?

— Nu, Blimbo. Poate că-i un colet poştal.

— Nu cred, Missy. Pedro, care ne aduce poşta de obicei, nu-i la bord, şi nu a debarcat decât o singură doamnă.

— Întreab-o cum o cheamă şi ce vrea.

A trebuit să aştept puţin la telefon, auzind în depărtare vocea înceată a lui Blimbo. Revenind la telefon, acesta spuse:

— Mai sunteţi acolo, Missy?

— Da, bineînţeles, Blimbo. Cine-i oaspetele nepoftit?

— Ea spune că-i mamaia Hofer şi că o cunoaşteţi bine şi că vrea să vină în vizită.

— Piatră, Blimbo.

Blimbo nimeri în plin – pentru asta era angajat.

Unchiul Isi trebuie să fi avut destule la activ, căci n-am mai fost chemată să vin iarăşi sus. După o jumătate de oră, în grădină s-a făcut prea frig şi m-am dus să le salut pe cele două servitoare care, cântând asurzitor, frecau cratiţele de cupru. La refrene, am urlat şi eu cu ele din toţi bojocii. Era ceva în atmosfera casei care te stârnea să faci zgomot. Unchii mei aveau fiecare câte un gramofon pe care îl dădeau la maxim, iar atunci când veneau în vizită copii, aceştia începeau încă de la uşa casei să orăcăie în gura mare. Radioul încă nu-şi începuse misiunea civilizatoare, altfel vacarmul ar fi fost insuportabil.

Una dintre încercările acestor sejururi era că toţi credeau că-mi face plăcere să stau cu verişoarele şi verişorii mei mult mai mici în după-amiezile în care bonele lor aveau liber. Mătuşile îmi încredinţau odraslele lor, în vreme ce ele mergeau la cinema, exprimându-şi făţarnic speranţa că aveam să ne jucăm minunat împreună. În zilele astea, Blimbo avea mult de

lucru, fiindcă, pentru mine, joaca însemna să am grijă ca plozii să nu cadă de pe scară. Rosalba se retrăgea în camera ei – lucru foarte uşor de înţeles – până la ora ceaiului.

De o altă încercare aveam parte în fiecare vineri seară. Unchii aduceau cu ei de la *şul*[4] un *şnorăr*[5], care era pus la masă întotdeauna între mine şi Rosalba. Sufeream în tăcere, silită cum eram să-l aud cum leorpăie şi clefăie, căci manierele cerşetorilor la masă lăsau serios de dorit, însă ştiam că bunica mi-ar fi tras un perdaf pe cinste dacă m-aş fi plâns. În timpul săptămânii aveam adesea un *griner* permanent. *Griner*-ii (pronunţia în idiş a cuvântului german *grüner*) nu erau cerşetori, ci bărbaţi tineri din Polonia şi împrejurimi, veniţi la Anvers să înveţe meşteşugul şlefuirii diamantelor. De îndată ce-l dobândeau şi începeau astfel să câştige ceva, nu mai erau interesaţi de mese gratuite; atunci un *griner* nou-venit lua locul precedentului. În privinţa asta, dovedeau o cinste şi o solidaritate exemplare. Erau băieţi sfioşi şi liniştiţi, care nu vorbeau decât polona şi o variantă de idiş, pentru noi de neînţeles. Înfulecau cât puteau şi, la fel de liniştiţi şi sfioşi cum intraseră, dispăreau salutând scurt înainte să se termine masa. Printre şnorării de meserie erau figuri pitoreşti, căci un şnorăr care îşi lua meseria în serios era convins că îndeplinea o funcţie socială importantă, plăcută lui Dumnezeu. Nu oferea el semenului său prilejul să facă o faptă bună care era trecută în contul binefăcătorului de către îngerul însărcinat să facă asta?

Nu valora asta mult mai mult decât câteva îmbucături de mâncare ori un pumn de monede?

De fapt, cine era adevăratul binefăcător?

Această părere aleasă despre rolul lor făcea ca relaţiile cu şnorării să fie comode şi eliberate de umilinţa şi recunoştinţa ipocrite, care tulburau adesea relaţia dintre cerşetor şi binefăcător.

Şnorărul de meserie avea la el de cele mai multe ori o dovadă în ebraică – falsificată sau nu – de la un rabin care căuta sprijin pentru o comunitate sau o *ieşiva*[6] nevoiaşă din Polonia. Cu ea mergea la un coleg stabilit deja în Anvers, care, în schimbul unui procent, îi făcea rost de o listă a familiilor mai înstărite din comunitatea evreiască. În Anvers, nimeni nu era mai bine informat decât şnorării. Se spuneau despre ei multe poveşti care nu prea se deosebeau între ele. Fiecare familie caritabilă avea o variantă proprie despre tupeul şnorărului şi despre bunăvoinţa cu care acesta era tolerat. O singură dată am avut privilegiul de a întâlni un mare maestru în acest domeniu.

A sosit devreme, într-o după-amiază de vineri, în toi de iarnă. Purta un caftan lung, din mătase neagră, şi o căciulă de

blană scumpă, pusă cochet pe-o parte, peste pletele roşii; o barbă ţepoasă îi înconjura faţa lată şi îmbujorată. El era veselia întruchipată şi ne-a distrat cântându-ne preţ de un ceas. Mai întâi a povestit conţinutul cântecelor, pentru că noi nu prea înţelegeam idişul lui; vorbea foarte bine germană. La patru s-a uitat la ceas.

— S-a făcut patru, a spus el, mai am exact timp suficient pentru un client înainte de a merge la *şul*.

Şi-a scos din buzunar faimoasa listă.

— Alege-mi unul care să nu stea prea departe, i-a spus el jovial lui Charlie, care tocmai atunci intra, şi du-mă până acolo.

Mai târziu, Charlie ne-a povestit cum bufonul mersese pe stradă cântând cu voce tare, cum îşi cumpărase un trabuc zdravăn pe care îl aprinsese şi îl fumase cu o plăcere nemărginită. Charlie considerase necesar să-i atragă atenţia că acest fel de a se prezenta n-avea să facă o impresie bună asupra clientului de la care spera să scoată nişte bani.

— Un mucos ca ăsta vrea să mă înveţe pe mine meserie? spusese roşcatul râzând.

Charlie s-a jurat că, de îndată ce se deschisese uşa clientului, cerşetorul, palid ca turta de ceară, trecuse pragul plângând cu sughiţuri şi căinându-se cum nu se poate mai convingător.

Se întorcea la noi, în măsura posibilului, încă şi mai binedispus decât plecase. La întrebarea bunicii mele dacă totul mersese conform aşteptărilor, el răspundea:

— N-am de ce să mă plâng.

La masă era un oaspete extrem de agreabil, chiar dacă mâncarea nu se bucura întotdeauna de întreaga lui apreciere.

— Unde-i peştele? întreba el când, după supă, se servea o mâncare cu carne.

Bunica se scuza spunând că la noi, în Ţările de Jos, nu se obişnuia să se mănânce peşte vineri seara.

— Schon gut, schon gut[7], spunea cerşetorul binevoitor, dar nu ştiţi ce pierdeţi.

Spunea glumă după glumă; una dintre ele mi-a rămas în minte, fiindcă nimeni n-a vrut să-mi explice ce-avea aşa de amuzant.

— Într-o zi, povestea cerşetorul cu plete roşii, ajung într-un orăşel exact la timp pentru schabbes[8]. Era iarnă, drumul era acoperit de un strat gros de zăpadă şi toate casele aveau scufiţe albe. Cu oarece dificultate, am găsit drumul spre *şul*. Mi-era frig şi foame. După slujbă, l-am întrebat pe *şameş*[9] dacă ştie

vreo casă unde aş putea mânca ceva. „Ai noroc, spune *şameşul,* poţi să mănânci la rabin." „La rabin?" spun eu înspăimântat, căci ştim cu toţii că rabinii noştri (Domnul să-i ţină sănătoşi şi să trăiască o sută douăzeci de ani) cam trag mâţa de coadă. La ei nu ţi se întinde aşa o masă precum cea de care am avut eu parte aici astă-seară – chit că fără peşte. *Şameşul* m-a înţeles. „Rabinul nostru e un om bogat" a spus el, „o să mănânci foarte bine la el. O să fii foarte mulţumit". Şi mi-a explicat unde trebuia să ajung. Am ajuns la casa indicată, o casă albă şi mare, şi am bătut la uşă. Nu după mult timp, mi-a deschis o femeie. Ah, ce mai femeie!

Roşcatul şi-a ridicat mâinile şi ochii către cer.

— O frumuseţe, un înger din cer! Am bâiguit o scuză, căci eu credeam că încurcasem uşile, însă doamna cea frumoasă mi-a zâmbit. Ah, ce mai zâmbet! Făcea să apară gropiţe în obrajii ei trandafirii şi îi dezvelea dinţii ca nişte perle. M-a invitat să intru şi mi-a spus că ea e *rebbetsin*[10]. Soţiile rabinilor noştri sunt femei cuminţi şi bune. Uneori mai sunt şi foarte inteligente. Frumoase nu trebuie să fie, şi nici nu sunt de cele mai multe ori. (Dumnezeu să le binecuvânteze.) O soţie de rabin cum era aceasta nu mai văzusem niciodată. Mă iau după ea şi intru în sala de mese, o cameră mare, unde era întinsă o masă bogată. Acolo era rabinul. Distins, asemenea unui rege, pe un scaun ca un tron, plin de perne de mătase. M-a salutat cu un aer grav, însă amabil, şi mi-a arătat unde să mă aşez. Doamna cea frumoasă a aprins lumânările din candelabrul cel mare şi strălucitor şi lumina flăcăruilor se reflecta atât de blând în ochii ei negri şi mari, încât, preţ de o clipă, chiar şi eu am amuţit.

A adus chiar ea supa într-o supieră de argint. Aşa cum se cuvine, l-a servit mai întâi pe soţul ei. Rabinul a gustat din supă, a scuturat din cap, a luat într-o mână solniţa, iar în cealaltă piperniţa şi a împrăştiat din amândouă mari cantităţi în farfuria cu supă. Mi-a stat din nou inima în piept. „E chiar prea frumoasă ca să mai ştie să şi gătească", mi-am zis şi, când mi-a pus supa în farfurie, am luat cu lingura puţin din ea, am gustat., foarte circumspect... Era o supă excelentă, divină! am mâncat cu poftă tot ce era în farfurie şi n-am refuzat-o pe soţia rabinului când s-a oferit să mi-o umple din nou. Apoi a adus peştele. Crap cu stafide, mâncarea mea preferată. (O masă fără crap cu stafide nu-i o masă adevărată, mereu spun.) Rabinul a gustat din nou, a scuturat din cap şi a aruncat grămezi de sare şi piper peste acel crap nobil. Mare păcat mai era. Pe chipul frumos şi liniştit din faţa mea n-am sesizat nicio umbră de surprindere. Părea să fie un obicei al rabinului, care a ţinut-o

tot aşa până la desert, *kugel*[11]. Şi peste el a împrăştiat piper şi sare.

După rugăciunea de mulţumire n-am mai răbdat. „*Rebbe*"[12], îi spun uitându-mă la el cum stă căzut pe gânduri, privind drept în faţă, „*rebbe*, pot să vă întreb ceva?" „Desigur, fiule, întreabă-mă ce vrei." „*Rebbe*", spun eu, „totul a fost atât de gustos astă-seară. De ce aţi stricat aceste mâncăruri delicioase aruncând peste ele aşa de mult piper şi sare?“ „Mi-am închipuit eu că o să-mi pui întrebarea asta", oftă rabinul, „o pun toţi. O să încerc să-ţi explic. Ascultă! E scris în cărţi că orice lucru aici, pe pământ, e imperfect. Eu încerc să trăiesc după această doctrină. Când mi se serveşte mâncare cu totul pe gustul meu, consider că-i necesar să adaug ceva care face ca acea mâncare să-mi placă mai puţin, fiindcă nimic din ce-i pe pământ nu e perfect. Poţi să înţelegi asta?" „Da, *rebbe*“, am spus eu, „înţeleg şi vă mulţumesc că mi-aţi explicat totul atât de limpede. Pot acum să vă mai întreb ceva?" „Desigur", spune rabinul, „întreabă-mă, fiule". „Câtă sare şi cât piper vă trebuie ca să aruncaţi peste soţia dumneavoastră?"

Deşi mi-a scăpat poanta, povestea mi-a plăcut totuşi mult, fiindcă menestrelul nostru ştia s-o spună aşa de frumos. Putea să-şi schimbe culoarea feţei după bunul lui plac. Când l-a interpretat pe rabin, s-a făcut vizibil mai palid, ochii lui au căpătat o expresie gravă, meditativă ba chiar şi mâinile au părut că se subţiază şi se lungesc, iar când a vorbit despre soţia rabinului, am văzut în el tânăra şi fermecătoarea femeie, în ciuda bărbii lui ţepoase ce-i înconjura faţa.

Înainte de a pleca, bunica i-a mulţumit în numele tuturor pentru compania lui plăcută şi cântecele frumoase. Un surâs melancolic i-a apărut pe chipul care devenise brusc din nou serios şi-şi recăpătase paloarea.

— Sunt bucuros şi recunoscător dacă v-am distrat cu cântecele şi glumele mele şi am să vă spun de ce. Nu sunt decât un păcătos amărât, care se abate adesea de la calea cea dreaptă. Uneori, noaptea, când nu pot să dorm (căci eu dorm în fiecare noapte în alt pat), mă întreb ce-o să se întâmple cu mine mai târziu şi ce mă aşteaptă după ce Îngerul Morţii va fi venit să mă ia. Am vorbit odată despre asta cu un om înţelept. „Nu-ţi face griji", mi-a spus el, „un cântăreţ nebun ca tine o să se descurce întotdeauna şi în lumea viitoare. În propriul lor interes, cei drepţi vor trebui să cântărească cu îngăduinţă multele tale păcate, fiindcă fără cântăreţi, nebuni şi poeţi, în lumea de dincolo ar fi la fel de plictisitor ca aici".

III

Lucie avea să-mi spună mai târziu că venise la sinagogă în acea dimineaţă de sâmbătă doar ca să mă cunoască. De obicei nu venea, iar apariţia ei neaşteptată stârnise oarecare vâlvă, deşi se aşezase în linişte pe ultimul rând de bănci, tocmai pentru a nu atrage atenţia.

Când eram în vizită la bunica, trebuia s-o însoţesc în fiecare săptămână la *şul*. Pe atunci, ebraica încă nu se preda în mod obişnuit ca o limbă vie şi, de aceea, deşi învăţasem să citesc, nu puteam să urmăresc slujba; pierdeam imediat firul şi-atunci mă uitam pe furiş la bunica – când dădea foaia în cartea ei de rugăciuni, dădeam şi eu foaia într-a mea. Fiind foarte pioasă, n-aş fi îndrăznit să recunosc faţă de nimeni, cu atât mai puţin faţă de mine însămi, că slujba mi se părea nesfârşit de lungă.

Fiindcă una dintre regulile cultului nostru e ca bărbaţii şi femeile să stea separat, urcam de fiecare dată pe o scară lungă ca să ajungem în spaţiul rezervat femeilor şi ne aşezam în spatele unui grilaj care trebuia să ne protejeze de eventualele priviri lacome ale bărbaţilor aşezaţi sub noi. Dacă îmi aduc aminte de frumuseţea exterioară prezentă în sectorul nostru, cred că şi fără grilaj acele priviri n-ar fi însemnat cine ştie ce primejdie.

După o vreme trebuia să folosesc tot felul de mijloace pentru a nu adormi. Mai întâi, printre barele grilajului, îi căutam cu ochii pe băncile destinate bărbaţilor pe unchii mei şi alţi bărbaţi pe care îi cunoşteam. Erau îmbrăcaţi în costume solemne, întunecate la culoare, iar pe după umeri aveau nişte eşarfe pentru rugăciune, într-un amestec de negru şi alb. Pe cap purtau *kippah*[13] sau acel soi de pălării negre, de fetru, care mai târziu aveau să intre în graţiile unui ministru englez şi să-i poarte numele.

După ce terminam de observat bărbaţii, începeam să număr ferestruicile din grilajul nostru, iar apoi căutam să văd câte dintre doamnele de faţă purtau perucă. Erau încă destul de multe cele care, sub pompoasele lor pălării de sabat, purtau obligatoriul *bandeau*[14] pentru evreicele căsătorite. Peruca bunicii trebuie să fi fost pentru celelalte femei pioase o sursă de iritare, fiindcă în felul în care o purta, ea ştia să pună pioşenia în slujba vanităţii. O comandase la Paris la un maestru peruchier vestit; din păr mătăsos, de culoarea bronzului, cu o sumedenie de cârlionţi şi onduleuri, împodobită cu mici piepteni şi agrafe strălucind vesel.

Sub acoperişul jos mirosea a femei bătrâne, a lavandă şi a foame, fiindcă slujba trebuia ascultată pe burta goală.

De data asta, aerul închis îmi provoca şi mai multe ameţeli decât de obicei, căci împlinisem doisprezece ani, vârsta la care se consideră că o fată evreică e în stare să respecte regulile impuse de religia ei, iar Rosalba mă reţinuse pentru prima oară de la „gustarea pentru copii".

— Acum nu mai ai voie să te atingi de ea, a spus ea, ca întotdeauna mai severă într-ale dogmei decât bunica.

Ea ar fi închis ochii, desigur, şi mi-ar fi îngăduit să ciugulesc câteva bucăţele de prăjitură, chiar dacă devenisem femeie adultă.

În ciuda fricii că Domnul nostru avea să mă trăsnească dacă ar fi băgat de seamă ce fac, în acea dimineaţă am aţipit. M-am trezit speriată după ce slujba se terminase, când celelalte femei au început să sporovăiască, bucuroase şi ele că nu mai trebuiau să stea nemişcate.

Cu un semn rece din cap, mamaia Hofer şi-a făcut loc să treacă pe lângă noi, iar mătuşile au venit să o ia pe bunica şi să iasă.

Apoi am mers toate la casa bunicii, unde Rosalba pregătise între timp un mic dejun copios. Însă de data asta totul a decurs puţin altfel decât de obicei, fiindcă la ieşire mi-a venit în întâmpinare domnişoara Lucie Mardell, ceea ce le-a tulburat profund pe femeile din familia mea. Domnişoara Mardell era mult mai distinsă decât noi, adică decât familia mamei mele. A tatălui, după spusele lui, aparţinea celei mai vechi nobilimi.

În comunitatea noastră, părerile privind distincţia erau destul de amestecate. Fiecare grup putea deveni obiect al dispreţului pentru ceilalţi. Evreii veniţi din Germania se bucurau de această satisfacţie în raport cu cei veniţi din Polonia, în vreme ce aceştia, la rândul lor, se considerau cu mult deasupra „olandezilor", care, şi ei, ii dispreţuiau pe toţi ceilalţi, astfel încât toată lumea putea să fie mulţumită. „Adevăraţii belgieni", care se stabiliseră în oraş în urmă cu o generaţie sau mai mult, nu considerau că merită nici măcar o privire spre vreun muritor dintr-un alt grup, cu excepţia câtorva Oameni Aleşi care, indiferent de originea lor, erau stimaţi şi preţuiţi de toată lumea. Cum ajunseseră la acest statut era, de cele mai multe ori, imposibil de înţeles, căci asta n-avea nimic de-a face cu erudiţia sau bunăstarea materială. Însă odată obţinută această recunoaştere, feţele acestor norocoşi căpătau o expresie orgolioasă din care iniţiaţii puteau citi limpede: „Sunt un Om Ales recunoscut, iar pentru mine nu sunt valabile prejudecăţile obişnuite".

Tatăl Luciei nu era în mod cert un Om Ales, el era morocănos şi inabordabil. În afară de tata, care în vremurile de aur de dinaintea căsătoriei fusese prieten cu domnul Mardell, nimeni din familia noastră nu văzuse mai mult din casa lui decât parterul, unde îşi avea el biroul. Lucie şi tatăl ei erau atât de distinşi, încât nu frecventau pe nimeni din comunitatea noastră, iar acum, cu totul neaşteptat, ea mi se adresa.

— Tu eşti fata care cântă aşa de frumos la pian? a întrebat ea.

În ochii mari şi gri deschis şi pe buzele subţiri i-a apărut acel surâs pe care aveam să învăţ să-l îndrăgesc ori să-l privesc cu teamă. Era îmbrăcată cu un mantou verde închis şi peste părul şaten deschis purta o căciuliţă de blană gri. Eram o snoabă, aşa cum sunt cei mai mulţi copii. Mă delectau invidia nedisimulată şi curiozitatea bunicii şi mătuşilor mele. Lucie a pus mâna pe umărul meu şi m-a împins înaintea ei, în stradă. Bunica era vizibil contrariată. Cu toate că o măgulea atenţia arătată de *cea mai frumoasă din ţară*, era indispusă fiindcă aceasta nu mă avea decât pe mine ca obiect.

— Ascultă, a spus Lucie încet. Ai un instrument bun acolo?

Şi, cu un aer de superioritate, a făcut un semn scurt din cap înspre ai mei.

— Nu cine ştie ce, domnişoară, am spus eu, şi ăsta era adevărul, căci toată familia învăţase să cânte la acel amărât de pian şi era de înţeles că astfel ajunsese să fie dezacordat cronic.

— O să întreb dacă te lasă să vii să cânţi la noi – avem un Steinway foarte bun, a spus Lucie.

Devenise dintr-odată foarte politicoasă şi amabilă faţă de toată lumea şi, într-o clipită, a obţinut de la bunica mea stupefiată aprobarea pe care o dorea.

— Nu vreau să meargă singură pe stradă, a spus ea într-o ultimă şi firavă încercare de a se opune.

— O trimit pe menajeră sau vin chiar eu să o iau, a spus Lucie.

A salutat afabil din cap toate acele feţe morocănoase şi mi-a spus:

— Pe luni, la zece!

În drum spre casă, furia reprimată s-a dezlănţuit.

— Ce tupeu!

— Da’ ce şi-o fi închipuind?

— N-ar fi trebuit să accepţi asta niciodată, mamă!

— La noi nici măcar nu se uită, şi Gittel să se ducă la ea să cânte la pian, şi lui Gittel nici măcar nu-i place să se ducă, nu-i aşa? La antipatica aia.

— Puţin îmi pasă cât e de antipatică, pianul să fie bun, am spus eu.

Luni dimineaţă m-au gătit mai frumos ca de obicei şi, pentru onoarea familiei, mi-au pus în păr o panglică albă nouă. La ora stabilită a venit să mă ia Lucie.

— O să am grijă de ea, i-a promis ea bunicii cu un zâmbet cum nu se poate mai dulce.

Însă când am ajuns în stradă a spus:

— Uf, am crezut că în ultima clipă o să-ţi interzică să vii cu mine.

Casa familiei Mardell, cea mai frumoasă de pe acea stradă, se afla în diagonală faţă de cea a bunicii, însă spre surprinderea mea n-am mers direct într-acolo.

— Trebuie să discutăm programul solemnităţii, a spus Lucie cu un aer prefăcut serios. N-o să-ţi facă plăcere, însă la început vei fi prezentată tuturor celor din casă, nu se poate altfel la prima ta vizită.

M-a tras uşor de panglică.

— Fii sinceră: nu-ţi face plăcere, nu-i aşa?

Am încuviinţat din cap şi cred că din acel moment am început să o ador.

— Tata vrea să te vadă fiindcă îl ştie bine pe tatăl tău, însă n-o să dureze mult, pentru că e întotdeauna ocupat şi scump la vorbă. De Bertha n-o să scapi uşor. Bertha e o bătrână de încredere, ca Rosalba la voi.

Mama Luciei murise foarte tânără şi Bertha o vedea pe Lucie ca pe copilul ei.

— Şi uneori e foarte enervant, fiindcă mă tot bate la cap să mă mărit, iar eu n-am absolut niciun chef.

Apoi urma să fiu prezentată Salviniei Natans, lui Menie Oberberg şi lui Gabriel, toţi trei angajaţi în biroul băncii.

— Salvinia şi Menie tocmai s-au logodit, slavă Domnului, am avut toţi multe de îndurat până s-a ajuns aici.

Salvinia şi Menie lucrau de trei ani în biroul băncii şi în tot acest timp fuseseră îndrăgostiţi nebuneşte unul de altul, însă nu avuseseră curaj să sufle o vorbă. Numai că Salvinia începuse una-două să leşine, iar Menie ajunsese slab ca o stafie, ceea ce pe tatăl Luciei începuse să-l agaseze. În numele lui Menie, fără să-l consulte în prealabil, ceruse mâna Salviniei, pentru ca apoi să-i transmită tânărului da-ul ei entuziast, iar de-atunci cei doi radiau de fericire.

— Şi Gabriel?

— A, Gabriel e cel mai tânăr angajat, a spus Lucie pe un ton indiferent. După ce ţi-ai făcut datoria şi i-ai salutat cuminte pe toţi, mai întâi trebuie să cânţi pentru mine, apoi ţi se va servi o ceaşcă de ciocolată caldă, după care te voi lăsa în pace

dacă vrei. Altfel, o să rămân aşezată lângă tine, cu ceva de lucru în mână – pot să stau foarte liniştită.

Ştiam din experienţă ce însemna „a sta liniştit" şi i-am spus cât am putut de politicos că bineînţeles că nu trebuia să plece. Lucie, vicleana, mi-a citit numaidecât gândurile.

— Nu crezi, nu-i aşa? a întrebat Lucie râzând, că sunt în stare să stau liniştită, însă o să vezi.

În acel moment am traversat strada şi, nu mult după aceea, am şi ajuns în faţa uşii albe şi înalte a casei celei mari. Ne-a deschis o femeie blondă şi grasă, într-un şorţ alb cu mâneci lungi. M-a sărutat pe amândoi obrajii şi a început o poveste lungă despre „domnul, tatăl dumneavoastră", care părea că îi este foarte simpatic. Lucie mi-a făcut cu ochiul şi a spus:

— Bertha, restul îl povesteşti altă dată, fiindcă ne-aşteaptă tata.

A bătut la o uşă cu o ferestruică şi am urmat-o într-o încăpere în care doi bărbaţi şi o femeie, aşezaţi la birourile lor, lucrau de zor, după câte mi-am putut da seama, să dea de cap adunării unor coloane infinite de cifre. Salvinia, scundă, grasă şi cu păr întunecat, purta ochelari şi n-avea gât. Cu privirea îndreptată spre Menie, s-a lăsat pe vine lângă mine şi m-a îmbrăţişat. Menie a fost atât de mişcat de acest gest matern, încât s-a văzut nevoit să-şi şteargă ochelarii şi apoi şi capul mai mult sau mai puţin chel. Salvinia a spus că speră să aibă şase fete şi a trebuit să îndur şi de la ea un sărut. Apoi am strâns mâna umedă a lui Menie şi abia atunci am reuşit să-l văd bine pe Gabriel. Îngerul Gabriel într-un costum negru ponosit, cu mâneci peticite.

Ochii lui de un albastru închis mi-au zâmbit aşa de amabil dinspre o faţă de un farmec atât de neobişnuit, încât am rămas cu gura căscată. Părul lui arămiu strălucea de parcă ar fi fost luminat de un soare invizibil pentru muritorii obişnuiţi. O buclă îi cădea neglijent peste fruntea albă şi înaltă, acoperindu-i una dintre sprâncenele întunecate. Petele de cerneală care-i mânjiseră degetele nu puteau aduce niciun prejudiciu formei nobile a mâinilor sale lungi.

— Să-l anunţ pe domnul că aţi venit, domnişoară Mardell? Cred că momentan este liber.

— Mulţumesc, Gabriel, a spus Lucie încuviinţând din cap, şi abia după ce el părăsise camera, am văzut cât de cenuşie şi mohorâtă era aceasta, cu mobilă decolorată şi tapet închis la culoare; singurul ornament era un calendar mare de birou, plin de mâzgăleli ilizibile.

Gabriel a revenit şi, politicos, ne-a deschis uşa, invitându-ne înăuntru. Era înalt şi slab, cu un cap mai înalt decât Lucie,

care atunci încă mi se părea a fi prea înaltă pentru o femeie.

— Nu pot să intru niciodată aşa tam-nesam la tata, mi-a explicat ea pe hol. De multe ori sunt la el persoane importante pentru discuţii.

A bătut la o uşă ce părea făcută din miere coagulată şi. după ce o voce amabilă a strigat „Intră!“, am văzut pentru prima oară camera de lucru a domnului Mardell, care mi s-a părut foarte ciudată, fiindcă nu avea altă mobilă decât un birou şi trei scaune. Pereţii erau acoperiţi până la o treime din înălţimea lor cu rafturi de cărţi, iar deasupra acestora erau plini de tablouri. La biroul făcut din acelaşi tip bizar de lemn ca şi uşa stătea tatăl Luciei, un bărbat înalt şi elegant, cu păr castaniu, uşor cărunt la tâmple, şi cu una dintre acele feţe neutre despre care *goii*[15] spun că n-au nimic evreiesc.

Când am intrat, s-a ridicat de pe scaun şi a spus pe un ton serios:

— Aşa, iat-o deci pe artistă. Ce mai face tatăl dumneavoastră?

Mi-a pus întrebarea asta de fiecare dată când ne-am întâlnit. Pentru el, mama şi familia ei nu existau. I-am răspuns că tata face bine, mulţumesc de întrebare, şi l-am întrebat dacă pot să mă uit la tablouri.

— Sigur că da, vă rog. Şi-apoi să-mi spuneţi ce credeţi despre ele.

Domnul Mardell avea să se poarte mereu cu mine ca şi cum aş fi fost trecută de şaizeci de ani.

Aici nu erau tablouri precum cele din casa bunicii. Erau foarte bizare, mai ales unul ce înfăţişa o doamnă violet cu o burtă verde, pictată neglijent. Despre majoritatea celorlalte nu puteam să spun nici măcar ce înfăţişau, însă asta n-avea cine ştie ce importanţă.

— Ei, spuse domnul Mardell după ce mă uitasem la toate, şi-acum să vă auzim părerea.

— Tata spune că dumneavoastră ştiţi ce-i frumos cu mult înaintea celorlalţi oameni, am spus eu, aşa că aceste tablouri vor fi cândva sigur frumoase.

— Însă acum încă nu le vedeţi frumuseţea? a întrebat el.

Nu, n-o vedeam şi mi se părea absurd să mă prefac.

— Nu-i nici măcar o pânză care să se bucure de aprecierea dumneavoastră?

Am arătat spre o casă albă şi joasă, la marginea unui şanţ, înconjurată de copaci, pictată într-o după-amiază de toamnă. O singură dungă de un portocaliu strident lumina traseul parcurs de soare spre asfinţit.

— Casa aceea în octombrie.

Lucie izbucni în râs:

— Zănatico! De ce: casă în octombrie?

— E octombrie, am spus eu încăpăţânată. Poţi să miroşi că exact în după-amiaza asta au ars frunzele din grădină.

Iar domnul Mardell a întrebat de ce îmi place.

— Pentru că e o casă aşa de fericită, încât oamenilor care locuiesc în ea nu le pasă dacă afară e frig şi întuneric, am bâlbâit eu, brusc foarte stingherită de faptul că Lucie credea despre mine că sunt o zănatică.

— Hai, a spus ea, hai să mergem sus. Altfel o să spui numaidecât că eu sunt de vină că n-ai reuşit să studiezi îndeajuns.

Mi-a făcut din nou cu ochiul şi între noi totul a revenit la normal. Când am vrut să-mi iau rămas bun, domnul Mardell a spus că i-ar face şi lui plăcere să vină să asculte puţin.

— Dacă n-aveţi nimic împotrivă, desigur.

În acea primă dimineaţă, n-am văzut în camera în care am mers nimic altceva decât Steinway-ul. Doar puţine piane au suflet, iar printre aceste minunate excepţii se număra pianul cu coadă al familiei Mardell. Tatăl Luciei n-a stat mult cu noi, mi-a spus că pot să vin să cânt când vreau, şi după-amiaza. Casa avea aşa de multe camere, încât nu încurcam pe nimeni.

Lucie s-a ţinut de cuvânt. A stat fără să scoată o vorbă, cu ceva de lucru în mână, astfel încât să mă pot bucura nestingherită. La douăsprezece şi-a strâns lucrul şi mi-a spus că acum are să mă ducă acasă.

— Crezi că o să ai chef să mai vii şi mâine? a întrebat ea ca să mă tachineze.

Nu mi-a venit în cap nicio replică tăioasă.

Ajunsă la bunica, am fost supusă unui adevărat interogatoriu încrucişat, însă n-am spus mare lucru.

În dimineaţa următoare, am găsit *Casa în octombrie* agăţată aproape de pianul cu coadă.

— Tata spune că poate să stea aici câtă vreme vii să cânţi, a spus Lucie. E o mare onoare. Mie nu mi-a împrumutat niciodată vreunul dintre tablourile lui.

După o săptămână eram sclava Luciei.

Dacă cineva mi-ar fi amintit că atunci când o văzusem pentru prima dată mi se păruse o prăjină, l-aş fi contrazis indignată. Ea îmi propusese imediat să-i spun pe numele mic, iar eu ajunsesem, pronunţând acest cuvânt, să-l savurez ca pe o delicatesă. Marea atracţie pe care o exercita asupra mea se datora în bună măsură faptului că era cu totul altfel decât toate femeile pe care le cunoşteam. Vorbea puţin, nu râdea mult şi era perfect stăpână pe sine. Purta haine şi culori care i se potriveau, nu pentru că, întâmplător, erau la modă. Într-o epocă în care toate făpturile feminine îşi etalau părul tuns scurt,

băieţeşte, şi ceafa rasă, ea purta părul lung, despărţit de o cărare la mijloc şi strâns într-un mic coc pe ceafa. M-am bucurat că mama îmi interzisese să mă tund atunci când o implorasem să-mi dea voie.

Din păcate, nu era blond închis şi ondulat, ci neted şi negru ca smoala. Am întrebat-o pe bunica dacă auzise vreodată de cineva căruia să i se fi schimbat brusc culoarea părului. După câte ştia ea, a spus, nu i se întâmplase asta decât contelui de Monte Cristo, după ce petrecuse o noapte într-o grotă, în compania unor cadavre; aşadar, n-aveam nicio speranţă.

Casa familiei Mardell era o construcţie solidă. Ţăcănitul maşinilor de scris la care băteau Menie şi Salvinia nu se auzea în camera unde se afla pianul. Ca să ajung sus, trebuia întotdeauna să fac ceva efort pentru a-i evita pe cei doi îndrăgostiţi. Le plăcea să-şi arate unul altuia cât de frumos ştiu să se poarte cu copiii. Vorbăria Berthei era imposibil de evitat: dacă reuşeam uneori să scap de ea la uşa de la intrare, atunci când îmi deschidea, n-aveam încotro şi, resemnată, trebuia să-i suport potopul de cuvinte atunci când venea cu cafeaua.

Lucie nu stătea întotdeauna cu mine în timp ce cântam la pian. Mergea la cumpărături sau în vizită la prietene, iar atunci domnul Mardell făcea onorurile casei venind să bea cu mine cafeaua dimineaţa sau ceaiul după-amiaza.

Uneori mă ruga să-i cânt ceva, iar dacă avea timp, mă lua cu el în birou, unde, cu foarte multă răbdare, încerca mereu să mă înveţe să-i privesc tablourile, cum spunea el. Nu-mi îngăduia să-i repet cuvintele. Nu simţea câtuşi de puţin nevoia să audă din nou propria lui judecată, într-o formă oarecum modificată, spunea el ironic, oricât de mult l-ar fi măgulit faptul că reţineam aşa de exact tot ce spunea.

— Aveţi curajul să tăceţi dacă n-aveţi nimic de spus, astfel, mai târziu veţi fi mult mai puţin agasantă decât cele mai multe dintre reprezentantele sexului dumneavoastră.

Totuşi, continua să-mi ofere tenace explicaţii competente despre colecţia lui, şi, treptat, am început să înţeleg. Odată, după ce ne întorseserăm în biroul lui la sfârşitul unei asemenea vizionări, m-a întrebat pe neaşteptate ce mă făcuse să aleg dificila meserie de pianistă de concert.

Pentru că nu mi se părea nimic mai minunat decât să mă dedic exclusiv muzicii.

— Desigur, însă nu-i uşor să trăieşti din asta.

A repetat întrebarea, şi-atunci i-am spus că s-a întâmplat aşa fiindcă, după ce murise vărul meu, venise la noi un domn şi cântase la pian.

— Copilul lui Jankel Hofer?

— Da... Aron.

Pentru prima oară am înţeles ce greu e să exprimi ceva în cuvinte; n-am fost în stare să-i spun domnului Mardell cât de mult îl iubisem pe Aron.

— Nimeni nu-mi spusese că e bolnav şi, într-o zi, când am întrebat-o pe mama dacă pot să mă duc iarăşi să mă joc cu el, mi-a zis să nu spun la nimeni, însă Aron fusese foarte obraznic şi de aceea fusese trimis pentru o jumătate de an la un internat în Anglia. Când ai cinci ani, o jumătate de an pare foarte mult.

— Da, a spus domnul Mardell, mai târziu, anii devin mai scurţi, iar orele mai lungi.

Nu m-a lăsat să tac mult şi m-a întrebat ce făcusem după ce primisem vestea.

— În acea după-amiază m-am dus la cea mai bună prietenă a mea.

— E de aceeaşi vârstă cu Lucie? a întrebat el, şi asta m-a făcut să izbucnesc într-un hohot de râs.

— O, nu, e cu doi ani mai mică decât mine, însă e foarte inteligentă. Mult mai inteligentă decât mine. Încă de pe-atunci. Bizar, nu? Suntem în continuare prietene... mergem împreună la şcoală şi...

Însă domnul Mardell nu m-a lăsat să divaghez.

— De ce aţi mers în acea după-amiază la prietena cea inteligentă?

— Fiindcă voiam să ştiu când avea să se întoarcă Aron. Mama spusese: „Exact peste o jumătate de an“. Mili, prietena mea, avea o bonă. Şi-atunci am întrebat-o pe ea.

Fusese o întreagă poveste. Trebuia să istorisesc toate astea? Domnul Mardell era de părere că da.

— Când am intrat, Mili juca loto cu bona. Mili juca drăceşte, câştiga mereu. Bona se făcea că o lasă să câştige, însă nu era deloc aşa, Mili câştiga de-adevăratelea. M-am aşezat ca să particip şi eu un pic la joc şi atunci am întrebat-o pe bonă: „Cum se numeşte astăzi şi o jumătate de an?“. M-a întrebat dacă nu cumva mă ţicnisem. Bona nu mă avea la inimă. Era atât de nebună după Mili, încât nu suporta că eu cântam mai bine la pian decât preferata ei. În rest, Mili era în toate mai bună ca mine şi, fără îndoială, şi asta i-ar fi reuşit mai bine, numai că muzica nu-i prea plăcea. Mili a spus: „Spune exact la ce te referi!"

— Inteligent, într-adevăr, a spus domnul Mardell laudativ.

— Da, aşa e ea, şi-apoi eu am spus: când e ziua mea, se numeşte unsprezece martie, cum se numeşte astăzi şi cum se numeşte astăzi şi o jumătate de an? Bona a spus: a, nu ştii numele lunilor. Mili le ştie. Dă-i drumul, Mili! Şi Mili a spus lunile anului.

Şi-a dat drumul să alunece de pe scaun şi a luat poziţia de recitare, cu mâinile la spate şi piciorul stâng împins în faţă. Avea o voce neaşteptat de groasă pentru o făptură atât de mică.

— Ia-nuaa-rie, a spus Mili.

— Fee-bruaa-rie.

— MAAR-CE, şi-apoi, dintr-o respiraţie, un cuvânt foarte lung: iunieiuligustembrietombrieiembriecembrie.

Domnul Mardell a făcut observaţia că asta probabil nu-mi fusese de mare folos.

— Nu, însă în cele din urmă, bona mi-a dat răspunsul corect: astăzi şi o jumătate de an avea să fie şase mai. Şi-acum pot să continui să învăţ cum se privesc tablourile?

— Altă dată, a spus domnul Mardell. Ce s-a întâmplat pe şase mai?

— M-am dus la mama şi am întrebat-o dacă pot să merg să-l iau de la gară pe Aron. Se făcuse atât de palidă, încât pudra de pe nas şi frunte părea aproape portocalie, iar ochii ei întunecaţi mă priveau înspăimântaţi şi consternaţi. Când a înţeles despre ce vorbeam, mama mi-a spus că acum Aron plecase pentru zece ani în America, că nu puteam să-i scriu şi că nu trebuia să vorbesc cu nimeni despre asta, fiindcă el fusese iarăşi foarte obraznic. N-am vorbit cu nimeni, însă într-o bună zi, după ce mă jucasem cu frăţiorul lui Aron pe stradă, în faţa casei mătuşii Nella, l-am întâlnit pe băiatul unor vecini. Băiatul m-a întrebat: „Te-ai jucat cu frăţiorul copilului care a murit anul trecut?".

Domnul Mardell n-a spus nimic, însă cum stătea el aşezat la masa lui de scris, a luat *coupe-papier*-ul în mână şi a început să-l privească cu atenţie.

— Aron n-a fost obraznic.

N-a trebuit să-i mai spun domnului Mardell că vreo câteva zile nu mă ridicasem din pat şi refuzasem să mănânc înţelegeam foarte bine că mama nu vrusese să-mi spună adevărul, vrând să-mi cruţe durerea din suflet, însă eu n-aş fi avut nevoie să cred că Aron fusese obraznic.

— Câteva zile mai târziu a venit în vizită domnul acela care cânta la pian, *monsieur* Ercole.

— Poftim? Chiar el? a spus domnul Mardell neîncrezător. L-am cunoscut şi eu, mai demult, credeam că au trecut ani buni de când... în fine, spune mai departe.

Monsieur Ercole purta o capă largă, întunecată la culoare, iar o pălărie calabreză mare şi neagră îi acoperea părul alb şi încâlcit. Era însoţit de o doamnă blondă şi vânjoasă într-un impermeabil albastru-închis. L-a asigurat pe tata că n-avea să aibă nicio problemă cu domnul Ercole, curând el avea să se

întoarcă definitiv acasă, iar ea avea să vină peste câteva ore să-l ia.

Fără capă şi pălărie, *monsieur* Ercole nu era decât un omuleţ mic şi sfrijit, însă avea nişte mâini de magician.

— S-a aşezat la pian şi a cântat... nu ştiam că există ceva aşa de frumos pe lume.

Domnul Mardell a spus că nu poate să creadă că asta fusese prima oară când se cântase la pian în casa tatălui meu.

— Nu, sigur că nu, vin deseori oameni care cântă pentru noi, însă asta a fost cu totul altceva, acea bucată a fost întocmai... acum să nu râdeţi de mine...

— Nu râd prea uşor de nimeni.

— A fost întocmai ca o grădină cu cascade şi fluturi în soare.

— Ce s-a cântat?

— Primul *Impromptu* al lui Chopin. L-am rugat să-l cânte de mai multe ori, iar el a acceptat şi apoi a stat la masă cu noi. După aceea s-a întâmplat ceva groaznic.

— Mă aşteptam deja, a spus domnul Mardell.

— A fost vina mea, căci l-am întrebat când am putea merge să-l ascultăm într-un concert. El a spus că nu e pianist de concert şi că nu cântă decât din când în când pentru prieteni buni, iar când a ajuns aici, a început să ţipe îngrozitor, s-a învineţit la faţă şi a început să scoată spume pe gură.

— Sărmanul, e nebun de legat, a spus domnul Mardell, crede că duşmanii lui au făcut în aşa fel încât el să fie închis pentru ca ei să poată publica în nume propriu o carte despre care e convins că el a scris-o.

— A fost oribil, iar tata a trebuit să dea telefon la ospiciu. Când a venit infirmiera să-l ia, *monsieur* Ercole se zvârcolea pe jos şi ea a spus că în starea asta el nu putea să meargă acasă şi că toată vina era a mea.

Şi-apoi domnul Mardell a spus ceva foarte straniu, că trebuia să am grijă să nu devin o fecioară nesăbuită[16]. N-am înţeles nimic, iar el a văzut asta.

— Moartea face parte din viaţă, a spus el, şi poate că-i cea mai bună parte a ei şi nu există bucurie fără suferinţă. Sunt inseparabile ca soarele şi umbra.

Prea de tânără avusesem parte de o mare durere şi încercasem să-mi găsesc refugiu în muzică şi, dacă nu eram atenţi, mai târziu n-aveam să mai fiu în stare să întâmpin cu curaj necazuri ori bucurii şi aveam să mă trezesc cu mâinile goale, precum fecioarele nesăbuite care consumaseră tot uleiul.

A râs scurt:

— Rabinii ar scutura din cap dacă m-ar putea auzi; o să vă citesc o parabolă.

În timp ce căuta pasajul din Biblia pe care o ţinea mereu pe birou, a trebuit mai întâi să-mi explice ce este o parabolă.

Apoi i-am ascultat fascinată vocea liniştită citind cuvinte misterioase.

— „Cinci din ele erau înţelepte şi cinci nechibzuite. Cele nechibzuite, când şi-au luat candelele, n-au luat cu ele untdelemn; dar cele înţelepte, împreună cu candelele, au luat cu ele şi untdelemn în vase. Fiindcă mirele întârzia, au aţipit toate şi au adormit. Dar la miezul nopţii s-a auzit o strigare: «Iată, mirele, ieşiţi-i în întâmpinare!». Atunci toate fecioarele acelea s-au sculat şi şi-au pregătit candelele. Cele nechibzuite au zis celor înţelepte: «Daţi-ne din untdelemnul vostru, căci ni se sting candelele». Dar cele înţelepte le-au răspuns: «Nu, ca nu cumva să nu ne ajungă nici nouă, nici vouă; ci mai bine duceţi-vă la cei care vând şi cumpăraţi-vă». Pe când se duceau ele să cumpere, a venit mirele; cele ce erau gata au intrat cu el la nuntă şi s-a închis uşa. Mai pe urmă, au venit şi celelalte fecioare şi au zis: «Doamne, Doamne, deschide-ne!». Dar el, drept răspuns le-a zis: «Adevărat vă spun că nu vă cunosc!»."[17]

— Afurisite fecioarele astea înţelepte, am spus eu, de ce n-au putut să le dea un pic de untdelemn şi acelor amărâte? Da' afurisite au mai fost. Prefer să fiu o fecioară nechibzuită.

— Celelalte o duc mai bine pe lumea asta, a fost de părere domnul Mardell.

Şi-a ridicat ochii.

— Să nu-i spui nimic Luciei despre ce-am vorbit noi aici. O să se supere pe mine pentru că te-am întristat, a spus el cu un surâs vinovat. N-ar fi trebuit să pun aşa de multe întrebări despre Aron.

Deşi domnul Mardell mi se părea de cele mai multe ori mai rezonabil decât alţi adulţi, ştiam că n-avea niciun rost să încerc să-i explic că de data asta nu de la Aron mi se trăgea tristeţea, ci de la acele groaznice propoziţii: Şi s-a închis uşa. Nu vă cunosc.

— Mă duc să mai cânt puţin la pian, am spus eu.

IV

— Mi-a plăcut întotdeauna să călătoresc, pentru că e frumos să stai în tren, însă acum e prima oară când mă bucur că am ajuns undeva, i-am spus Luciei într-o dimineaţă.

Ea a oftat.

— O, ce complicată şi dificilă eşti iarăşi!

Încercasem de mai multe ori să-i spun pe ocolite ce minunat mi se părea să pot fi cu ea împreună în camera liniştită unde se afla pianul cu coadă, însă n-am reuşit, aşa că am renunţat; poate că nu voia să priceapă asta şi nimic n-ar fi mai rău decât s-o agasez. Imaginează-ţi că ar spune deodată: Să nu te mai întorci! Sau: Acum vine alt copil să cânte la pian. Sau: Nu mai am timp pentru tine.

Era limpede că sunt două feluri de oameni pe lume: cei obişnuiţi, cu care puteai sta de vorbă, şi cei deosebiţi, pe care trebuia doar să-i asculţi. Nu că Lucie ar fi fost vreo vorbăreaţă. Când era în cameră, stătea de cele mai multe ori aplecată cu capul blond şi drăguţ peste lucrul de mână; de fapt, nu stătea la palavre cu mine decât atunci când Bertha aducea cafeaua ori când era de faţă tatăl ei. Nu-l văzusem câteva zile după ce între noi se ivise dezacordul privind fecioarele chibzuite şi cele nesăbuite. În acea dimineaţă, el a venit din nou sus şi ne-am prefăcut că nu se întâmplase nimic. Cu el puteam sta de vorbă şi l-am înştiinţat numaidecât că în ziua precedentă făcusem o descoperire bizară. La bunica venise în vizită o doamnă; m-a întrebat, aşa cum făceau toţi, cum mi se pare Anversul, iar eu răspunsesem ca întotdeauna că e un oraş frumos şi, spunând asta, mi-am dat brusc seama că nu cunoşteam deloc oraşul, în afară de câteva camere din câteva case, iar asta era totuşi cât se poate de ciudat, de vreme ce fusesem acolo atât de des.

După ce mă ascultase cu obişnuita lui politeţe, domnul Mardell a spus:

— Dacă vă înţeleg bine, acum vreţi să vedeţi în sfârşit şi ceva din oraş. Ei bine, avem în casă un specialist în acest domeniu. Gabriel. Ce nu ştie băiatul ăsta din Anvers nici nu merită osteneala. O să-l rog să vină sus.

Lucie a spus că se duce ea să-l aducă şi, cât timp ea a fost plecată, domnul Mardell mi-a spus că Gabriel era deosebit de talentat în tot felul de domenii.

— Dumnezeu ştie de unde-i vine darul ăsta, sigur nu de la părinţii lui. Născut în şanţ şi crescut la groapa de gunoi.

Gabriel intră sfios în cameră.

— Aşază-te, Gabriel, a spus domnul Mardell. Avem o problemă serioasă. Tânăra noastră prietenă a descoperit că, deşi a fost adesea aici, nu cunoaşte practic deloc bunul nostru oraş în care, dacă nu mă înşel, pe deasupra s-a mai şi născut.

Am confirmat.

— Am căzut de-acord că această stare de lucruri nu poate să mai dureze, de aceea am trimis după tine, ca să-ţi cer să faci pentru ea o mică listă cu clădirile pe care trebuie să le vadă.

Gabriel s-a îmbujorat de plăcere.

— O, e un oraş minunat, cu aşa de multe lucruri frumoase, pentru început...

L-am întrerupt.

— M-aş bucura foarte tare, Gabriel, dacă ai face o mică listă pentru mine, însă nu-i grabă, fiindcă şi-aşa n-am voie să ies singură şi toţi sunt mereu prea ocupaţi ca să-şi mai poată face cineva timp să vină cu mine.

— Atunci vin eu, a spus Lucie hotărâtă. Întreabă acasă dacă poţi să ieşi cu mine la plimbare duminică după-amiază, iar dacă Gabriel are timp şi chef, poate vine şi el ca să ne explice tot. Şi eu vreau să aflu mai multe despre oraş. Apropo, Gabriel, cum se face că tu ştii atâtea?

— Când iubeşti un lucru, a spus Gabriel îmbujorându-se, vrei să ştii tot despre el. În fiecare săptămână citesc câte o carte despre Anvers. O să vă surprindă, domnişoară Mardell, să vedeţi câte s-au scris deja, încă din vremuri străvechi.

— Dar cum faci rost de toate cărţile astea scumpe? a întrebat Lucie.

— Există un loc care se cheamă bibliotecă, scumpa mea, a intervenit domnul Mardell.

— Am auzit şi eu, a spus Lucie iritată, însă atunci când Gabriel îşi termină programul de-aici biblioteca e închisă de mult.

— Da, domnişoară Mardell, aşa şi e, însă în bibliotecă e o doamnă amabilă care caută cărţile pentru mine şi le ia acasă, aşa încât pot să merg seara să le iau sau să le duc înapoi după ce le-am citit.

— Dar e absurd, a fost de părere Lucie, dacă mă gândesc cât timp am eu la dispoziţie. De-acum, dacă Gittel şi cu mine devenim, ca să zicem aşa, elevele tale, ţin cu tot dinadinsul să-ţi aduc eu cărţile.

— Ar fi deosebit de amabil din partea dumneavoastră, domnişoară Mardell, însă abia dacă îndrăznesc să accept.

Domnul Mardell s-a ridicat în picioare şi şi-a trecut mâna peste părul lui Gabriel.

— Eu aş face-o liniştit, băiete. Fiica mea şi-aşa nu ştie ce să facă cu timpul. La revedere, doamnelor, acum ne întoarcem la muncă.

Îşi petrecuse un braţ uşor pe după umerii lui Gabriel atunci când ele au ieşit din cameră.

— Tatăl tău se poartă foarte frumos cu Gabriel, nu-i aşa?

— O, da, a spus Lucie, ţine foarte mult la el. Se pare ca Gabriel se pricepe foarte bine la afaceri. Dar acum întoarce-te la cântat.

Nu mi-a fost prea uşor să obţin permisiunea de a ieşi cu Lucie duminică după-amiază; mi s-a părut mai înţelept să trec sub tăcere faptul că urma să vină şi Gabriel. Mama mi-ar fi interzis asta fără doar şi poate, însă bunica, atunci când era vorba de familia Mardell, era mereu în dilemă. Rosalba, care-mi ţinea partea cu devotament, fusese cea care înclinase balanţa.

— Ah, lăsaţi-o să meargă, spusese ea. Aici şi-aşa se plictiseşte de nu mai poate. Freddie şi Charlie sunt prea mari pentru ea, iar ceilalţi copii prea mici. Nu-şi găseşte niciunde prea bine locul, iar de la această distinsă domnişoară Mardell sigur nu va învăţa ceva rău.

Mama a spus că nu înţelege ce găseam la acea domnişoară bătrână.

— Câţi ani are? Ar putea să-ţi fie mamă.

Da, într-adevăr, avea o vârstă foarte înaintată, douăzeci şi nouă de ani. Asta făcea ca prietenia ei să fie şi mai preţioasă pentru mine, însă asta nu trebuia să ştie nimeni.

Când a venit să mă ia duminică, Lucie a fost mai întâi, preţ de cinci minute, din nou mieroasă faţă de bunica, apoi, după ce s-a închis uşa în spatele nostru, ne-am grăbit să ajungem în cea mai apropiată stradă laterală, unde ne aştepta Gabriel. Nu avea decât un singur costum, negru, pe care-l purta la birou, însă înainte de plimbare îşi făcuse rost de o pălărie de paie plată şi de un papion verde.

— O, Gabriel, a spus Lucie, încă înainte ca eu să apuc să-l salut, dă-ţi jos de pe cap urâţenia aia. Ce te-a apucat? Îţi stă o – ri – bil!

El s-a îmbujorat până-n vârful urechilor şi şi-a aruncat nefericita pălărioară pe stradă. A refuzat cu încăpăţânare s-o ia din nou de jos.

— Şi papionul e aiurea? a întrebat el pe un ton umil.

Cu capul aplecat într-o parte, Lucie l-a scrutat cu ochii pe jumătate închişi.

— Prea verde, a fost verdictul ei. Dar acum să nu-l arunci, te rog, altfel n-o să mai îndrăznesc să-ţi spun nimic.

Şi-atunci s-au pus amândoi pe râs până le-au dat lacrimile.

Lucie a spus că adusese nişte ciocolată pentru mine, iar eu i-am înţeles şi i-am admirat tactul. Ştia că înainte să ies din casă, Rosalba mă îndopase ca pe o gâscă pusă la îngrăşat, astfel că, din pricini ce ţineau de onoarea familiei, n-aş fi reuşit în altă parte să bag pe gât nici măcar o îmbucătură. După ce o refuzasem, Lucie îl putea ruga pe Gabriel, fără să-i rănească

orgoliul, să se ocupe de ea. A înfulecat-o numaidecât; îi era mereu foame, a spus el.

— Asta se întâmplă pentru că eşti încă în creştere, l-a luat peste picior Lucie, iar Gabriel a spus că un bărbat de douăzeci de ani nu mai creşte.

— Acum mergem mai întâi la catedrală, a propus el. Ai mai fost vreodată, Gittel?

Nu mai fusesem nicăieri.

Gabriel susţinu că Maica Domnului din Anvers era cea mai frumoasă statuie a Madonei din toată lumea, iar Lucie l-a întrebat cum de putea să ştie asta, ţinând seama de faptul că el nu vizitase nicio ţară străină. Gabriel a răspuns că văzuse reproduceri ale altor Madone şi că feţele lor erau insipide şi anoste, dacă le comparai cu chipul sever şi misterios al Madonei „noastre".

— Nu-i a „noastră", că nu suntem catolici, a spus Lucie.

Însă după părerea lui Gabriel, ea era a oricui se născuse în Anvers. S-ar mai fi ciondănit pe tema asta, dacă el n-ar fi adăugat imediat că se născuse la Anvers în urma unui nefericit accident. În drum spre Canada, familia sa fusese găzduită într-un cămin pentru emigranţi din apropierea portului, iar când tatăl lui ieşise să cumpere ceva de mâncare, fusese călcat de căruţa unui berar.

— A murit pe loc, iar mama s-a speriat atât de tare, încât m-am născut cu două luni mai devreme decât ar fi trebuit. Apoi mama n-a mai vrut să meargă în Canada, şi nici acum nu înţeleg cum a reuşit să obţină permisiunea de a rămâne aici.

A oftat.

— Mama e o femeie foarte destoinică. Pe mine şi pe surorile mele ne-a crescut singură şi se speteşte muncind pentru noi şi acum. Nu poate renunţa, cu toate că nu mai e necesar, căci surorile mele sunt căsătorite, iar eu am o slujbă bună.

— Prostii, a spus Lucie. Eu cred că tata te plăteşte mult prea prost, şi nu doar pe tine, ci şi pe Salvinia şi pe Menie. Cu leafa aia de mizerie, sărmanii pot să rămână veşnic logodiţi. Va trebui să-i spun odată adevărul în faţă.

Gabriel a implorat-o să nu se amestece.

— Ne învaţă să gândim şi să acţionăm pe cont propriu. Cine a lucrat doi ani sub conducerea lui învaţă mai multă meserie decât dacă ar fi lucrat zece ani la una dintre marile bănci.

Lucie a ridicat din umeri.

Era o vreme blândă de primăvară şi umbrele înaintau grăbite în faţa noastră, pe pavajul inegal al străzilor învăluite în liniştea duminicală. Mergeam pe mijlocul străzii, astfel încât

să putem vedea mai bine clădirile pe care Gabriel le considera mai importante, şi mi s-a făcut milă de Lucie. Mândră de picioarele ei mici şi subţiri, purta mereu pantofi eleganţi, cu tocuri înalte, care-i puneau în valoare gleznele fine şi căputele înalte; cu siguranţă, nu era încălţămintea potrivită pentru a face faţă rău famatelor pietre rotunde ale caldarâmului. Fără îndoială, suferea, dar se ţinea tare. Turnul catedralei era invizibil, înfăşurat într-o reţea de schele.

Gabriel ne-a dus să vedem mai întâi lângă biserică fântâna cenuşie a lui Metsijs, ale cărei decoraţiuni din fier forjat, erau, după cum zicea el, printre cele mai frumoase din lume.

— Iubirea a făcut din fierar un pictor, a descifrat Lucie literele săpate cu dalta în piatra fântânii. Din tine ce-o să facă iubirea, Gabriel?

— Un nebun, a spus el. De altfel, asta s-a întâmplat de mult.

Ochii lui albaştri i-au aruncat Luciei o privire atât de mânioasă şi severă, încât m-am speriat. Ce-şi închipuia obrăznicătura asta de se uita aşa de urât la Lucie? Iar ea, aşa de drăguţă, n-a făcut altceva decât să zâmbească.

— Da' câte prostii mai spui şi tu. Chiar aşa, a spus ea.

Gabriel îşi aruncă privirea în pământ. Lumina soarelui scânteia în părul lui roşcat, iar genele lui întunecate erau aşa de lungi, încât aruncau umbre ca nişte mici evantaie peste obrajii lui uscăţivi.

— De la un ghid care însoţeşte turişti te aştepţi să spună o sumedenie de prostii, asta face parte din meserie, a spus el scurt. Însă voi avea grijă ca de-aici înainte să nu mai aveţi de ce să vă plângeţi.

După ce-am intrat în biserică, ne-a arătat o bandă de alamă, lungă şi subţire, care traversa în diagonală dalele podelei.

— Asta se cheamă meridian; precis la ora douăsprezece la amiază, soarele îl luminează printr-o deschidere în fereastră.

Ne-a arătat gaura din fereastră şi-atunci am fost foarte impresionată de câte lucruri ştia. Gabriel ne-a spus că soarta ne e prielnică: perdelele din faţa tripticului Coborârii de pe Cruce, pictat de Rubens, erau trase într-o parte, ceea ce nu se întâmpla decât foarte rar.

— Şi-o să spui cu siguranţă că este cel mai frumos triptic din lume, nu-i aşa, Gabriel? i-a şoptit Lucie ca să-l tachineze.

— Asta n-o spun numai eu, asta o ştie oricine are cât de cât habar de pictură, a şoptit la rându-i, cu glas iritat.

Ne-a spus despre culori că străluceau ca nişte pietre preţioase şi atunci m-am simţit vinovată că nu percepeam

frumuseţea acestei magnifice lucrări.

Catedrala era goală, cu excepţia a încă vreo câtorva turişti şi a femeilor întristate, rugându-se în straie de doliu, cum pot fi văzute la orice oră din zi în orice biserică. Fecioara Maria din Anvers purta o rochie de brocart albastru, brodată cu nenumărate perle, iar Pruncul Isus de pe braţul ei avea pe cap o coroană de argint, aproape la fel de mare ca el.

— Şi din toată această minunăţie, singurul lucru care-ţi rămâne în memorie, a şoptit Gabriel, e chipul palid şi misterios al Fecioarei Maria.

Luciei i se părea prea severă privirea Fecioarei, iar Gabriel, atotştiutor cum era, a spus:

— Da, e severă, Fecioara nu e mulţumită cu o rugăciune îngăimată doar cu buzele: pentru ea, cuvintele trebuie spuse cu inima.

Lucie i-a spus în şoaptă că e fără doar şi poate un băiat ciudat. M-am bucurat când am ieşit din nou pe străzile însorite, mirosul de tămâie şi liniştea sacră de sub bolţile înalte îmi provocaseră o senzaţie bizară de spaimă şi tristeţe.

— Unul din lucrurile miraculoase ale acestui oraş e că i-a înţeles dintotdeauna şi pe lucrători, şi pe visători, a spus Gabriel. Fiecare izbuteşte aici în felul lui, şi cei care stau ţepeni cu amândouă picioarele pe pământ, şi ceilalţi care trăiesc cu capul în nori.

Ne-a povestit cum pictorul tripticului fusese un confident al unor regi şi cum, la o vârstă matusalemică, reuşise să se căsătorească cu cea mai frumoasă fată din oraş.

— Care, unde mai pui, l-a şi înşelat cu cine a vrut şi n-a vrut, după cum prea bine o merita, a spus Lucie sarcastic, iar apoi cei doi s-au ciondănit iarăşi vreo câteva minute.

Plăcerea de a mă plimba era întrucâtva compromisă, fiindcă, fără motiv, se tot supărau unul pe celălalt. La Lucie asta mai era de înţeles, trebuie s-o fi durut picioarele, însă felul în care Gabriel se răstea la ea mi se părea de o impertinenţă nemaiîntâlnită. Ar fi trebuit să-l audă domnul Mardell, cu siguranţă că, delicat, l-ar fi pus la punct.

De fapt, Lucie avea prea multă răbdare cu impertinentul ăsta. L-a întrebat acum chiar dacă avea de gând să devină unul dintre lucrătorii sau unul dintre visătorii oraşului.

— N-am de ales, trebuie să fiu un lucrător, a spus Gabriel. Şi nu-mi displace asta, mă bucur că am ajuns în sectorul bancar, căci acesta a avut încă de foarte mult timp o contribuţie considerabilă la măreţia oraşului. La drept vorbind, aş fi preferat să am o slujbă în port, însă nu mi se dă ocazia.

Ne-a condus spre Schelde care, în curgerea sa leneşă, reflecta sidefiu cerul luminos de primăvară. Eram obişnuită cu

marea şi lăţimea râului m-a decepţionat, însă n-am spus nimic, căci Gabriel povestea despre vapoare mari, încărcate cu mirodenii parfumate, fildeş, aur şi felurite soiuri de lemn preţios, venite de pretutindeni.

— Chiar mă gândeam, a spus Lucie, cum de-avem atâtea case de fildeş şi aur.

Gabriel i-a aruncat o privire mânioasă şi a spus că e uşor să râzi de toate. A vorbit despre oameni care plecaseră să muncească în străinătate, însă nu puteau să-şi uite oraşul, şi care întotdeauna, chiar şi la bătrâneţe, se întorceau aducând cu ei tot ce era mai frumos şi mai preţios din comorile pe care le adunaseră în călătoriile lor, pentru că fiecare, la rândul lui, voia să-i adauge şi mai multă strălucire.

— Aşa cum acel bătrân pictor îşi împodobea tânăra mireasă iar şi iar cu alte flori şi giuvaiere, pentru a scoate şi mai bine în evidenţă frumuseţea ei blondă, plină de strălucire.

Colţurile gurii îi tremurau, căci, spunând asta, abia se abţinea să izbucnească în râs, şi m-am aşteptat ca Lucie să se supere din nou, însă ea l-a întrebat pe un ton foarte amabil dacă şi el îşi făcuse planuri care să contribuie la creşterea gloriei oraşului.

— Sunt un amărât de străin evreu, a spus Gabriel, şi iubesc acest oraş aşa cum doar un amărât de străin evreu poate iubi ceva. Nu puteţi înţelege asta, domnişoară Lucie. Pentru oameni care locuiesc ei înşişi în case mari, cu grădini frumoase, clădirile şi parcurile unui oraş nu sunt aşa de importante ca pentru un băiat sărman ca mine, iar iubirea unui străin care ştie că trebuie să plece repede mai departe e întotdeauna mai puternică decât a celui care ştie că va putea rămâne toate viaţa cu iubita sa. Şi recunoştinţa unui evreu faţă de un loc unde n-a fost supus persecuţiilor trebuie s-o înţelegeţi chiar şi dumneavoastră.

— Nu-i adevărat ce spui, a spus Lucie. Eu am fost la şcoală cu fete ale căror strămoşi au înfăptuit lucruri măreţe pentru acest oraş, iubirea lor era încă şi mai puternică decât a ta.

— Poate că aveţi dreptate, a spus Gabriel, însă până una-alta eu rămân un amărât de străin evreu şi n-o să pot face niciodată ceva pentru acest oraş. Se vede treaba că idealurile irealizabile sunt destinul meu.

— Pentru tine nu trebuie să fie nimic irealizabil, a spus cu un aer într-adevăr angelic Lucie, dacă ai fi ceva mai curajos şi mai sigur pe tine.

Mie mi se părea că are o siguranţă de sine mai mult decât suficientă şi m-am bucurat atunci când el a spus că trebuie să se întoarcă acasă.

— I-am promis mamei că o să vopsesc dulapul din bucătărie şi o să pun linoleum peste podele. Săptămâna viitoare am mai mult timp. La revedere, domnişoară Mardell, la revedere, Gittel.

Ne-a strâns mâna fiecăreia dintre noi şi a rupt-o la fugă de parcă mânca pământul.

— Trebuie să-i fie o frică mortală de maică-sa dacă fuge aşa ca un apucat, am spus eu.

Lucie n-a răspuns şi ne-am îndreptat în tăcere spre casa bunicii mele. Ajunse acolo, Lucie m-a întrebat dacă plimbarea îmi plăcuse îndeajuns de mult, astfel încât să mai facem una şi săptămâna viitoare.

— Ai fost aşa de tăcută, a spus ea, am crezut că te plictiseşti.

Nu, nu mă plictisisem şi-mi făcea o plăcere nespusă să ies din nou cu ea. I-am făcut cu mâna până când uşa înaltă de la intrare s-a închis în urma ei. În drum spre casă, m-am gândit la ce-aveam să spun alor mei despre plimbare. I-am găsit jucând whist. Au întrebat distraţi unde fusesem, iar eu am spus că mă plimbasem cu domnişoara Mardell de-a lungul Scheldei. Vizita la catedrală am trecut-o, diplomatic, sub tăcere. Rosalba remaia ciorapi, fiind singura care a reacţionat la ce-am spus eu. Mi-a şoptit că se vedea pe faţa mea că petrecusem o după-amiază minunată şi că avea să mă ajute să obţin permisiunea pentru următoarea plimbare. Ajutorul ei s-a dovedit indispensabil, căci duminica următoare a burniţat, şi bunica ne-a prezis Luciei şi mie o dublă pneumonie dacă aveam să ieşim la plimbare pe o asemenea vreme.

Lucie a promis să mă aducă înapoi perfect uscată:

— Luăm tramvaiul până la muzeu, iar apoi merge cu mine să bem un ceai.

Rosalba s-a ţinut de cuvânt şi ne-a venit în ajutor spunând că se oprise ploaia, iar după ce Lucie îşi etalase obişnuitele cinci minute de drăgălăşenie, am putut în sfârşit să ieşim în stradă.

— Se face mereu atâta tapaj atunci când vrei să pleci undeva? a întrebat ea. Cum de suporţi asta?

Da, nici eu nu ştiam, nu mă gândisem până atunci.

Gabriel trebuie să fi stat în colţul lui să ne aştepte de ceva vreme, căci avea părul leoarcă. După ce ne-am salutat, Lucie a început numaidecât să spună că meditase la remarca făcută de el săptămâna trecută. Spre satisfacţia mea, i-a spus că i se pare cu totul absurdă.

— Şi străbunicul meu a venit aici ca străin şi ştii unde a ajuns.

— Erau alte vremuri, a spus Gabriel, şi el era deja bogat pe atunci. Pe deasupra, trebuie să fi fost mult mai priceput la afaceri decât mine.

— Tata spune că eşti foarte talentat.

— Chiar aşa?

Gabriel s-a îmbujorat din nou, de mândrie.

— Cine ştie, poate că o să ajung şi eu cândva un bancher renumit. Nu demult, a fost la noi la birou cineva din Anglia. M-a întrebat dacă vreau să vin să lucrez la el. Poate că o să fac asta. Erau perspective bune. După ce voi fi câştigat mulţi bani, o să mă întorc şi o să-mi fac o casă mare pe care o s-o umplu cu opere de artă, iar când o să mor, o s-o donez oraşului.

A spus că trebuia să fac şi eu ceva pentru oraşul meu natal, iar eu am promis, generoasă, că, de îndată ce aveam să devin cea mai celebră pianistă din Europa, urma să vin în fiecare an să dau un concert în scop caritabil. Apoi am întrebat-o pe Lucie ce-avea să facă ea.

— Nu sunt aptă decât pentru a fi un public avizat, a spus ea. Voi veni să admir palatul lui Gabriel, dacă va dori să mă mai salute, şi voi sta în primul rând şi voi aplauda foarte tare la concertul tău.

Am găsit muzeul închis şi-atunci am luat tramvaiul spre Schelde, cenuşie şi dezolată în bătaia ploii.

— Acum nici măcar pe tine n-o să te mulţumească iubitul tău oraş, a spus Lucie râzând, însă Gabriel a spus că puţină ploaie nu poate să facă în aşa fel încât oraşul să-i fie mai puţin drag, căci asta ar însemna infidelitate, ca atunci când ai înceta brusc să iubeşti pe cineva pentru că a avut ghinionul să răcească.

Fiindcă era imposibil să mai vizităm ceva, Lucie ne-a invitat să mâncăm gofre în cafeneaua de pe chei. Eram singurii clienţi, prin ferestrele înalte se vedea cum afară turna cu găleata şi tocmai de aceea atmosfera din localul luminat strident, împodobit cu numeroase oglinzi, devenise dintr-odată aşa de agreabilă. Un chelner bătrân şi somnoros, cu un şorţ verde în faţă, ne-a adus o grămadă de gofre puse una peste alta pe o tavă de aramă: erau calde, crocante şi delicioase, presărate din belşug cu zahăr pudră în care grăsimea scosese la iveală nişte pete cenuşii.

— Dacă închizi ochii pe jumătate, ai zice că-i o bucată galbenă de trotuar acoperită de zăpadă care se topeşte, i-am spus lui Gabriel şi în secunda următoare, total dezgustată, am scuipat în farfurie restul de gofră pe care-l mai aveam în gură. Gabriel m-a întrebat dacă fusese vreun fir de păr sau vreo pietricică, însă eu simţisem gustul păcatului în nevinovata aromă de vanilie a zahărului pudră.

Lucie şi-a încruntat sprâncenele aproape invizibile şi m-a admonestat că eram prea mare ca să mă port aşa de urât, însă nu existase altă cale de ieşire după ce, brusc, îmi dădusem seama că acele gofre cu siguranţă nu puteau fi cuşer, da, că foarte probabil fuseseră preparate cu untură de porc.

Gabriel a înţeles situaţia şi m-a consolat, spunându-mi că de data asta Domnul nostru avea să mă ierte, fiindcă păcătuisem din neştiinţă, însă Lucie a izbucnit într-un râs ironic, sfidător:

— Ai mâncat deja patru şi ţi-au plăcut foarte mult, nu-i aşa?

— Au fost delicioase, a trebuit să recunosc eu abătută.

— Atunci eu aş mânca-o şi pe ultima, a spus ea. Dacă ai făcut ceva rău de patru ori, a cincea oară nu mai contează cine ştie ce, sau nu îndrăzneşti?

Am împărţit ultima gofră cu Gabriel. N-a fost uşor să păcătuiesc cu premeditare. Lucie nu-şi mai încăpea în piele de bucurie, ne-a luat peste picior ba pe Gabriel, ba pe mine, şi a spus lucrurile cele mai stranii, ca de pildă:

— Săptămâna viitoare mergem la Lier să vedem beghinajul. Şi-atunci pot să-mi rezerv şi o cămăruţă, căci se apropie ceasul.

Mi-a explicat că în beghinaj nu locuiau decât domnişoare bătrâne necăsătorite şi-atunci Gabriel s-a ridicat în picioare spunând că-i promisese mamei că vopseşte scara. L-am întrebat dacă avea să vină şi el la Lier. A spus:

— O, sigur, de ce nu? Dar nu-mi plac vorbele fără rost.

S-a aşezat la loc aruncându-şi privirea mânioasă spre farfuria plină cu firimituri. Lucie l-a rugat pe chelner să comande un taxi, căci doar promisese că n-avea să mă atingă ploaia. M-a adus frumos până acasă şi-apoi a plecat cu Gabriel care, atunci când am ajuns la casa bunicii, s-a ghemuit pe podeaua taxiului. Şi pe el avea să-l ducă acasă, a spus Lucie, fiindcă el ieşise fără pardesiu.

De când o întâlnisem pe Lucie, nu mai fusesem pe insulă şi Klembem, omul-păianjen, stătuse şi el în banca lui. A doua zi dimineaţă i-am auzit din nou iarăşi nesuferita voce piţigăiată. Klembem locuia pe un vârf de munte la Polul Nord într-o plasă de păianjen ale cărei fire erau groase ca nişte parâme. Avea corpul şi picioarele unui păianjen, însă infinit mai mari. Picioarele se terminau cu nişte mâini de om şi mai avea şi un cap de om din care scânteiau nişte ochi sângerii. I-am simţit respiraţia veninoasă, de gheaţă în ceafă atunci când l-am auzit pe domnul Mardell mustrând-o pe Lucie pentru că se îmbolnăvise Gabriel. Ar fi trebuit să fie mai atentă, a spus el

sever, şi să nu-l lase să umble prin ploaie ore în şir pe sărmanul băiat, care avea plămânii sensibili. Când m-am grăbit să-i sar în ajutor spunând că nu făcuserăm altceva decât să mâncăm gofre într-o cafenea unde era minunat de cald şi că Lucie îl adusese acasă pe Gabriel chiar cu taxiul, asta a părut doar să-l enerveze şi mai tare, şi-atunci am auzit odiosul râs nechezat al lui Klembem.

— Acum o să iasă cât se poate de prost pentru tine, a spus el. Da' las' că era şi prea frumos.

— Nu te teme, tată, a spus Lucie. Gabriel o să se întoarcă curând la lucru.

După două zile, când Gabriel tot bolnav era, ea m-a întrebat dacă nu mi-ar plăcea să-i fac o vizită, să mă interesez de sănătatea lui şi să-i duc nişte dulciuri.

— Nici măcar n-are rost să întreb acasă, i-am răspuns. S-ar teme prea tare de contagiune...

— Putem merge astă-seară, a spus Lucie. Ce-i făcut e bun făcut.

— Atunci nici nu mai trebuie să spun acasă...

— Tu ştii cel mai bine, a spus Lucie. Ce crezi că i-ar plăcea?

S-a dus în bucătărie şi s-a întors ceva mai târziu cu o sacoşă de cumpărături plină de cutii de sardine, somon şi compot. Aveam bani cât să-mi ajungă să cumpăr câteva lămâi, care, după părerea bunicii, erau singurul remediu garantat împotriva răcelii. Lucie a spus că ea nu se gândise la lămâi şi că i se părea un plan bun. Am coborât scara şi am dat nas în nas cu domnul Mardell, care-şi însoţise până la uşă unul dintre clienţi.

— La insistenţele lui Gittel o să facem o operă de caritate, a spus Lucie ciupindu-mă atât de tare de braţul stâng, încât abia m-am abţinut să ţip.

— Ne ducem la Gabriel încărcate cu lămâi, şi asta e o idee a lui Gittel.

— Salutaţi-l şi transmiteţi-i din partea mea calde urări de însănătoşire grabnică, a spus domnul Mardell. Puteţi să-i mai spuneţi şi că – şi-aici a ezitat puţin – ah, da, spuneţi-i, poate că o să-l înveselească, spuneţi-i să se facă repede bine, căci apoi am să-i comunic ceva ce n-o să-i displacă.

— Ce-o să-i comunici, tată? a întrebat Lucie, însă domnul Mardell i-a răspuns că femeile nu sunt în stare să păstreze un secret. Ce-am de spus, o să-i spun lui direct.

Sub îndrumarea Luciei, am cumpărat partea mea la vindecarea lui Gabriel şi apoi a trebuit să luăm iar un taxi, fiindcă, dacă voiam ca ieşirea noastră să rămână secretă, trebuia să ajung acasă la ora obişnuită.

Era o stradă mizeră cea în care ne-am oprit în faţa unei prăvălii de zarzavaturi şi fructe, unde lămâile se vindeau la un preţ mult mai mic decât dacă ar fi trebuit să plătesc în magazinul scump în care îşi făcea Lucie cumpărăturile, însă lămâile mele erau, de fapt, mult mai mari şi mai frumoase.

— Locuieşte aici sus, la primul etaj, împreună cu mama lui, a spus Lucie.

A tras de un clopoţel şi apoi a trebuit să aşteptăm puţin. S-a deschis o fereastră şi o voce stridentă de femeie a întrebat cine suntem şi ce vrem. Lucie parcă ar fi fost instantaneu lovită de muţenie şi-atunci am fost eu cea care a vorbit atunci când posesoarea invizibilă a acelei voci a strigat că a văzut deja şi că o să deschidă. Am intrat în casă şi am urcat o scară abruptă şi scorojită, pe care fuseseră puse ziare pe post de mochetă.

— Gabriel urma să vopsească scara, ţi-aminteşti? a şoptit Lucie. N-a apucat să ajungă prea departe.

Ultimele trei trepte de sus fuseseră impecabil vopsite cu un lac gri deschis.

Klembem a fost cât pe ce să se rostogolească din plasa lui de păianjen de-atâta râs, căci în capul scării ne aştepta mamaia Hofer. De spaimă, am scăpat din mâini punga cu lămâi. Hârtia s-a rupt şi a trebuit să alerg după fructele care ţopăiau în jos exasperant de departe una de alta, ca trei spiriduşi galbeni şi obraznici. Când am ajuns gâfâind iarăşi sus, am găsit-o pe Lucie bâlbâind ceva către mamaia Hofer, care a stat o vreme s-o asculte, pentru ca în cele din urmă să spună:

— Dar eu nu sunt mama lui Gabriel. Ea tocmai face ordine în cameră. Nu se aştepta la o vizită aşa de aleasă la ora asta din zi.

Stăteam înghesuite una într-alta într-un hol îngust şi întunecat, în care se simţea un miros de sărăcie, de varză şi de rufe ude. Am auzit nişte zgomote surde în spatele uneia dintre cel două uşi.

— Acum cred că a terminat, a spus mamaia Hofer şi a strigat:

— Venim!

A deschis uşa cea mai apropiată de partea din faţă a casei şi ne-a făcut semn s-o urmăm într-o încăpere lungă şi foarte îngustă.

Cu obraji îmbujoraţi şi ochi scăpărători, Gabriel zăcea lângă fereastră pe un pat de campanie, acoperit de un munte de pături. O femeie palidă şi slabă, cu păr cărunt, stătea în picioare lângă el. În mâinile osoase ţinea un mop.

Era la fel de încurcată ca noi. Ne-a spus să ne aşezăm şi apoi, bâiguind ceva cum că avea să pună de ceai, a ieşit

numaidecât din cameră.

— Ce mai faci, Gabriel? l-a întrebat Lucie răguşită. Tata îţi trimite calde salutări şi spune că atunci când te vei întoarce are pentru tine o veste plăcută.

— Majorare de salariu, a spus mamaia Hofer. Păi, dacă vreţi să ştiţi părerea mea sinceră, asta ar fi trebuit să se întâmple cu mult mai înainte.

În mijlocul camerei era o masă pătrată, mult prea mare, în jurul căreia se înşirau cazon şase scaune. Peretele în care era încastrată uşa era ocupat complet de un bufet înalt, de modă veche, cu ochiuri de geam când roşii, când verzi. Pe partea cealaltă se afla un godin încins până la incandescenţă. Pe masa acoperită cu o faţă de masă albă croşetată erau un pui fript şi un borcan mare cu peltea.

Lucie şi-a descărcat sacoşa.

— Ţi-am adus ceva bun, Gabriel, a spus ea, iar Gittel ţi-a cumpărat din banii ei nişte lămâi.

Gabriel, care semăna şi mai mult decât de obicei cu îngerul al cărui nume îl purta, ne-a mulţumit în şoaptă.

— Nu vorbi, a spus mamaia Hofer. Ai corzile vocale inflamate şi e strict interzis să vorbeşti. Pe deasupra, tocmai am băgat în tine ceai de tei ca într-un butoi.

S-a întors spre Lucie:

— Ştiţi care e singurul remediu contra răcelii: trebuie să transpiri şi să te pişi cât mai mult!

Lucie s-a albit în jurul nasului – nu era obişnuită cu mamaia Hofer aşa ca mine şi ca Gabriel. El oricum nu părea să o ia prea în serios, căci a şoptit:

— Nu te mai da aşa mare şefă, mătuşă Lea, altfel nici nu mă ating de puiul tău cel delicios.

Mamaia Hofer a izbucnit în râs şi l-a tras de păr, iar eu n-am putut să-mi înfrânez curiozitatea:

— Mamaia Hofer e mătuşa ta, Gabriel?

A dat din cap că nu.

— Nu, nu-mi este mătuşă de-adevăratelea, însă este cea mai bună prietenă a mea şi a mamei.

— Te potoleşti? a lătrat mamaia Hofer. Pot să răspund şi eu la toate întrebările astea obraznice. Hai, Gittel, ce vrei să mai ştii? Spune doar, însă înainte de asta o să-ţi spun ceva: bunică-ta sigur nu ştie că eşti aici. O cunosc. N-ar îngădui asta niciodată. De altminteri, în casa aia toţi sunt *meschugge*[18] de legat. Dacă ar putea, te-ar ţine sub un clopot de sticlă. Pfui! Ştia că n-o pot contrazice. Am tăcut toţi patru până s-a întors mama lui Gabriel, însă înainte de asta, am constatat cu uimire că mamaia Hofer arăta aici cu totul altfel decât atunci când era la bunica. Am văzut-o pentru prima oară fără pălărie. Altfel, ea

purta un soi ciudat de pălării negre, cu cocardă; bunica susţinea că undeva, într-o grotă, trebuie să fi sălăşluit un sclav care nu făcea altceva decât să confecţioneze pălării pentru mamaia Hofer şi că, atunci când sclavul avea să moară, acea activitate avea, din fericire, să se adauge şirului de arte uitate. Mi-am dat seama că nici măcar nu ştiam câţi ani avea mamaia Hofer. Pentru mine, ea era atemporală, la fel ca bunica şi Rosalba.

Mama lui Gabriel a adus un ceainic şi pahare pe o tablă de cositor. A pus-o pe masă şi ne-a întins fiecăruia dintre noi câte un pahar de ceai. Mamaia Hofer i-a propus să „atacăm" borcanul de peltea. Fără să aştepte răspunsul, s-a dus repede să ia din bufet nişte farfurioare pe care a azvârlit câte un boţ zdravăn de peltea al cărei gust era surprinzător de bun. Gabriel trebuia să stea acoperit cu totul de pături, iar mamaia Hofer l-a hrănit ca pe un copil. Nu-i era absolut deloc teamă de ea, ba chiar o dată a muşcat-o în joacă de mână.

— Secătură ingrată! a spus ea râzând. Ştrengarule, ai grijă să nu-ţi dau vreo două la fund!

— N-ar fi prima oară, a spus Gabriel cu voce răguşită.

— Nu, că doar nu ne cunoaştem de ieri, de azi şi în curând vine timpul să te gândeşti la căsătorie. Am în vedere deja o comoară de fată pentru tine. Încă n-a împlinit optsprezece ani şi are o sumă frumuşică de bani. Sunt pentru căsătorii tinere între oameni de aceeaşi condiţie. Vezi să nu nimereşti la fel de prost ca băieţii mei care, de căpoşi ce-au fost, n-au vrut să asculte de mine.

Mama lui Gabriel şi-a dat brusc drumul la gură. A povestit întristată cât de disperată fusese în spital când abia se născuse Gabriel – era într-o ţară străină a cărei limbă nu o ştia. Şi-atunci se întâmplase o minune. Şi-a amintit brusc că în oraşul ăsta trebuia să locuiască o fostă colegă de şcoală. Din fericire, una din măicuţele care o îngrijeau s-a dovedit a fi poloneză. Aceasta făcuse cu greu rost de adresă şi se dusese acolo cu o scrisoare. Nici nu trecuse o oră după primirea ei, şi mamaia Hofer se şi înfiinţase lângă patul ei cu haine şi mâncare şi tot ce-ţi mai putea trece prin cap. Mamaia Hofer a continuat povestea:

— Şi mucosul ăsta – acum n-ai mai zice asta – era cel mai frumos copilaş pe care l-am văzut vreodată. Măicuţele spuneau: „Leit Pruncul Isus!“, *Lehawdil*. Şi din ziua aceea îl consider ca pe cel de-al treilea fiu al meu.

Lehawdil se murmura atunci când cineva, din greşeală, comparase un om sănătos cu unul bolnav sau un viu cu un mort. În sine, era un cuvânt evreiesc cât se poate de obişnuit care nu însemna altceva decât „pentru a face o diferenţă", însă

dacă-l spuneai repede după o asemenea eroare, se părea că linişteşte spiritele rele care poate că-şi făceau de cap prin jur. Din privirea înspăimântată a Luciei mi-am dat seama că nu înţelesese nimic din ultimele propoziţii ale mamaiei Hofer; ei bine, aveam să-i explic eu afară. S-a ridicat în picioare.

— E momentul să plecăm, Gittel. La revedere, Gabriel. Să te faci repede bine.

Mamaia Hofer nu ne-a lăsat decât să-i facem cu mâna. Abătută, mama lui ne-a strâns mâna şi ne-a spus că, deşi avea o viaţă grea, în fiecare zi era surprinsă şi recunoscătoare că mai erau încă aşa de mulţi oameni buni pe lume, însă vocea ei deforma fiecare cuvânt amabil într-o lamentaţie sau un reproş.

Mamaia Hofer ne-a condus până la scară şi acolo m-a prins de bărbie şi m-a silit să mă uit drept în ochii ei.

— Dacă-ţi ţii gura, o să fac şi eu la fel, a spus ea.

Asta a fost pentru mine o mare uşurare, cu toate astea Lucie a plâns în taxi, iar eu, neînţelegând de ce, n-am putut s-o consolez.

La sfârşitul săptămânii, Gabriel s-a întors la slujbă şi a venit să ne mulţumească solemn mie şi Luciei pentru vizită. Era bucuros că se simte mai bine şi că astfel poate să meargă duminică cu noi la Lier.

V

Şederea noastră la Anvers se desfăşura conform unei scheme fixe; când venea la rând baroneasa, ştiam că se apropia plecarea. Chiar dacă după sosire un scurt interval de timp eram în graţiile bunicii, asta era de cele mai multe ori ceva de scurtă durată, fiindcă mama nu se putea abţine să se ia la ceartă cu unchiul Freddie, mezinul bunicii, pe care ea îl iubea ca pe ochii din cap. Atacurile permanente împotriva favoritului ei o supărau şi ea ştia, fără cuvinte, să dea foarte limpede de înţeles când fusese atins nivelul la care nu mai preţuia deloc prezenţa noastră acolo. Atunci nu mai era nimic altceva de făcut decât să petrecem doar noaptea în acea casă, iar peste zi să le facem onoarea de a le vizita, pe rând, pe mătuşi, care se săturau şi ele repede de noi.

Când se ajungea aici, apelam la ultima noastră redută: baroneasa Bommens.

De data asta, preocupată de prietenia cu Lucie, acordasem puţină atenţie inevitabilei evoluţii a situaţiei. Ca de obicei, Lucie m-a adus până la uşa casei bunicii şi mi-a spus că aş face bine să cer deja permisiunea pentru a merge la Lier, însă de îndată ce am ajuns în casă, am înţeles că puteam să-mi iau

gândul. Scena principală din ultimul act era deja în plină desfăşurare.

În capul scării care ducea la camerele de locuit se aflau bunica, unchiul Freddie şi mama, care, în stilul ei propriu, plin de dramatism, declama:

— Nu mai stau o zi aici, nici măcar o zi! Ai înţeles? Mâine plecăm acasă. Hai, Gittel, hai să mergem la baroneasă. Acolo măcar ne tratează cu afecţiune, nu ca pe ultimii oameni.

— Ce mândreţe de baroneasă, a spus dispreţuitor Freddie, baroneasă morganatică, şi un baron de aleasă spiţă: baronul Zeep[19].

A pronunţat ultimul cuvânt într-un dialect flamand, astfel că se auzea un fel de „zieep". Nu pricepeam nimic, însă ştiam că se terminase cu orele liniştite în casa Luciei şi cu plimbările plăcute cu ea şi cu Gabriel.

Mama a coborât scara ca o regină ofensată şi şi-a pus pălăria cu o exasperantă lentoare. Rosalba şi-a făcut apariţia la scara dinspre bucătărie.

— Nu te prosti, a pus ea. Încă n-aţi apucat să mâncaţi.

— O să murim de foame, uite-aşa! a spus mama pe un ton sumbru. Mă bucur dacă o să ne găsească moarte de foame într-un şanţ, că aşa poate că o să muriţi şi voi de ruşine.

Nu mi se părea o idee prea plăcută, şi bunica şi-a dat seama de asta.

— Ar trebui să-ţi fie ruşine ţie, a spus ea, să zăpăceşti copilul ăsta aşa. Hai, înapoi sus, mâncarea e gata numaidecât.

A intrat mândră în sufragerie, urmată de Freddie. Mama şi-a pus pălăria înapoi în cuier şi, spre surprinderea mea, a început să se scuture de râs.

Mi-a făcut semn să mă uit în oglindă. M-am văzut pe mine însămi: grasă ca un urs – ar fi trebuit să treacă luni bune până să mă poată găsi cineva moartă de foame în vreun şanţ.

La masă nimeni n-a scos o vorbă, în afară de mine şi de Rosalba. Bunica stătea cu privirea-i severă fixată în faţă, iar unchiul Freddie şi mama concurau între ei pentru titlul de cel mai bosumflat.

Când mergeam la baroneasă, primeam concediu de la marină. De unde avea mama predilecţia nautică e imposibil de aflat, însă până la cincisprezece ani m-a îmbrăcat numai în costume de marinar. Vara din bumbac alb, iar iarna dintr-o stofa de lână albastru închis, care-mi provoca mâncărimi. Pe lângă astea, mai aveam un costum de sărbătoare, din tafta albastră, pe care n-aveam voie să-l îmbrac decât la ocazii cu totul speciale. Baroneasa ar fi luat-o însă ca pe o gravă ofensă din partea mamei dacă nu ne-am fi prezentat la patru ace. Ea şi fiica ei, *madame* Odette, purtau mătase, catifea şi dantelă.

Străluceau de giuvaiere şi nu refuzau nici blănurile şi penele de struţ. Nepoţii baronesei obişnuiau să se îmbrace cu costume de catifea, cu gulere de dantelă şi cu eşarfe de mătase strânse împrejurul odioaselor lor talii. Amărâţii aveau păr de culoarea şoarecelui, cu breton lung pe frunte şi cârlionţi până pe umeri. Din mijlocul tuturor acestor podoabe, ochişorii lor de un albastru spălăcit priveau cu şiretenie lumea. Erau de vârsta mea şi, de îndată ce mă vedeau, fugeau de mine ţipând. Din păcate, se întorceau de îndată ce se aduceau prăjiturile.

În rest, vizita la baroneasă era de la un capăt la altul o mare sărbătoare. Deja plimbarea lungă pe care o făceam mergând spre ea era foarte plăcută, fiindcă micul palat în care locuia se distingea încă de departe de celelalte case de pe alee: la toate ferestrele atârnau perdele în diverse culori pastelate.

Baroneasa căreia îi plăcea să vorbească despre salonul albastru, salonul roşu etc. amenajase fiecare cameră în altă culoare, ba chiar şi perdelele de la ferestre corespundeau acestei scheme cromatice.

— Gusturile nu se discută, spunea ea. Eu sunt mulţumită cu al meu.

După părerea mea, avea şi de ce: niciuna din celelalte case în care mergeam în vizită nu o egala pe a ei în frumuseţe şi distincţie, bogăţie şi eleganţă.

Flancată de cei doi dandy ai ei, *madame* Odette, în moar albastru, ne aştepta deja la uşă. Nici nu apucaserăm să ne apropiem prea bine, că obrăznicăturile alea două şi fugeau ţipând şi urlând în casă.

— Scuzaţi, spunea mama lor relaxată. E aşa de complicat totul... pentru o femeie singură... să educe bine... doi ştrengari ca ăştia.

Suspina adânc; fiecare dintre propoziţiile ei scurte începea cu un suspin.

— Ce face mama? întreba mama.

— Ca de obicei. Neobişnuit de bine pentru vârsta ei. *Femme du monde*.[20] Până la ultima răsuflare.

Un băiat de casă ne-a luat pardesiele. Şi *madame* Odette a spus:

— Mama primeşte astăzi în budoar, pentru că Gittel l-a admirat aşa de tare data trecută. Arnold spune că astăzi nu puteţi pleca înainte de-a apuca să vă vadă şi el.

Arnold era fratele ei mai mare şi lui i se datora faptul că aveam acces la acest anturaj nobiliar. Fusese ucenic la firma la care-şi începuse tata nu prea strălucita carieră. Arnold Bommens avusese mai mult succes, devenind proprietar al unuia dintre acele localuri excelent administrate, despre care pe bună dreptate se spune că sunt nişte adevărate mine de aur.

În acest cadru elegant nu se prea vorbea despre asta; rareori i se spunea lui Arnold pe un ton de reproş ceva de „*Noblesse oblige*"[21]. Bommens era un bărbat simpatic, jovial, pe care eu îl vedeam încununat cu o aureolă istorică: avea singura faţă ciupită de vărsat autentică pe care o văzusem vreodată, iar eu nu puteam să-mi iau ochii de la ea.

Ţinea sincer la tata, iar tonul unei calde afecţiuni din vocea lui atunci când întreba de el şi când vorbea despre „mai demult" mă făcea să mă simt întotdeauna bine.

Ceea ce la primele vizite mă nedumerise destul de tare fusese faptul că toţi ai casei se numeau Bommens: baroneasa însăşi, domnul Arnold „al nostru", *madame* Odette şi, de asemenea, Lucien şi Robert. Uneori mai era în vizită acolo şi o nepoţică, Hubertineke, fetiţa uneia dintre fiice care locuia la Gent – şi pe ea o chema Bommens. Era o dinastie pe linie feminină.

Madame Odette era o femeie înaltă, cu păr roşcat şi forme bogate. Mie mi se părea prea grosolană, însă lui Rubens i-ar fi plăcut s-o picteze. Am urmat-o pe un coridor lung, pardosit cu plăci de marmură albă şi neagră. Apoi a trebuit să urcăm câteva trepte ca să ajungem în budoarul albastru al baronesei. Încăperea asta se bucura de admiraţia mea mai ales datorită unui tablou, mare, expus acolo. Am salutat-o pe baroneasă şi, în ciuda lecţiilor primite de la domnul Mardell, m-am postat iarăşi numaidecât în faţa lui.

— ... şi n-avea ochi decât pentru vânător, a spus baroneasa cu vocea ei voalată, stranie. Ai grijă, copilă, ai grijă.

Pictura reprezenta un luminiş într-o pădure; în stânga scenei, o fată cu nu prea multe haine pe ea dormea într-o poziţie incomod-graţioasă. Aplecat peste ea, un bărbat într-un costum verde de vânător o privea cu atenţie. Sub rama bogat aurită era o plăcuţă de bronz pe care se putea citi: „O va trezi? O, nu!“.

Într-o vizită anterioară fusesem atât de nechibzuită şi întrebasem:

— Şi, de fapt, de ce nu?

Unul dintre acele hohote de râs odios, de adulţi, de care întotdeauna îmi fusese puţin teamă, făcuse să zdrăngăne ceştile pe blatul de marmură al mesei de ceai. Erau multe de văzut în fiecare cameră a baronesei, însă asta era mai presus de toate. Totul era azuriu sau auriu. Erau două oglinzi din tavan până la podea, era o masă de toaletă, plină cu flacoane de cristal şi cutii, şi mai era o canapea Récamier. Pe un lanţ aurit coborau din tavan patru îngeraşi, fiecare ţinând în mână un trandafir de sticlă, în care erau ascunse beculeţe care împrăştiau o lumină blândă, de crepuscul.

— Când începe să îmbătrânească, o femeie trebuie să evite lumina stridentă, era de părere baroneasa.

Şi, într-adevăr, în semiîntuneric, ea arăta încă tânără, în ciuda celor optzeci de ani ai ei. Mă făcea să mă gândesc întotdeauna la un mic pechinez pudrat, cu ochii ei mari, bombaţi, mult ieşiţi din orbite deasupra unui nas cârn, scurt şi lat, şi asta şi pentru că, asemenea acelor căţeluşi, ea îşi umezea permanent buza de jos cu limba. De sub o mantilă albă pe care şi-o drapase graţios pe cap şi peste umeri îi cădeau pe frunte trei bucle negre ca smoala.

Şi vizita asta a decurs conform unui program fix. De îndată ce ne-am aşezat, a apărut servitorul cu o tavă plină cu prăjituri şi bomboane, iar *madame* Odette a turnat în ceşti ciocolată caldă dintr-o cană albastră mare. A fost momentul în care cei doi domnişori au dat buzna înăuntru şi, cu mare larmă, şi-au cerut partea. Era mereu acelaşi fel de prăjiturele: înalte şi lunguieţe, umplute cu trei straturi de cremă moca, împodobite cu biluţe argintii ca să arate ca nişte pietre de domino. Fiind oaspete, primeam întotdeauna dublu şase, cu cele douăsprezece biluţe argintii, şi asta îi scotea din sărite pe Lucien şi Robert. Din fericire, ei dispăreau întotdeauna cu prada în camerele lor şi abia apoi era cu-adevărat bine. O pisică albă şi grasă, intrată odată cu servitorul, torcea în poala de satin a baronesei, aşezată aproape de soba mare cu gaz. Mă uitam moţăind la flăcările mici, când *madame* Odette a declarat printre suspine:

— O femeie ca mine. Trece prin iad. Fiind aici pe pământ.

Mi se părea că n-are de ce să se plângă în acea camera frumoasă şi caldă, cu toate acele delicatese şi aşa de splendid îmbrăcată; şi cum Lucien şi Robert erau propriii ei copii, sigur că nu i se păreau nesuferiţi.

— Nu mai ştii nimic de el? a întrebat mama.

— Absolut nimic, a fost răspunsul. A plecat după ce s-a născut Robert. De-atunci n-a mai dat nicio veste. Nimic, niciun semn.

Oricum ar fi fost el, în inima mea nu puteam să-l condamn.

— ... şi când mă gândesc la tata...! a suspinat Odette.

— Îi spun mereu lui Odette că nu există pe pământ bărbat ca baronul. Aşa de bun. Aşa de nobil.

Baroneasa a început să suspine indignată şi a făcut vânt pisicii, care s-a uitat urât la ea şi apoi s-a culcat atât de aproape de soba cu gaz, încât era cât pe ce să-şi pârlească burta.

— Pământul pe care păşeam era prea tare, a continuat baroneasa. În fiecare zi trandafiri roşii la micul dejun. În

fiecare lună, în ziua în care aniversam prima întâlnire, câte o bijuterie splendidă. Mi-ar fi adus luna de pe cer pe un platou de aur dacă i-aş fi cerut-o, dar n-am făcut-o. Nu i-am cerut-o niciodată, dar *ar fi făcut-o*!

Aş fi vrut tare mult s-o întreb cum credea ea că baronul ar fi înghesuit pe uşa casei un platou atât de mare, cu luna şi tot restul pe el, însă baroneasa a început să se lamenteze din nou.

— Aaa! gemea ea. Aaa! Am ajuns iar aici, *ma crise de nerfs, ma crise de nerfs*[22]. Repede, Odette, sarea volatilă, prafurile mele, altfel mor la picioarele tale.

Ca să-i distrag puţin atenţia, i-am spus pe un ton compătimitor:

— Şi acel baron atât de drăguţ cu dumneavoastră era cumva baronul Zieep?

S-a dovedit a fi o metodă eficace, criza de nervi a încetat imediat. Baroneasa s-a înălţat din fotoliul ei ca o adevărată zeiţă a răzbunării, iar *madame* Odette s-a împurpurat.

— Ce spui acolo? Asta nu-i din capul ei, au spus ele în acelaşi timp şi şi-au îndreptat privirile otrăvite spre săraca mama, care s-a înroşit până la urechi.

— Zil-ieb, a spus ea, cu o pauză lungă între silabe. Zil-ieb. Copilul e confuz. Avem un prieten, un baron polonez, care trece din când în când pe la noi, şi acum ea crede că pe toţi baronii îi cheamă Baron Zil-ieb.

Baroneasa s-a aşezat la loc, alegând astfel soluţia cea mai înţeleaptă.

— Tot ce se poate, a spus ea cu o indiferenţă prefăcută.

Cu Odettte nu era aşa de uşor. Întinzându-mi o farfurioară cu bomboane, a întrebat pe un ton mieros:

— Şi ce fel de domn e acel baron polonez? Cum arată?

Nu ştiam pe unde să scot cămaşa, însă tocmai atunci a intrat în cameră ca un înger salvator Bommens „al nostru".

— A, doamnele toate laolaltă. Ce bine. *Bonjour*, Maman, bună dragă Thea, mă bucur să vă revăd. Aşa, scumpa mea Odette... şi acolo, cine-i acea domnişoară înaltă? Că doar n-o fi Gittel a noastră? O, ce păcat! Am adus un iepure pentru ea, dar acum ea e prea mare pentru aşa ceva.

El a pus un iepure de Paşti în faţa mea pe masă; blândul animal purta în spinare un coş cu ouşoare de ciocolată.

— O, nu, unchiule Arnold, o, nu, nu sunt deloc prea mare.

Am sărit să-l îmbrăţişez şi să-l sărut cu foc pe obrajii ciupiţi de vărsat; altfel, m-aş fi ruşinat să fac asta, însă am înţeles că spusesem unul dintre acele lucruri misterioase care-i înfurie pe oameni şi că prezenţa lui mă scutea de o sumedenie de neplăceri.

Spre marea mea părere de rău, nici măcar n-am mai aşteptat al doilea rând de delicatese (*crème de menthe* pentru doamne, limonadă pentru mine şi tartine).

— E, hai, şi asta ce mai e? a protestat Arnold. Vin special mai devreme acasă, şi voi acum vă luaţi zborul.

Mama m-a împins de-a dreptul pe uşă afară, în stradă. Unchiul Arnold ne-a făcut îndelung cu mâna.

— Pentru numele lui Dumnezeu, de-ar intra bunul de el odată în casă, a murmurat mama. Nu mai rezist.

Când unchiul Arnold a închis în sfârşit uşa, mama s-a sprijinit de zidul primei case prin faţa căreia treceam şi a râs până când lacrimile au început să i se prelingă pe obraji.

— Baronul Zieep, gemea hohotind de râs. Baronul Zieep. Cum de-ai putut să spui ceva atât de groaznic?

— Da' ce-i atât de groaznic în asta?

Când şi-a recăpătat cât de cât suflul, mi-a explicat, autocenzurându-se, cum stăteau lucrurile. Soţul bătrânei baronese, un om de afaceri foarte inteligent, care câştigase mulţi bani, primise titlul de baron pentru numeroasele servicii aduse ţării. În Belgia, unei astfel de persoane i se spune uneori „Baronul Zeep".

— Dar de ce se supără atât de tare? Dacă făcea un săpun atât de bun, încât a ajuns baron, ăsta ar trebui să fie un motiv de mândrie.

Asta a tulburat-o iar pe mama.

— Ah... dar niciodată nu înţelegi nimic.

Era adevărat, mă bucuram că de data asta râdea şi era binedispusă. Pe aleea largă, o burniţă slabă învăluia solemn felinarele aprinse şi copacii miroseau a primăvară.

La unele ferestre ale caselor prin faţa cărora treceam nu erau trase perdelele, astfel încât am văzut într-o cameră copii jucându-se cu o pisică, iar într-alta era strânsă la masă, într-o atmosferă de voie bună, o familie numeroasă. Toţi păreau să fie fericiţi în acea seară, în oraşul lui Gabriel... iar eu trebuia să plec mâine... să plec de lângă Lucie...

Am întrebat dacă pot să trec pe la ea să-i spun că a doua zi n-aveam să vin să cânt la pian.

— Hai, du-te, a spus mama, dintr-odată irascibilă. Unde te uiţi, doar de Lucie dai. Am început să mă cam satur de individă. În privinţa asta, e bine că plecăm. Te vrea exclusiv pentru ea. Ai grijă să te aducă imediat acasă, că aproape s-a întunecat.

Pe partea cealaltă a străzii, Lucie era pe punctul de a intra în casă. Am prins-o de braţ. S-a speriat.

— O, tu erai? Ce s-a întâmplat?

— Am venit doar să-ţi spun că mâine nu pot trece pe la tine. Trebuie să plecăm urgent.

S-a întunecat la faţă.

— O, ce păcat! O să ne lipseşti. L-am rugat pe Gabriel să facă ceva frumos pentru tine, însă încă nu-i gata.

— Ce, Lucie? Ce?

— O, nu-ţi spun, e secret. O să ţi-l trimitem; scrie aici adresa frumos.

Şi-a scos din geantă un carnet legat în piele mov şi m-a privit abătută în timp ce scriam la lumina unui felinar. Spre satisfacţia mea, mi-a spus cu voce stinsă, deznădăjduita!

— Ce-o să mă fac fără tine?

M-a dus acasă, fără să scoată o vorbă.

— O să-mi trimiţi curând o veste?

— Da, bineînţeles. Salută-i pe toţi, pe tată-tău şi pe Bertha, pe Salvinia, pe Menie şi pe Gabriel. Îmi trebuie şi adresa lui, fiindcă vreau să-i scriu.

— Trimite-mi mie scrisoarea şi-o să am grijă să ajungă la el, a spus Lucie şi de data asta eram prea tristă ca să-i fac cu mâna.

Când am intrat în sufragerie, Freddie necheza cu capul pe masă, Charlie se izbea cu palmele peste genunchi, mama şi Rosalba hohoteau de râs de-ai fi zis că n-or să se oprească niciodată.

— Zil-ieb, urla Freddie hohotind de râs. Dar cum de ţi-a trecut asta prin cap?

— Nu ştiu, a spus mama gâfâind. Inspiraţie, pură inspiraţie, de spaimă. M-am întors în coridor şi am aşteptat să se liniştească puţin. Toată povestea asta mă deranja, aveam alte lucruri pe cap.

La masă, toţi au fost veseli şi vorbăreţi, însă, deşi cei doi baroni contribuiseră considerabil la îmbunătăţirea atmosferei, planurile noastre de călătorie au rămas neschimbate şi în ziua următoarea a fost nevoie s-o pornim din nou spre nord.

VI

De îndată ce l-am zărit pe tata pe peron, am ştiut că n-aveam să o revăd curând pe Lucie. Era vesel, adusese flori pentru mama şi bomboane pentru mine, iar acasă două camere aveau tapet nou. Speram că afacerile lui luaseră, într-un mod inexplicabil, o turnură favorabilă, însă mai târziu s-a dovedit că nu-şi plătise prima pentru asigurarea de viaţă.

În ziua dinainte stabilită de el am fost nevoite să acceptăm că Wally avusese dreptate.

A fost o ceremonie tristă. A trebuit să ne prezentăm pe rând în faţa lui. El punea întrebările şi el sufla răspunsurile.

— Cine şi-a trimis un document lui însuşi?

— Înţeleptul Wally.

— Ce scria în document?

— Că ne vom întoarce la propria adresă cu mult înainte să fi trecut şase luni.

— Şi încă bucuroase!

— Şi încă bucuroase!

— S-a adeverit?

— S-a adeverit.

— Recunoşti public, umil şi oficial că Wally a avut dreptate?

— Da, recunosc.

— Recunoşti că-i eşti recunoscătoare pentru înţelepciunea lui?

Asta am refuzat toate patru.

La şcoală am avut probleme; nu mică mi-a fost osteneala să recuperez lecţiile pierdute şi am trecut clasa cu note proaste şi multe teme suplimentare, o ruşine care m-a durut foarte tare, deşi pe părinţii mei i-a lăsat cu totul indiferenţi. Pe deasupra, în clasă apăruse o elevă nouă care mă urmărea cu o simpatie nedorită, o fată respingătoare, cu nişte cozi de o culoare fadă şi cu ochi spălăciţi, inflamaţi de jur împrejur. Într-o dimineaţă, cum stăteam ca de obicei în timpul recreaţiei sprijinită de gard, sperând să fiu lăsată în pace, m-am trezit cu Polinda venind din nou la mine. M-a întrebat dacă ştiu cum vin copiii pe lume, şi când i-am spus că nu-mi plac copiii şi că mă pot lipsi de ei, ea a izbucnit în hohote de râs şi a început să se bată de plăcere cu palmele peste genunchii goi, plini de bube. Mili, care n-o putea suferi, a auzit-o cum râde şi, apropiindu-se de noi, i-a aruncat o privire furioasă şi a întrebat de ce necheza aşa nenorocita aia. Continuând să râdă, Polinda i-a spus, adăugând apoi:

— Dar poate că nici tu nu ştii cum vin copiii pe lume.

Spre marea mea surprindere, Mili s-a împurpurat la faţă. Pe un ton repezit, a spus că ştie tot şi că asta e o aiureală, după care a fugit în cealaltă parte a curţii. Deşi încă nu eram curioasă, nu suportam să nu ştiu un lucru cu care Mili, cu doi ani mai mică, părea să fie la curent, i-am spus Polindei că poate să-mi explice.

A început întrebându-mă dacă deja „am sânge", iar răspunsul meu cum că eram convinsă că am tot atât sânge cât

are oricine altcineva a părut să o amuze din nou foarte tare. Apoi mi-a explicat ce mă aşteaptă ca femeie.

— Şi asta încă nu-i nimic, a spus ea văzând că mi se făcuse greaţă, abia apoi începe să fie periculos. Bărbaţii au o chestie în plus faţă de noi şi cu chestia aia se fac copii.

Când sunt căsătoriţi, o bagă în femeile lor în timp ce ele dorm, dar asta se poate întâmpla şi pe stradă când e foarte aglomerat. Dacă, de exemplu, te duci să vezi un foc de artificii, trebuie să fii mereu foarte atentă să nu fie vreun bărbat chiar în spatele tău, căci partea înspăimântătoare e că nu-ţi dai seama deloc când ei folosesc acea chestie în plus şi, înainte să apuci să-ţi dai seama, te şi trezeşti cu un copil. I-am spus că nu cred o vorbă, că poate să-şi bată joc de altcineva şi că vreau să nu mai am deloc de-a face cu ea. A început să plângă spunând că puteam să întreb pe oricine dacă nu era adevărat ce spunea ea. N-am stat să-i ascult văicăreala şi am traversat curtea ca să ajung la Mili. Klembem a coborât pe un fir:

— Poţi tu să-i spui Polindei că nu crezi o vorbă, a piuit el, dar atâta lucru ştii şi tu. Gândeşte-te doar cât de des oamenii mari pot deveni aşa de antipatici râzând despre lucruri pe care tu nu le înţelegi şi cum râd şi mai tare dacă îi rogi să-ţi explice despre ce-i vorba.

Lui Mili i-a fost de-ajuns să arunce o privire spre faţa mea consternată.

— Nasoala aia ţi-a spus.

— Da.

Asta a fost tot. N-am mai vorbit despre asta, însă în drum spre şcoală sau spre casă, am încetat să mai fim doamnele Antonius şi Nielsen; deocamdată nu mai aveam niciun chef de soţi şi de copii.

VII

Eram de mai bine de o lună acasă când a ajuns cadoul Luciei, o mapă pentru partituri din piele de viţel, căptuşită cu mătase moarată de culoarea tutunului. În colţul din stânga al clapei era scris caligrafic numele meu cu nişte litere care păreau pictate de o pensulă înmuiată în argint lichid. În mapă am găsit prima scrisoare de la Lucie, pentru mine încă şi mai preţioasă decât mapa.

> *„E un cadou de la toţi ai casei. Pielea e de la mine, căptuşeala de la Bertha, Salvinia şi Menie, tata a dat unuia dintre prietenii lui, un bijutier vestit, să-ţi scrie numele. Gabriel a asamblat totul cu atâta grijă – nu ştiu câte ore i-a luat să facă asta. Sperăm*

că-ţi va plăcea mapa şi că vei reveni curând aici. Îţi simţim toţi lipsa în fiecare dimineaţă, iar Gabriel şi cu mine şi duminica după-amiaza. Dacă ar fi aici, tata ţi-ar trimite şi el desigur calde salutări Momentan e într-o vacanţă scurtă în Franţa."

Multe salutări de la

Lucie, Gabriel, Salvinia Natans,
Menie Oberberg, Bertha Zuil.

Am scris câte o scrisoare de mulţumire fiecăruia dintre semnatari, însă mai ales pe Lucie am implorat-o să-mi scrie curând din nou. Asemenea tuturor sufletelor îndrăgostite, mi se părea că o face prea rar şi prea scurt, cu toate că ea mă ţinea la curent destul de regulat cu toate întâmplările mai deosebite din casa familiei Mardell. Gabriel era plătit mult mai bine. Îşi cumpărase un costum nou şi avusese satisfacţia să-i poată interzice mamei cu stricteţe să mai gătească şi să cârpească pentru alţii; ea continua să o facă totuşi în secret. Bertha fusese operată de apendicită, însă din fericire era ca şi vindecată. Menie şi Salvinia avea în sfârşit planuri ferme de căsătorie, „poate că peste zece ani chiar se va întâmpla asta", scria Lucie, trăgând o linie groasă sub „poate". Îşi termina toate scrisorile cu „întoarce-te curând la noi, îmi lipseşti", ceea ce-mi provoca de fiecare dată înţepături în zona în care presupuneam că se află inima. Păstram scrisorile într-o cutie care mai înainte mi se păruse prea frumoasă pentru a o folosi. Mili şi cu mine primiserăm fiecare câte una de la bunicul ei, într-una din rarele lui pase bune. Cutiile erau îmbrăcate în catifea roşie, pe care erau lipite mici cochilii de sidef. În mijlocul grădinii de scoici de pe capac creştea, neaşteptat, o ridicătură foarte tare, de formă ovală, din catifea roşie, „asta-i o pernă pentru ace cu gămălie", a explicat tataia Harry, „însă doar pentru ace foarte curajoase". Pe partea interioară a capacului, în spatele unei plăcuţe de sticlă, era o imagine a digului. Pe sticlă scria cu litere roz buclate: „*Salutations affectueuses de Scheveningue*"[23], căci tataia Harry, care îşi făcuse studiile la Paris, era un francofil înverşunat. În cele cinci magazine de suveniruri, împrăştiate turistico-strategic în toată staţiunea balneară, al căror proprietar era, toate informaţiile pentru clienţi erau scrise în varianta sa de franceză, foarte personală. Fiecare propoziţie pe care o pronunţa în limba lui maternă era garnisită cel puţin cu „*Oh, là là!*“ sau „*Tiens, tiens!*[24]".

Purta un frac şi în orice sezon ghetre albe peste pantofii de lac, cu vârf ascuţit. N-ar fi scos o vorbă bună despre altceva decât despre Franţa tinereţii sale, Mili, mama sa şi Mistinguette. Ura şi dispreţuia omenirea în general, germanii

şi pe soţia lui în special. Cu toate că participa cu zel şi pricepere la administrarea regatului său comercial, ea nu-i putea intra nicicum în voie, iar el o numea invariabil „mommaleur". Mi-a luat ceva timp până am înţeles că acest cuvânt ciudat purta în el sensul nenorocirii atât în franceză, cât şi în germană.

Fiindcă tataia Harry era mereu supărat pe ceva sau pe cineva, Mili şi cu mine n-am fost surprinse când într-o după-amiază, întorcându-ne de la şcoală, am dat de el tunând şi fulgerând în holul casei noastre.

Tocmai ne luam tălpăşiţa, când s-a deschis uşa camerei şi a ieşit mătuşa Eva, cu ochii scăldaţi în lacrimi şi colţurile gurii tremurând, şi a spus că n-aveam voie să mergem sus pentru că trebuia să o ajutăm să-l calmeze pe tatăl ei, care-şi ieşise cu totul din minţi.

Mili şi cu mine ne-am uitat una la alta, ştiind că ce spunea ea erau doar baliverne: tataia Harry nu putea fi liniştit atunci când îi veneau toanele şi, cu siguranţă, nu de către noi, însă mătuşa Eva era prea blândă ca să recunoască sincer că vrea să împărtăşească distracţia cu noi. Mili a întrebat suspinând ce problemă apăruse iar.

— De fapt, nu-i nicio problemă, a chicotit mama. Se întoarce unchiul Bobby.

Unchiul Bobby, mi-a povestit, era fratele ei mai mic. „Sărmanul băiat“ fusese o vreme o oaie foarte neagră a familiei, iar acum, deşi viaţa lui părea să se fi îndreptat, tatăl lui continua să nu vrea să aibă nimic de-a face cu el. Era mai supărat ca niciodată fiindcă acum ieşise la iveală faptul că acel *malheur*[25], pe ascuns şi încălcând ordinele lui, ţinuse tot timpul legătura cu acel pierde-vară.

Tataia Harry nu băgase de seamă că fiica lui ieşise din cameră şi nici că intraserăm apoi toate trei împreună. Zăcea pe canapea sâsâind şi încolăcindu-se ca o viperă, prizonier al unui dialog cu sine însuşi, pe care îl lua mereu de la cap. A fost minunat.

— Domnul trebuie să se ducă neapărat în Turcia, pentru ţigări...

— Că doar plăteşte tata...

— Domnul se întoarce. Fără ţigări, fără bani, dar cu un fes pe cur.

— Că doar plăteşte tata...

— Domnul trebuie să plece în America...

— Tata trebuie să ierte şi să uite tot, fiindcă domnul se întoarce cu o evreică grasă, vânzătoare de aţă şi panglici.

Tataia Harry era un antisemit evreu; asta nu era o excepţie printre colegii lui de generaţie. Trăiau astfel o satisfacţie

relativ nevinovată, de care generaţia camerelor de gazare n-a mai avut parte.

Mili şi cu mine ne-am dus în faţa canapelei, ca să nu ne scape nimic; eram prea buimăcite ca să putem râde, dar de fiecare dată când venea la rând povestea cu fesul legănat ne topeam de plăcere, ciupindu-ne una pe alta de braţe, însă toate au un sfârşit. Tataia Harry îşi pierduse suflul. Ceva mai rar şi cu pauze mai mari, şi-a turuit pentru ultimă oară propoziţiile până la „Domnul trebuie să plece în America..." şi-apoi n-a mai putut continua şi, palid ca turta de ceară şi cu ochii închişi, a căzut pe spate.

Mătuşa Eva l-a îngânat:

— Şi se întoarce cu un zgârie-nori ştiţi voi unde.

Iar asta era deja prea mult pentru Mili şi pentru mine: am început să ne tăvălim pe jos de râs.

După un răstimp, tataia Harry s-a ridicat din nou în capul oaselor şi a întrebat uimit de ce ne amuzam aşa. Apoi a cerut o ceaşcă de cafea, a băut-o liniştit şi a trăncănit cu noi despre câte-n lună şi-n stele şi despre Mistinguette. Părea că se ruşinează puţin pentru felul straniu în care se purtase. Doar la plecare a revenit asupra întoarcerii acasă a fiului risipitor.

— Poţi să faci şi să spui ce vrei, Eva, a spus el cu mâna pe clanţă, nu vreau să am nimic de-a face cu acel *mauvais garnement*[26].

Când s-a închis uşa în spatele lui, mătuşa Eva a remarcat bucuroasă că el vorbise franţuzeşte, deci totul era din nou în ordine.

A mai spus că o ajutaserăm nemaipomenit de mult.

Oaia neagră a avut decenţa să-şi plătească toate datoriile înainte de întoarcere.

Când a sosit într-o maşină albă precum crinii, tataia Harry l-a strâns cu emoţie în braţe şi al său *malheur* a fost după mulţi ani din nou fericit.

Pentru Mili şi mama ei a început o perioadă palpitantă, cu serbări şi excursii. Mătuşa Aţă şi Panglici (Mili îi zicea simplu Aţă; numele ei adevărat nu l-am aflat) era una dintre acele femei gălăgioase care se simt nefericite dacă nu au mulţi oameni în jurul lor. În cel mai scurt timp reuşise să devină centrul zgomotos nu doar al familiei soţului ei, ci şi al unui cerc larg de prieteni şi prietene pe care de-abia îi cunoscuse.

Singurul care n-a marşat la această înfrăţire generală a fost unchiul Wally, care era din ce în ce mai afectat şi venea la noi să-şi caute mângâierea atunci când soţia şi fiica lui o făceau lată.

— Lumea e scara, a spus el sumbru.

A povestit despre o fată neascultătoare care atunci când, în sfârşit, s-a întors la mama ei, care locuia la etajul trei pe partea din spate a casei, a fost întâmpinată cu vorbe de ocară: „Te vorbeşte lumea". La care păcătoasa, fără a se căi câtuşi de puţin, i-a răspuns: „Ah, mamă, lumea e scara".

— Aşa este, a continuat unchiul Wally, fiecare are propria lui scară şi blestematul ăla de Bobby, care-mi răscoleşte toată familia, n-a avut pace până nu s-a întors aici, în locul unde a crescut, ca să se dea mare cu bogăţia lui.

Tata a spus că pentru familie e totuşi un motiv de satisfacţie că lui Bobby îi mergea acum aşa de bine. Unchiul Wally a scuturat din cap:

— N-am cum să schimb ceva, a spus el, însă cu toate astea văd aici o mare cacealma.

De la Mili am auzit că-şi trimitea zilnic lui însuşi un document prin care le strica întru totul plăcerea ei şi pe a mamei.

Dacă dorul de Lucie nu m-ar fi încercat permanent, m-aş fi bucurat de vacanţa mea de vară, deşi o vedeam pe Mili, care o ţinea din petrecere în petrecere, mult mai puţin ca de obicei.

Grija pe care o au părinţii de azi faţă de felul cum îşi petrec odraslele lor timpul liber nu-i preocupa pe-ai mei. Pentru mine divertisment însemna să merg cu tata în fiecare duminică după-amiază la muzeul Mauritshuis şi la grădina zoologică. Din pricina climatului nostru ploios, ajungeam mai des la muzeu. Îi ştiam pe toţi paznicii cu nume şi prenume, iar ei ne tratau cu respectul cuvenit cunoscătorilor fideli ai artei.

Grădina zoologică din Haga se deosebea de altele în mod favorabil fiindcă – în afară de câteva maimuţe prăfuite, o vulpe şi un urs – nu-şi ţinea animalele în cuşti.

Grădina însăşi lăsa o impresie destul de dezolantă, însă în serele bine întreţinute am petrecut destule ore tihnite.

Aş fi preferat să cânt la pian toată ziua, însă trebuia să-mi fac şi temele pentru şcoală şi mai trebuia să ţin seama de vecinii de sub noi, care fără îndoială că mă vor fi blestemat adesea. La cinematograf n-aveam voie să merg pentru că, după cum susţinea mama cu tărie, era un pericol pentru capacitatea de vedere a ochilor tineri, iar în mare nu mi s-a îngăduit să înot decât atunci când ţara a fost lovită de un val de caniculă. În acea perioadă nu mi-a trecut prin gând că aş avea o viaţă plicticoasă.

N-am mai mers pe insulă, fiind prea ocupată să o scot pe Lucie din case în flăcări sau să-i fiu domnişoară de onoare la nunta ei cu Prinţul de Wales, care pe atunci încă era burlac şi singura partidă de luat în seamă pentru ea. Fiindcă era de spiţă

regală, nu mai conta că era un goi – asta reieşea limpede din cartea Esterei.

Părinţii mei trăiau în pace şi armonie, iar eu îmi pierdusem orice speranţă că mă voi întoarce la Anvers când, dintr-odată, s-a ivit un ajutor neaşteptat. Bobby şi Aţă plecaseră cu o parte din suita lor pentru o săptămână la Oostende şi le-au invitat pe mătuşa Eva şi pe Mili să vină o zi să-i viziteze acolo; şoferul avea să le ducă şi aducă înapoi cu Spyker-ul alb ca frişca. Mătuşa Eva a fost de părere că ar fi mare păcat să rămână două locuri neocupate în acel glorios automobil şi ne-a invitat să nu pierdem această ocazie minunată de a merge gratis să ne vizităm rudele.

A fost o excursie regală. Interiorul automobilului era un cuib de catifea liliachie, cu vaze de cristal cu garoafe roz, iar mătuşa Eva luase un coş de picnic plin cu friptură de pui şi prăjituri.

— Nu se ştie niciodată, a spus ea, dacă se sparge un cauciuc sau aşa, e întotdeauna mai sigur să ai ceva de mâncare la tine.

N-avuseserăm timp să ne anunţăm invazia şi, pentru bunica, sosirea noastră a picat într-un moment foarte nepotrivit. În aceeaşi seară urma să aibă loc la ea o adunare a sioniştilor şi, când am intrat, Rosalba, ajutată de servitoare, era ocupată până peste cap cu aranjatul rândurilor de scaune, în timp ce bunica decora camerele cu flori albastre şi albe, culorile mişcării. Herzl, fondatorul sionismului, se bucura de mare stimă în ochii ei, portretul lui atârna lângă cel al bunicului. Fiindcă şi acesta avea o barbă neagră şi în fotografie făcuse toate eforturile să semene cât mai mult cu marele conducător, am crezut mult timp că sunt fraţi.

— O, Doamne, a spus bunica, de data asta chiar că nu puteţi rămâne, oaspetele va dormi aici în seara asta.

Mama i-a dat vestea îmbucurătoare că aveam să ne evaporăm în aceeaşi zi, iar eu m-am furişat afară din casă, ca să merg la Lucie.

Nu era acasă. Klembem spusese dinainte că ea n-avea să fie acasă. Însă tatăl ei, Menie, Salvinia şi Bertha erau. Gabriel era în Bruxelles, la bursă, a spus domnul Mardell. Îmi înţelegea dezamăgirea. Lucie era cu o prietenă la Bruges, n-avea să se întoarcă decât târziu. Dacă aş fi anunţat-o din timp, cu siguranţă că şi-ar fi amânat excursia. Înainte de a-mi fi dat seama, le şi povestisem tot despre Bobby şi tataia Harry şi chiar despre documentele unchiului Wally.

Domnul Mardell era un ascultător exemplar.

La prânz, nici mătuşile n-au fost prea încântate să ne revadă. La mătuşa Sonja am fost trimisă în grădină, iar când

m-am întors, am dat de ea suspinând, în timp ce mama o mângâia pe cap scoţând nişte sunete gângurite. Unchiul Isi continua să meargă pe calea pierzaniei.

Am participat la începutul serii sioniştilor, căci Bobby şi Aţă n-au reuşit decât cu greu să se despartă de Mili şi mama ei şi au trecut să ne ia mult mai târziu decât fusese stabilit. Găsisem un cotlon de unde am putut spiona casa Luciei – nu s-a întors înainte de plecarea noastră.

Pe drumul de întoarcere n-am avut timp să fiu tristă, căci mătuşa Eva şi Mili aveau aşa de multe de povestit despre sala de jocuri unde câştigaseră cincizeci de franci şi despre Aţă, care cu o seară mai înainte pierduse un colier de perle preţioase, de care nici nu-i păsase, fiindcă mai avea alte cinci, unul mai frumos decât celălalt.

— Trebuie să fie minunat să fii bogat, a spus mătuşa Eva. Şi ea e aşa de generoasă, ar face orice pentru ceilalţi. S-ar bucura aşa de mult să vă întâlnească odată.

Am tăcut; din solidaritate cu unchiul Wally, tata ne interzisese orice contact cu această doamnă.

O numea *falderappes*[27], şi-atunci când spunea asta despre cineva era ultimul lui cuvânt.

Câteva zile mai târziu am primit o scrisoare de la Lucie în care, în cuvintele cele mai măgulitoare, îşi exprima regretul că ratase vizita mea neaşteptată. Şi bunica scria că îi pare rău că n-avusese prea mult timp pentru noi şi ne invita să venim să stăm la ea de ziua ei, la sfârşitul lui august. Pentru a evita încă o dezamăgire, i-am scris imediat Luciei ca să o întreb dacă avea de gând să plece în vacanţă chiar în acea perioadă. Răspunsul ei a fost liniştitor: prefera să voiajeze iarna, aşa că se bucura încă de pe-acum la gândul lungilor noastre plimbări.

Trebuia să văd cum fac să mai rezist zece zile din iulie şi trei săptămâni din august. Şi nu era nimeni cu care să pot vorbi despre Lucie. Mama nu era deloc de-acord cu prietenia asta, iar lui Mili i se părea ciudat că poate să-mi fie simpatică o persoană atât de bătrână.

— Dar şi ţie ţi-e simpatică mătuşa ta.

O mătuşă e o mătuşă, a spus Mili, nu e o prietenă. Nu, ea îşi menţinea părerea că aşa ceva era ciudat. Cu tata puteam vorbi despre domnul Mardell, cu toate că auzeam aceleaşi lucruri, căci nu ştia să spună mai mult despre el decât că e un expert într-ale artei şi că, în perioada în care fuseseră mai mult sau mai puţin prieteni, cu ani în urmă, avea un gust infailibil.

Acele zile de vară păreau că nu se mai sfârşesc până când, în sfârşit, a venit momentul plecării. La aniversarea bunicii, care îşi adunase din nou toţi copiii şi nepoţii sub acoperişul casei părinteşti, s-a vorbit, s-a râs şi s-a mâncat fără încetare.

La petrecerea asta nu s-au consumat băuturi alcoolice, însă cafeaua a curs în râuri.

M-au luat toţi drept nepoliticoasă şi fără inimă, fiindcă în acea zi mare pentru familie voiam să merg la o prietenă.

Am primit o învoire de o jumătate de oră. Am sunat-o pe Lucie şi când, aproape plângând, i-am spus cât de puţin puteam să rămân, m-a consolat spunând că în acel interval putem totuşi să vorbim despre o mulţime de lucruri. Am întrebat-o când să vin la ea şi, spre surprinderea mea, a spus că mă aşteaptă la trei şi jumătate în colţul unde ne începeam de obicei plimbările, căci de data asta era imposibil să mă primească acasă, fiindcă avea un mare secret despre care tatăl ei nu trebuia să afle nimic.

Se tunsese.

— O, Lucie, n-o să se supere tatăl tău foarte tare?

— Nu, prostuţo, umblu tunsă aşa de mai mult timp. Ba el zice că-mi stă foarte bine aşa. Dar tu ce crezi?

— L-ai făcut permanent.

Îl şi oxigenase – bucle galben pai îi încadrau faţa care arăta ciudat din cauza machiajului în exces. Nu mai era Lucie a mea.

— Înainte mi se părea mai frumos.

A izbucnit în râs.

— Eşti prea conservatoare pentru vârsta ta. Uite cine a venit!

Vorbea altfel, bar chiar râdea altfel.

Nişte palme mi-au acoperit brusc ochii. Când m-am eliberat şi mi-am întors ochii, l-am văzut pe Gabriel. Asta mai lipsea.

Gabriel nu era un băiat antipatic şi ştia să povestească chiar frumos despre Anvers, dar să fiu nevoită să-l împart cu Lucie în acea preţioasă jumătate de oră mi se părea cam prea de tot. L-am salutat rece.

Nu mai semăna cu îngerul Gabriel.

Se îngrăşase, purta un costum elegant gri deschis şi-şi pomădase părul. E drept că arăta mai dichisit aşa, însă mult mai banal. Purta o şevalieră de aur cu o piatră verde în care era gravat un G mare. I se schimbase şi vocea.

Simţeam un pic de spaimă. O jumătate de oră era, de fapt, foarte lungă.

— Nu eşti curioasă? a întrebat Lucie. Nu ghiceşti?

Nu, nu ghiceam. Lucie şi-a petrecut braţul pe după cel al lui Gabriel.

— Ei trebuie să-i spunem, nu?

El a încuviinţat din cap.

— A contribuit destul la asta.

— Ei bine, fie! a spus Lucie. Gabriel şi cu mine ne iubim de mult timp şi suntem logodiţi, dar deocamdată trebuie să rămână secret, chiar şi pentru tata şi pentru mama lui.

Dacă m-ar fi izbit cu un ciocan în cap, tot n-aş fi fost mai descumpănită. Ochii şi gura ei pe jumătate deschisă aveau o strălucire umedă. Partea dinăuntru a buzei ei de jos părea ciudat de palidă în contrast cu ciclamenul rujului pe care îl folosise cu generozitate.

Lucie cea mândră şi sigură pe sine... părea aşa de neajutorată, ba chiar şi un pic nătângă.

Era înfricoşător şi de neînţeles.

— Nu ne feliciţi? a surâs gura violetă.

Le-am strâns mâinile întinse şi am mormăit ceva ce, speram eu, se potrivea momentului.

— Dacă mi-eşti o prietenă bună, nu trebuie să fii geloasă.

Indignată, i-am spus că nici nu eram, că eram doar foarte surprinsă. Gabriel a spus că poate înţelege asta foarte bine, nici el neştiind ce găsise ea la el. Am întrebat de ce logodna lor trebuia să rămână secretă pentru domnul Mardell, care totuşi ţinea aşa de mult la Gabriel.

— Tocmai de aceea, a spus Lucie, cu obişnuita-i grimasă răutăcioasă în jurul buzelor.

Gabriel mi-a explicat că el, tocmai pentru că tatăl Luciei avea aşa de multă încredere în el, se simţea obligat să arate cât valorează înainte să ceară mâna fiicei sale.

Apoi au început să se întreacă în a mă lăuda cât au putut ei mai mult. Dacă n-aş fi fost eu, cu acele plimbări de duminică după-amiaza, ei n-ar fi avut ocazia să se cunoască mai bine. Îmi erau aşa de recunoscători; aveau să mă considere mereu zâna lor bună, cea mai bună prietenă...

De ce nu trebuia să afle nimic mama lui Gabriel?

Pentru că nu-şi putea ţine gura. Dacă ea ar fi ştiut ceva, a doua zi ar fi ştiut toată Pelikaanstraat, a spus Gabriel şi m-a întrebat dacă avea să-mi fie greu să ţin un secret. Nu, puteau fi liniştiţi, n-aveam să-l spun nimănui. Exaltaţi cum eram, merseserăm foarte repede şi, speriată, mi-am dat seama că aproape ajunseserăm la capătul bulevardului Meir şi n-aveam cum să ajung acasă la ora patru. Gabriel a propus să vizităm capela cea mică unde nu fusese cununată Ioana cea Nebună – era aproape, iar eu oricum întârziasem. Lucie a refuzat propunerea, fiindcă n-avea niciun chef să vadă un loc unde cineva nu fusese cununat – poate că i-ar aduce ghinion dacă ar merge acum acolo.

— Ioana a fost totuşi cununată, a spus Gabriel pe un ton profesoral, însă nu în cea mai frumoasă capelă care fusese

pregătită aici special pentru ea, şi, de fapt, ar fi fost mult mai bine pentru ea dacă ar fi renunţat de tot la acea căsătorie.

— Vezi? Ce spuneam eu? a spus Lucie. Nu vreau să merg nici în ruptul capului.

— Acum cine spune prostii? a întrebat Gabriel.

— Eu, a spus Lucie. Slavă Domnului, pentru prima dată în viaţa mea.

Uitaseră de mine până am ajuns iarăşi la punctul de plecare.

Au stabilit ca Gabriel să o ia înainte, iar Lucie să ajungă acasă cu zece minute mai târziu.

— Vii mâine să cânţi la pian? L-ai dezamăgi pe tata dacă, fiind în oraş, n-ai veni să-l saluţi.

Am minţit şi am spus că nu ştiu dacă a doua zi am să mai fiu acolo.

— Trec să văd, a spus Lucie, şi dacă n-ai plecat, trebuie să vii cu mine.

S-a oferit să vină cu mine în casă şi să ia asupră-i vina întârzierii, însă am asigurat-o că aveam să mă descurc şi singură.

— Bucură-te puţin pentru mine, m-a implorat ea. Nu mi-e aşa de uşor precum poate crezi.

I-am jurat că nimeni în lume nu se putea bucura mai mult decât mine de fericirea ei. N-a sunat convingător. În casă am găsit pe scară un trist bucheţel de veri şi verişoare în haine de sărbătoare. M-au avertizat să nu merg sus, pentru că oricum aveam să fiu trimisă înapoi, cu ordinul strict să nu scot o vorbă.

Unchiul Isi venise însoţit de „creatură" şi acum toţi erau supăraţi. Auzisem aşa de multe despre creatură, încât voiam să o văd şi cu propriii ochi, dar nu puteam să le spun asta acelor plozi. Cu un aer de mironosiţă, am susţinut că mă simţeam obligată să merg sus, fiindcă poate că-şi făcuseră griji din pricina lungii mele absenţe.

În camera plină domnea o linişte de mormânt. Am scăpat de mustrarea la care mă aşteptam şi, cu o mişcare uşoară a mâinii, bunica mi-a dat de înţeles că puteam să mă aşez.

Ea şi ai ei, mamaia Hofer şi Rosalba formau un cerc larg de-a lungul pereţilor camerei. Stăteau tăcuţi, privind fix în faţă.

Nu se mânca şi nu se bea nimic. Unchiul Isi avusese nemaiauzitul tupeu să-şi trimită soţia şi copiii la petrecerea aniversară şi, mai târziu, să apară el însuşi în compania doamnei inimii lui. Aşa ceva nu se mai întâmplase la noi, iar ştrengarul părea că savurează consternarea.

— Omul trebuie să se hrănească, a spus el umplându-şi farfuria cu bunătăţi, din care apoi a început să ciugulească

binedispus.

Oaspetele nedorit mi-a câştigat imediat simpatia spunându-i ironic unchiului Isi că nu trebuie să spună „om" atunci când vorbeşte despre sine.

— Dacă o să tot faci asta, o să ne îndoim că eşti un om. Poate că nu eşti, de fapt, decât un animal frumos.

Un fior de oroare a străbătut ariergarda.

Neavând de ales – nu mai era niciun scaun liber de-a lungul pereţilor –, stăteam în mijlocul camerei, cu răufăcătorii. Creatura era mică şi fragilă şi avea păr auriu. Am constatat că e mult mai puţin frumoasă decât mătuşa Sonja, care arăta întotdeauna, şi sigur în momentul ăsta, ca o madonă frumoasă şi tristă. Blondina avea o faţă de ştrengar, nostimă, cu un nas cârn şi nişte ochi azurii enormi, încadraţi de gene lungi şi negre. Erau false, lipite pe pleoape cu nişte benzi de hârtie, însă îi stăteau nemaipomenit de bine. Cu o voce ascuţită, artificial infantilă, a început să pălăvrăgească cu mine despre câte în lună şi-n stele. Mi-am atras priviri urâcioase, pline de reproş, din partea rudelor mele de sânge atunci când am început să râd tare ascultând-o cum povestea despre fata ei de la bucătărie care ii spusese că pune „complotul" la mijlocul mesei, fiindcă aşa „defectul" e mai mare.

Unchiul Isi se uita la ea extaziat, deşi blonda făcea tot timpul lucruri pe care el i le interzisese strict propriei soţii. Fuma ţigară de la ţigară, îşi pudra nasul, îşi dădea întruna cu ruj pe buze şi avea multe obiecţii privind manierele unchiului Isi. Printre altele, i-a spus şi că ar fi trebuit să-i aducă şi ei o farfurie cu bunătăţi.

— Dar nu mănânci nimic de frică să nu te îngraşi, s-a scuzat el speriat.

Bosumflată, ea a spus că în orice caz un gentleman i-ar fi oferit asta, iar unchiul Isi, care îşi teroriza familia, şi-a lăsat în jos ochii întunecaţi, bulbucaţi şi insolenţi şi s-a îmbujorat ca un copil. La un moment dat, mamaia Hofer care, deşi clocotea de mânie, nu scosese până atunci o vorbă, n-a mai rezistat. S-a ridicat în picioare trântind şi buşind şi a declarat că pleacă. I-a rugat pe ceilalţi s-o urmeze şi a anunţat-o pe sărmana mea bunică că aveau să se întoarcă toţi seara, „când putem să fim iarăşi liniştiţi între noi, asta fiind totuşi o petrecere de familie". A trecut pe lângă fiul ei şi consoarta lui ilegitimă ca şi cum aceştia ar fi fost făcuţi din aer, iar ceilalţi, în afară de bunica, Rosalba şi cu mine, i-au urmat exemplul.

După ce cortegiul a plecat, blondina a spus chicotind că acum Isi putea să o conducă liniştit acasă. Se distra copios. I-a mulţumit bunicii pentru după-amiaza amuzantă, i-a urat încă

mulţi ani sănătoşi şi, chicotind în continuare, a dispărut într-un nor de parfum, urmată de admiratorul ei.

— Deschideţi larg toate uşile şi ferestrele! a poruncit bunica. Nu pot să suport duhoarea asta.

Apoi şi-a vărsat indignarea. M-a dojenit pentru că râsesem la gluma stupidă. Chiar şi Rosalba, care de obicei îmi lua apărarea, a spus că fusese ruşinos din partea mea. Bunica s-a plâns că ziua ei de naştere fusese total compromisă. Rosalba a spus că toţi bărbaţii sunt nişte porci şi că unchiul Isi e cel mai mare porc dintre toţi.

Mamaia Hofer a fost lăudată pentru curajul ei, deşi era bănuită că se bucurase că dezastrul avusese loc în ziua în care bunica îşi serba ziua de naştere. Îmi venea mai degrabă să plâng decât să râd atunci când a trebuit să merg să iau casetele de cusut de la cele două doamne ofensate de sus. Această zi nenorocită părea că nu se mai termină. Mai întâi povestea cu Lucie, iar acum asta; doar nu era vina mea că nu mă putusem abţine să râd atunci când o auzisem pe fata de la bucătărie stâlcind cuvintele. Caseta de cusut a bunicii era din abanos, cu capacul încrustat cu flori de sidef. Păstra în ea batist şi dantele preţioase din care îşi făcea jabourile şi batistele. Rosalba îşi ţinea rezerva inepuizabilă de şosete pe care trebuia să le cârpească într-o cutie de carton peste care lipise hârtie înflorată. Primise acea cutie, plină cu bomboane, cadou la una dintre zilele ei de naştere.

Bunica, în cea mai elegantă rochie de mătase a ei, şi Rosalba, ca întotdeauna, cu o bluză albă şi o fustă neagră strânsă ce-i venea până la pantofi, se aşezaseră una în faţa celeilalte la o fereastră şi le-a fost de-ajuns să revadă casetele bine cunoscute, că proasta dispoziţie le-a dispărut pe de-a-ntregul. Şi-au pus ochelarii, vizibil fericite că puteau să se apuce din nou de treabă.

Deodată mi-am dat seama că mi-e foame şi am întrebat dacă pot să iau ceva din bunătăţile aproape neatinse.

— Omul trebuie să se hrănească, a spus bunica şi a început brusc să râdă cu aşa o poftă, că a fost nevoită să-şi pună lucrul de mână deoparte.

Adevărul a ieşit la iveală. A recunoscut că făcuse toate eforturile să nu izbucnească în râs în timpul vizitei lui Isi şi a acelei creaturi comice. Căci era comică, asta trebuia să recunoască şi Rosalba, care nici măcar nu auzise tot ce spusese ea. Şi elegantă! Acel taior de culoarea nisipului n-avea cum să fi costat nici măcar cu un cent mai puţin de cinci sute de florini şi bineînţeles că îl plătise Isi, vă asigur! Sonja era mult mai frumoasă şi era o soţie şi mamă excelentă, totuşi bunica era, după cum susţinea ea însăşi, îndeajuns de obiectivă ca să

priceapă că în mod cert soţul ei se plictisea deseori de eterna ei cuminţenie. Nu mai exista nicio stavilă. Cu toate că la începutul fiecărei propoziţii se întreceau în laude la adresa mătuşii Sonja, bunica şi Rosalba îi examinau fără milă şi defectele. După ce îşi justificaseră plăcerea de a vedea cum altcineva suferă, rumegau încă o dată de la început până la sfârşit cele petrecute până când, mulţumite, adormeau. Stăteam pe un taburet înalt lângă Rosalba, cu un scul de lână petrecut peste palme. Fără să lase din mână ghemul pe care îl depăna, ea sforăia cu capul lăsat în pieptul plat. Sforăitul Rosalbei era un fluierat subţire ce părea să-i pufnească din nas în timp ce buzele ei scoteau un zgomot bolborosit.

Bunica, mai puţin virtuoasă, trăgea doar adânc aer în piept şi gemea din când în când. Învăţasem că pe pământ sau în viaţa de apoi sunt puţine păcate considerate mai grele decât acela de a tulbura somnul bătrânilor. Cu grijă, am lăsat lâna să-mi alunece în poală, în rest însă n-am îndrăznit să mişc nici măcar un deget.

Vizavi, la colţul unei străzi laterale, era o farmacie. În vitrina dinspre strada noastră erau expuse două flacoane uriaşe, unul plin cu un lichid portocaliu, celălalt cu un lichid verde-albăstrui. M-am uitat la lumina soarelui reflectată pe burţile lor colorate până când am început să văd curcubeie atunci când închideam ochii. Apoi nu prea am mai avut la ce să mă uit, în afară de portretul bunicului de pe peretele din spatele scaunului bunicii. El murise înainte să mă fi născut eu şi nu rămăsese nimic de la el în afară de câteva expresii sarcastice, care dăinuiau la noi în forma unor oracole, şi de nasul drept şi subţire cu care urmaşii săi se mândreau dacă aveau norocul să semene cu el. Îmi amorţiseră picioarele, restul corpului continua cu încăpăţânare să fie treaz. Tocmai eram pe punctul de a mă avânta într-o tentativă de evadare, când am băgat de seamă că niciuna dintre cele două femei nu mai sforăia. Prăvălită într-o parte în şezlongul ei, bunica avea gura larg deschisă. Inertă ca o marionetă, Rosalba stătea sprijinită de fereastră. Erau livide; erau moarte şi, dacă nu mă duceam după ajutor, toată lumea avea să mă suspecteze că le omorâsem pe furiş. Pe de altă parte, nu mi s-ar fi iertat nici să las cadavrele singure.

Desigur, era foarte trist că sărmana mea bunică trebuia să moară de ziua ei şi înduioşător că ajutorul ei fidel nici măcar în moarte n-o abandonase, însă vor da vina pe mine şi o să ajung în închisoare; sau minorii sunt trimişi la casa de corecţie?

Ce ruşine trebuie să fie să ai o fată care, la doisprezece ani, a omorât două femei care, pe deasupra, mai erau şi nişte făpturi atât de cumsecade, care întotdeauna se purtaseră cu ea

frumos! Eram foarte preocupată de soarta părinţilor mei, mai mult decât de cea a victimelor mele, când au intrat Freddie şi Charlie cântând tare „Mulţi ani trăiască!"

Bunica şi Rosalba au înviat din morţi şi când Freddie, ca să le tachineze, le-a întrebat dacă dormiseră bine, au spus că nu închiseseră un ochi, că lucraseră toată după-amiaza, nu-i aşa, Gittel? Cu două crime neelucidate pe conştiinţă, am confirmat fără să clipesc.

— Mai bine aşa? a întrebat Lucie în dimineaţa următoare, când a venit să mă ia.

Avea din nou faţa ei, atât de dragă mie, iar părul era mult mai puţin încreţit.

— Mult mai bine.

Mi-a spus că sunt o tipă autoritară şi mi-a amintit, cu totul de prisos, de jurământul meu de credinţă. Îmi tulburase deja somnul.

Domnul Mardell a fost de părere că nu arăt bine.

— Ai mâncat prea multe dulciuri?

Şi asta, iar ziua fusese atât de confuză.

Aveam ceva amuzant de povestit, aşa, ca data trecută, despre acel domn care-şi scria singur scrisori?

Cum putea să creadă că mă amuză acele prostii? Nu trebuia să-mi fie ruşine să recunosc asta, a spus domnul Mardell. Era mult mai folositor să extragi elementul comic dintr-o experienţă mai puţin plăcută decât să încerci să găseşti partea bună din ea, chit că ea nu există, aşa cum ne recomandă în general oameni care ar trebui să ştie mai bine. N-am vrut să-l contrazic, deşi nu eram absolut deloc de-acord cu el. Aş fi putut să-i numesc pe nepregătite o serie de experienţe care n-aveau nimic de râs. Mersul la şcoală; moartea lui Aron; înţepăturile familiei asupra modului discutabil al tatei de a-şi conduce afacerile; logodna Luciei...

În loc de asta, a avut parte de un raport fidel al fărădelegii unchiului Isi, iar eu am fost răsplătită cu scurte aplauze după ce o imitasem pe mamaia Hofer spunând „Eu plec şi îi rog pe cei prezenţi să mă urmeze". În acel moment a intrat Lucie anunţând că mama o rugase la telefon să mă aducă imediat înapoi, fiindcă din pricina unor circumstanţe neaşteptate trebuia să ne întoarcem în Olanda cu primul tren.

Domnul Mardell a insistat să sun la mama şi să întreb care era cauza plecării precipitate. El credea că se îmbolnăvise tata, eu bănuiam că la mijloc e vreo divergenţă de opinie cu cine ştie cine. Ne-am înşelat amândoi.

Seara urma să aibă loc o mare petrecere în casa unchiului Wally, şi el o ruga pe mama să vină şi ea.

— Măcar ăsta-i un motiv plăcut, a spus domnul Mardell. Ce uşurare!

— Aici mereu e aşa o linişte.

— Da, uneori cred că vi se pare puţin cam plictisitor.

A trebuit să găsesc cuvintele potrivite ca să-l fac să înţeleagă că mie tocmai acea linişte îmi plăcea. Mili avea dreptate – e dificil să fii prieten cu oameni bătrâni. Tot ce spuneai înţelegeau pe jumătate sau greşit.

— N-ar trebui să meargă să-l salute pe Gabriel, mai ales acum, că se desparte deja aşa de repede de noi?

— Nu, tată, a spus Lucie, acum trebuie să plece imediat, altfel mama ei o să se supere foarte tare.

M-am înroşit până-n vârful urechilor şi m-am simţit chiar şi mai jenată atunci când l-am văzut pe domnul Mardell privindu-mă amuzat şi un pic compătimitor.

— Cred că-i face plăcere să-l vadă măcar o clipă.

— O, nu, nu, am spus eu simţind cum mă trec toate transpiraţiile.

— Ce-i cu tine aşa deodată? a întrebat Lucie iritată.

— Chiar trebuie să plec, neîntârziat!

Le-am strâns grăbită mâna şi am ieşit alergând din cameră.

Domnul Mardell credea că pusesem ochii pe Gabriel.

Când am ajuns acasă, am aflat că unchiul Wally făcuse pace cu cumnatul său. „*Pack schlägt sich und verträgt sich*"[28], spunea tata. Nu s-a lăsat decât cu greu convins să ia parte la petrecerea reconcilierii, iar în dimineaţa următoare a povestit la micul dejun că Bobby fusese pentru el o surpriză foarte plăcută. Vorbiseră foarte serios despre posibilitatea de a face afaceri cu America, însă acea femeie era şi rămânea un gunoi, cu care nu puteai avea o relaţie decentă.

Se apropia sfârşitul vacanţei când am primit vestea morţii baronesei Bommens. Eram asiguraţi că „ea stătea acum jubilând în faţa tronului lui Dumnezeu". Ar jubila şi mai tare dacă l-ar revedea pe baron.

Tata a trimis o scrisoare sensibilă rudelor apropiate şi din răspunsul venit de la „Bommens al nostru" am înţeles că urma să se vândă casa cu mobila şi tot restul; Lucien şi Robert mergeau la un internat, iar *madame* Odette lucra deja de mai multe zile în cafeneaua lui...

În timpul şederilor noastre la bunica trebuia să ne găsim un alt refugiu.

— Mâna rece a Morţii a închis o uşă pe veşnicie, am bâiguit eu de una singură.

Tristeţea şi emoţia mi se păreau aşa de frumos formulate, încât am izbucnit în lacrimi. Mama, surprinsă, a spus că nu-şi

dăduse seama că ţinusem atât de mult la bătrâna doamnă.

Dispariţia baronesei m-a tulburat atât de tare, încât am fost în stare să simt chiar şi o oarecare compasiune faţă de Lucien şi Robert, cărora cu siguranţă că n-avea să le fie deloc uşor la internat. Pe *madame* Odette care, după ce dusese o viaţă de huzur, trebuia acum să muncească din greu pentru a-şi câştiga existenţa o compătimeam din toată inima.

Am petrecut ultimele zile de vacanţă în doliu.

— Adulţii au multe griji, dar măcar nu trebuie să meargă la şcoală, i-am spus lui Mili în prima zi când am pornit-o din nou pe drumul zilnic spre acea odioasă clădire.

Mili nu era de-acord. Ei îi plăcea să meargă la şcoală şi nici ipostaza de adult nu-i displăcea câtuşi de puţin. Seara poţi să te culci când vrei, poţi să conduci maşina şi să mergi la petreceri când aveai chef. N-am contrazis-o, deşi eu ştiam altceva. Să fii adult înseamnă: să spui minciuni, să bârfeşti, să ai probleme cu banii şi să te doară burta. De câteva luni sufeream de nişte dureri de burtă extrem de neplăcute. Mama mi-a spus că nu se poate face nimic, e ceva natural, pentru că în curând am să fiu o femeie adultă. Era o durere albastră, nu pricepeam cum toate femeile pe care le cunoşteam puteau să umble aşa de vesele dacă trebuiau să sufere întruna acea durere. Desigur, cu timpul te obişnuieşti.

Mili m-a întrebat ce mai face prietena mea din Anvers şi eu i-am răspuns că e un secret despre care nu puteam să vorbesc.

— Bine, cum vrei, a spus ea ridicându-şi umerii mici. Ne mai vedem.

Şi-atunci a alergat spre una dintre colegele ei de clasă.

La douăsprezece, când ne-am întors acasă, a mers împreună cu două fetiţe râzând şi şoptind provocator la câţiva paşi în faţa mea. Regretam remarca pe care o făcusem.

Fusesem răutăcioasă şi fanfaroană vorbind despre acel secret. Şi proastă: să ne închipuim că ea se duce acasă şi spune şi asta îi ajunge la ureche domnului Mardell.

Ceilalţi doi copii au intrat pe o stradă laterală şi Mili şi-a continuat drumul singură, fluierând vitejeşte. Am ajuns-o din urmă.

— Nu fi supărată. Am fost o toantă.

— Da, asta ai fost, şi nu puţin.

— Facem pace?

— Da-a, a spus Mili ezitând. Şi totuşi e o scorpie.

Cu siguranţă că am mai fi schimbat câteva vorbe grele despre asta dacă exact în acel moment nu i-am fi văzut pe

unchiul Wally şi pe mătuşa Eva intrând pe uşa casei mele părinteşti.

— Sigur au venit să mă ia, a spus Mili. De fapt, e ciudat, că doar stăm aşa de aproape.

— Trebuie să se fi întâmplat ceva neplăcut.

De data asta am avut dreptate. Cu feţele umbrite de o paloare cadaverică, cei patru părinţi stăteau în cămăruţa mică, ticsită, pe care o numisem salon.

— Au plecat, a spus mătuşa Eva răguşită.

Bobby şi Aţă dispăruseră de pe faţa pământului. Nu ni s-au oferit detalii.

Cu un zâmbet trist, mătuşa Eva a împărţit tablete de ciocolată, iar apoi lui Mili şi mie ni s-a spus să plecăm, în cămăruţa mea, unde abia dacă încăpeam amândouă. Mili s-a postat în faţa ferestrei, cu spatele la mine.

— Unchiul Bobby era un bărbat minunat, a spus ea. Nu vreau să aud niciun cuvânt urât despre el.

Şi-apoi, cu un glăscior tremurat, a bolborosit poezioara în care îşi găsea mereu consolare atunci când avea nevoie de ea:

La zece ani doar un copil tu eşti,
La douăzeci te îndrăgosteşti,
La treizeci te-ai căsătorit,
La patruzeci eşti ofilit.
La cincizeci câte-un beteşug apare,
La şaizeci vlaga încet dispare,
La şaptezeci o treaptă mai cobori,
Iar la optzeci aşteaptă-te să mori.
La nouăzeci s-ajungi mai poţi spera,
La sută ba, ori hai să zicem că nu prea.

VIII

Marca s-a prăbuşit şi, după câteva zile, unchiul Wally a venit să ne spună că s-a hotărât să se mute în Germania. Foarte operativ, şi-a vândut toate proprietăţile şi le-a schimbat în numerar şi, înainte de a ne dumiri, şi-a luat familia şi a plecat. Descumpănită, bona lui Mili a rămas în Ţările de Jos. Se angajase ca vânzătoare într-un mic magazin de textile. „Nu mă mai obişnuiesc niciodată cu altă familie" se tânguia ea. Când avea o după-amiază liberă, ne vizita. Dacă mai înainte abia dacă mă băgase în seamă, acum, foarte umilă, îşi dădea toată osteneala să-mi intre în voie. Aducea de fiecare dată câte un mic cadou sumbru, un obiect util din magazinul în care lucra

cu atâta silă, un ou de lemn pentru cârpit ciorapi, ace sau capse prinse pe un carton, pentru care doar cu greu reuşeam să găsesc un cuvânt de mulţumire. Pe deasupra, mama susţinea că erau mărfuri furate şi-şi exprima speranţa că poliţia n-avea să afle, altfel aş fi fost arestată pentru tăinuire. Chiar şi în zilele ei bune, bona fusese o slăbătură deloc atractivă; acum, cu ochii plânşi şi un nas stacojiu, semăna mult cu o sperietoare de ciori. Poşeta ei jerpelită dădea pe dinafară de toate fotografiile existente cu Mili, iar atunci când primea o scrisoare de la ea, ne-o citea de câteva ori, suspinând.

Atât de geloase şi lacome erau privirile ei la vederea ilustratelor pe care Mili mi le trimitea din când în când, încât i le-am oferit ei. Experienţa mea cu Lucie mă învăţase ce înseamnă să tânjeşti după o veste de la o fiinţă iubită. De la logodna Luciei, adoraţia mea pentru ea se stinsese, în primul rând pentru că nu-mi rămânea decât puţin timp să fiu tristă de când deasupra noastră se mutaseră alţi vecini. Precedenţii fuseseră alungaţi de Czerny şi Clementi, iar cu cei noi, un cuplu de jurnalişti tineri, plecaţi des de-acasă, am reuşit să ajung la o înţelegere rezonabilă; a trebuit să le promit că nu cânt atunci când îşi scriu articolele pentru ziar, în rest puteam să fac oricât zgomot voiam.

O dată pe săptămână aveam oră de pian. Profesorul meu era aşa de bătrân, încât îi cântase şi regelui Willem al III-lea. Cu acea ocazie, monarhul îi dăruise un ceas de aur, pe care-l purta mereu la el: când era mulţumit de progresele mele, mă lăsa să-l privesc, ceea ce eu făceam cu profundă veneraţie, cu toate că nu era cine ştie ce de admirat.

Între timp, consecinţele modului în care tata îşi conducea afacerile erau din ce în ce mai catastrofale. Seara, când se ocupa de colecţia sa de timbre, suspina de ţi se rupea inima. Banning Cock şi unchiul Salomon intrau din ce în ce mai des în scenă, iar mama făcea planuri să se mute cu mine definitiv la Anvers. Nu ştiam dacă de data asta aveam motive să mă bucur; nu ştiam nici dacă aş fi îndrăznit să o caut pe Lucie. Decizia nu mai ţinea de mine.

Într-o după-amiază când n-o aşteptam, bona a venit la noi în goană, ţinând în fiecare mână câte un mănunchi mare de panglici în diverse culori.

S-a oprit în mijlocul camerei şi a anunţat că fusese răscumpărată. Din strigătele ei confuze care au urmat am reuşit în cele din urmă să înţelegem că unchiul Wally îşi făcuse apariţia în magazinul de textile în ipostaza dreptăţii răzbunătoare. Spre încântarea ei, îi făcuse pe patronii, care în general nu o trataseră rău, lipitori şi paraziţi. „Era o tânără înfloritoare atunci când am plecat. Şi ce-i acum? Un schelet

viu!" exclamase el şi, după ce le aruncase salariul pe trei luni la picioare, o luase pe bonă la un restaurant unde, după spusele ei, vrusese să-i dea să mănânce deodată tot ce-i lipsise ei în ultima jumătate de an. Din greşeală, luase cu ea panglicile pe care tocmai le etala în magazin (mama mi-a aruncat o privire cu înţeles) şi pentru că nu mai voia să treacă niciodată pragul acelui loc nenorocit, avea să i le dea lui Mili.

După masă, unchiul Wally trebuia să se întâlnească cu parteneri de afaceri importanţi şi o delegase pe bonă să vină la noi ca să-i anunţe vizita din aceeaşi seară.

Avea să plece în dimineaţa următoare cu el la Berlin, „clasa întâi, locuri rezervate", şi unchiul Wally îi interzisese strict să-şi petreacă ultima noapte în pensiunea ei. Ea trebuia şi avea să stea în acelaşi hotel scump în care se instalase şi el.

Era beată de fericire.

Înainte de a pleca, mi-a oferit una dintre panglici, iar când am refuzat-o politicos, însă ferm, ea a spus: „A, da, de fapt, ai dreptate. Culorile pastelate oricum nu ţi se potrivesc. Ciudăţenia asta de faţă latră pe care o ai ţi-ar fi stat mai bine ca băiat".

Am aşteptat nerăbdători venirea unchiului Wally.

A apărut seara târziu, cu un aer impunător, exact aşa cum îmi imaginasem întotdeauna un mare industriaş. Un guler mare de astrahan îi împodobea paltonul albastru închis, nou-nouţ, pe capul colţuros avea o pălărie gri deschis, din blană de castor, iar mânerul gros al bastonului lui de plimbare, foarte galben, era din aur.

— N-am decât puţin timp, a spus el după ce ne-a salutat în grabă, însă despre Wally nimeni nu va putea spune că-şi abandonează vechii prieteni aflaţi la ananghie. O, nu, nu mă contraziceţi, sunteţi la ananghie, am văzut asta dintr-o singură privire.

Apoi s-a întors spre mine:

— Şi-acum ia spune-i unchiului Wally, nu-i aşa că în curând o să mergi cu mama la Anvers?

— Da, unchiu' Wally, poimâine.

— Aa! a triumfat el. Ce spuneam eu?

Între timp se descotorosise de vălul cel mai exterior al slavei sale, arătându-se în toată splendoarea unui costum de culoare caramel şi a unei cămăşi de mătase roşie. După ce, amabil, a băut ceai cu noi, a spus:

— Şi-acum trebuie să mă ascultaţi.

A vorbit mult şi tare, însă tata nu s-a lăsat înduplecat.

— Sunt urmărit de ghinion, a murmurat el. Treptat, înţeleg că n-are niciun sens să încerc să fug din calea destinului.

— Da, da, a spus Wally, dacă te-ai fi făcut brutar, nimeni n-ar mai fi mâncat pâine. Am auzit asta aşa de des de la tine, însă acum a venit momentul să spargi cercul vicios. Gândeşte-te ce minunat va fi pentru Gittel să poată studia muzica la Berlin.

Am fost trimisă la culcare, iar în dimineaţa următoare, mama mi-a spus că, după o matură chibzuinţă, se luase decizia să plecăm şi noi în Germania. Vizita noastră la Anvers a fost anulată.

Au urmat săptămâni agitate. Copleşită de emoţie, mi-am luat rămas bun de la bătrânul meu profesor de muzică. Doar gândul că o voi revedea pe Mili m-a împăcat cu acel plan nebunesc. Ultimele zile în camerele noastre golite de mobilă au fost palpitante şi, la fel, şi prima călătorie lungă într-un tren internaţional, însă mama a fost singura dintre noi care s-a bucurat fără nicio reţinere. Ea era fericită de îndată ce respira aerul unei gări.

Mili şi părinţii ei ne-au aşteptat la tren.

— Am închiriat pentru voi un apartament magnific, ne-a spus Wally. Şi-aşa de ieftin, cinci milioane pe săptămână.

Trebuia să ne obişnuim cu acele cifre astronomice însă, într-adevăr, locuinţa în care ne-au dus era foarte atractivă. Am fost întâmpinaţi de proprietari, o doamnă în vârstă şi fiul ei, Helmut. Nu mai stăteau acum decât în două camere din apartamentul lor mare şi erau fericiţi să aibă drept chiriaşi o familie de *steinreiche Holländer*[29]. Peste tot erau covoare persane şi piese de mobilă nou-nouţă, din lemn de lămâi. Helmut ne-a mărturisit repede că are aşa de puţină încredere în marcă, încât a considerat că e mai indicat să-şi investească tot capitalul în bunuri.

Mili şi cu mine ne-am salutat cu indiferenţă bine studiată şi abia când am ajuns în imperiul din lemn de lămâi din dormitorul meu spaţios şi elegant, ea a spus sec:

— Mă bucur totuşi că eşti iarăşi aici, chiar dacă staţi într-o casă mai frumoasă decât a noastră.

M-a ajutat să pun pe umeraş costumele mele de marinar, care păreau pierdute în şifonierul cu oglindă mai mare decât un stat de om.

Când am ajuns iarăşi jos, Helmut ne-a prezentat logodnicei lui, o făptură sfioasă şi palidă, care gonea încolo şi-ncoace, gata să-l servească pe el şi pe viitoarea ei soacră.

— *Aber heiraten tu ich sie nie*[30], a spus el atunci când ea dispăruse iar în bucătărie.

Una peste alta, a fost o seară confuză şi m-am bucurat când, în sfârşit, am ajuns în pat.

În dimineaţa următoare, tata a plecat devreme la unchiul Wally, care urma să-l prezinte unor influenţi oameni de afaceri.

Eu aveam să merg la şcoală cu Mili ca întotdeauna, iar mătuşa Eva căutase chiar şi o profesoară de muzică pentru mine şi stabilise o întâlnire cu ea în după-amiaza primei noastre zile la Berlin.

Mama lui Mili m-a îmbrăţişat când mi-a dat vestea cea bună şi mi-a spus că e convinsă că o să mă simt cu adevărat acasă la Berlin abia când voi şti că iau din nou lecţii bune de pian.

Profesoara se numea Knieper şi, conform informaţiilor pe care le căpătase mătuşa Eva, ea însăşi fusese mai demult pianistă de concert, iar acum se bucura de o excelentă reputaţie pedagogică. Mă puteam îndrepta cu inima împăcată spre întâlnirea cu doamna Knieper, fiindcă profesorul meu din Haga fusese atât de înţelept la despărţire să-mi recomande insistent ca mai înainte de toate să le arăt profesorilor de după el la fel de multă străduinţă ca şi lui.

Ne-am dus în patru la întâlnire.

Nu locuia departe de Mili, la parterul unei case de raport asemenea celei în care locuia ea. Ne-a deschis un băieţel slab, cu o faţă îngustă de şoricel şi cu părul lins, pieptănat pe spate. Ne-a salutat pe fiecare dintre noi cu adâncă plecăciune. Apoi ne-a condus într-un hol mic, unde erau nişte scaune de lemn cu fund de paie. Ne-a rugat să luăm loc şi să avem puţină răbdare, fiindcă mama lui era încă ocupată cu o lecţie.

A arătat spre o uşă de lemn de forma unei ogive pe care scria cu litere gotice formate din ţinte de alamă *Musikzimmer*[31], iar dedesubt *Ruhe*![32] În spatele uşii, cineva maltrata serios *Aufschwung*-ul[33] lui Schumann.

Băiatul ne-a rugat să-l scuzăm că trebuie să meargă să-şi facă temele şi, înainte de a se strecura afară, a mai făcut o plecăciune adresată tuturor. Uitase să aprindă lumina, şi, cum stăteam acolo în holişorul întunecos, puteam asculta primele opt măsuri ale *Aufschwung*-ului, care se repetau de fiecare dată cu aceleaşi greşeli. Brusc, interpretarea s-a schimbat: greşelile rămăseseră, însă apăruse un tuşeu virtuoz, în timp ce o voce furioasă cânta:

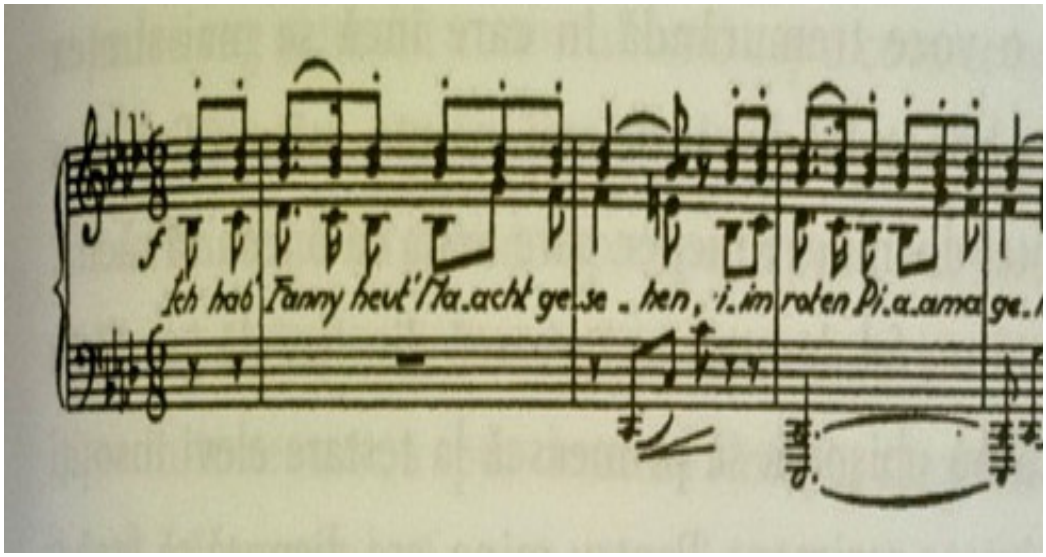

Muzica s-a oprit şi, după un scurt şi aprins schimb de cuvinte pe care, spre regretul nostru nu l-am putut urmări, s-a deschis uşa şi, suspinând, o fetiţă cu o mapă cu partituri strânsă sub braţ a ţâşnit pe lângă noi spre ieşire. O mână furioasă a trântit uşa în spatele ei. Râzând, mătuşa Eva a spus că, de spaimă, îşi înghiţise o bucată zdravănă din gulerul de blană, iar Mili şi-a băgat degetele în gură ca să nu pufnească în râs. Şi mama s-a amuzat, însă eu am ştiut că n-aveam să uit până la sfârşitul zilelor mele cuvintele acelui cuplet bizar suprapuse peste tema *Aufschwung*-ului, una dintre piesele mele favorite.

A trecut ceva vreme până ce uşa s-a deschis din nou şi în prag a apărut o femeie robustă.

— Veniţi după mine, a spus ea sec.

Am urmat-o umile, intrând într-o cameră lungă unde erau două piane cu coadă care, aşezate într-un mod neobişnuit, cu claviaturile una lângă cealaltă, ocupau aproape toată lăţimea spaţiului. Mai era o canapea îmbrăcată în pânză de cort de un cafeniu închis. Sub şi pe piane zăceau teancuri de partituri, iar pe unul dintre pereţi erau rafturi pline cu cărţi legate toate cu aceleaşi coperţi negre-aurii, care dădeau impresia că fuseseră cumpărate la metru.

Cu o voce tremurândă în care încă se mai simţea vibraţia hohotului de râs de mai înainte, mătuşa Eva ne-a prezentat doamnei Knieper, care arăta ca o leoaică răcită.

Purta un fel de tunică grecească din flanelă gri. Ne-a spus că nu obişnuia să primească la testare elevi însoţiţi de un întreg regiment. Pentru mine, era dispusă să facă o excepţie, fiindcă eram venită de la ţară şi nu ştiam drumul. Cu o singură mişcare a mâinii în direcţia canapelei a dat de înţeles că regimentul putea să campeze acolo şi, în rest, nu trebuia să se amestece în ce urma să se întâmple.

S-a aşezat la unul dintre piane, mi-a făcut semn să mă apropii de ea şi m-a măsurat cu privirea din ochi până-n picioare.

— Aşa, a spus ea dispreţuitor, deci iată-l pe copilul-minune.

— O, nu, doamnă, eu nu sunt deloc un copil-minune, am spus speriată.

Bătrânul meu profesor îmi inoculase o aversiune sănătoasă faţă de acele nefericite făpturi.

Din întâmplare, dădusem singurul răspuns corect.

— Uneori copiii pot fi mai rezonabili decât aşa-zişii adulţi, a spus doamna Knieper.

Brusc a început să mă privească mult mai amabil, însă şi-a scuturat coama înspre mătuşa Eva; la vizita anterioară, draga de ea mă ridicase atât de tare în slăvi, încât îşi atrăsese asupră-şi mânia doamnei Knieper.

Printre partiturile de pe pianul de care mă sprijineam trona o fotografie mare în care, conform gustului epocii, se vedea vag şi neclar conturul unui cap a ceva ce semăna cu o leoaică.

— Pot să mă uit mai de-aproape la poza dumneavoastră? am întrebat eu, nimerind iarăşi ţinta.

— In-te-re-sant, a spus doamna Knieper zâmbind satisfăcută, că tu crezi că sunt eu acolo. Asta cred toţi, însă uită-te liniştită mai de-aproape la fotografie.

Trioul de pe canapeaua alunecoasă mi-a aruncat priviri admirative, fiindcă reuşisem să o îmblânzesc într-un timp atât de scurt. Am luat în mână fotografia şi am stricat numaidecât totul spunând:

— O, nu, e Leona Frey, şi nu seamănă deloc cu dumneavoastră.

Prin ceaţa fotografului recunoscusem ochii înţelepţi şi gura nostimă ale celebrei pianiste. Coama ei sălbatică îi cădea pe umeri la fel cum o făcea şi cea a doamnei Knieper şi purta şi ea o tunică grecească.

În partea de jos a portretului, Leona îi adresase „iubitei colege“ o dedicaţie pompoasă, scrisă cu litere subţiri ca nişte picioare de păianjen, aşa cum scriu multe femei celebre.

Supărată, doamna Knieper a spus că Leona şi ea erau luate de multe ori drept gemene şi că acum trebuia să m-apuc odată de treaba pentru care venisem, adică să-i cânt, fiindcă ea nu mai avea nici timp, nici chef să asculte şi alte prostii.

A ascultat cu ochii închişi primele două pagini din *Rondoul în do major* de Beethoven, după care a făcut semn că e suficient şi m-a întrebat ce lucrare se gândise profesorul meu să studieze cu mine dacă aş fi rămas la ţară.

— *Concertul italian* de Bach, am spus, cu o anumită mândrie.

Pe un ton mieros care ar fi trebuit să-mi servească drept avertisment, doamna Knieper m-a întrebat:

— De ce nu direct *Appassionata*?

Am căzut imediat în capcană.

— O, chiar credeţi că aş fi în stare?

A izbucnit într-un râs puternic, răutăcios şi mi-a făcut semn să vin lângă ea.

— Un pianist talentat, care a studiat douăzeci de ani cu cei mai buni maeştri şi, pe deasupra, a golit până la fund cupa suferinţei şi cupa bucuriei pe care i le oferă viaţa, tot ar ezita să cânte *Appassionata*, şi tu, copil prost, crezi că ai putea să faci asta încă de pe acum.

Mâinile ei musculoase m-au prins de umeri şi m-au scuturat zdravăn. Respiraţia ei trăda că înainte de venirea noastră golise într-adevăr până la fund câteva cupe, dar pline cu rachiu. Nu s-a oprit din vorbit cinci minute şi în acest scurt interval de timp m-a demolat cu simţ de răspundere. Şi familia mea care mă răsfăţa şi supraestima peste măsură a avut parte de o săpuneală pe cinste. În cele din urmă, a spus că vede nişte posibilităţi ca în timp de câţiva ani să reducă serios din multele greşeli grave care îmi viciau felul de a cânta, însă, din păcate, nu le putea înlătura pe toate; unele erau prea adânc înrădăcinate. Apoi a cerut onorariul pe trei luni în avans, un număr impresionant de milioane, pe care mama le-a plătit fără să clipească. Pentru noi, un milion mai mult sau mai puţin nu conta.

Doamna Knieper a anunţat că pot veni la ea o dată pe săptămână, la aceeaşi oră, şi că pentru prima lecţia trebuie să studiez trei game. O jumătate de an n-aveam voie să cânt nimic altceva şi, înainte de a pleca, a vrut să ascultăm cum poate cânta cineva de vârsta mea.

S-a dus spre uşă şi a urlat „Hänschen" şi băieţelul-şoricel şi-a făcut imediat apariţia.

— Ai auzit cum a încercat fata asta să cânte Beethoven. Acum fă tu asta aşa cum trebuie, i-a poruncit mama lui.

Hänschen nu s-a lăsat rugat. A scos din rondoul simplu toată liniştea serenă şi dulceaţa pe care le conţine, iar meandrele celei mai dificile părţi, care mie îmi dădeau mereu de furcă, nu provocau degeţelelor lui agile absolut nicio dificultate.

Eram distrusă.

După ce Hänschen părăsise iarăşi camera înclinându-şi uşor capul, ca semn de mulţumire pentru aplauzele noastre, mama mi-a aruncat o privire pătrunzătoare.

— Ei, ce zici de asta?

Mătuşa Eva mi-a sărit în ajutor.

— Foarte frumos, a spus ea.

Doamna Knieper i-a spus răstit că întrebarea îmi fusese adresată mie.

Cu inima zdrobită, a trebuit să recunosc că era minunat şi că Hänschen se număra de pe-acum printre cei mai mari pianişti.

— Măcar eşti sinceră, a apreciat ea.

— Da, are un talent ieşit din comun, îl mai ţin câţiva ani cu mine, apoi îl ia Leona sub îndrumarea ei personală. Acum poţi să pleci şi aştept să te întorci aici săptămâna viitoare, cu cele trei game şi fără însoţitori.

A râs tare de propria-i glumă şi, cu unul dintre gesturile ei elocvente, ne-a măturat pe toţi afară din camera. În holul mic de la intrare se făcuse beznă; târâş-grăpiş, după câteva izbituri dureroase, am reuşit în cele din urmă să dăm de uşă.

Pe drum, mama, care auzise că vulturul ei fusese declarat o bufniţă dintre cele mai amărâte, îşi luase un aer tragic şi privea în tăcere fix în faţă.

Mătuşa Eva nu mai ştia cum să se scuze şi s-a oferit să restituie milioanele plătite în avans pentru lecţii, fiindcă era de neimaginat că m-aş întoarce la scorpia de Knieper; însă eu ţineam cu tot dinadinsul să merg la orele ei şi m-am prefăcut că nu mi-e teamă de ea.

Mili a spus că, după părerea ei, Hänschen era un puşti scârbos şi că nu mai auzise niciodată pe cineva cântând atât de rău la pian.

O judecată total injustă care ne-a ridicat serios moralul.

Mama şi cu mine am petrecut săptămâna ce a urmat vizitei la Knieper într-o euforie a milioanelor. Pentru ea, care în ultimii ani se gândise întotdeauna cu teamă de două ori înainte de a cheltui fiecare bănuţ, pentru ca în cele din urmă să fie nevoită să-l pună la loc în portmoneul ei plat, era o încântare să-şi poată cumpăra tot ce-şi dorea. Tata a refuzat să participe la şedinţele noastre orgiastice de cumpărături. Se întrista tot mai tare, văzând cu ochii, şi spunea că e recunoscător pentru faptul că părinţii lui nu trăiau ruşinea de a-şi vedea fiul care plecase din ţara lui ca un om cinstit întorcându-se ca un *Schieber*[34]. Nu ştiam ce-i un *Schieber* şi n-aveam nici timp, nici chef să aprofundez chestiunea asta. Cu ajutorul mătuşii Eva, care ştia toate adresele magazinelor bune, mama m-a îmbrăcat din cap până în picioare cu haine noi. Bineînţeles, m-am ales cu încă un costum de marinar, însă de data asta era dintr-un material flauşat roşu aprins, iar gulerul

de mătase azurie era împodobit cu tresă argintie; o ţinută foarte potrivită pentru o maimuţă cocoţată la galerie.

După aceste incursiuni de jaf, ne întorceam vesele în paradisul nostru din lemn de lămâi. În salon era un pian cu coadă Bechstein, lung de doi metri, pe care dădeam cu zel drumul gamelor doamnei Knieper. Uneori venea sclava lui Helmut să întrebe dacă vreau să-i cânt ceva şi, în timp ce asculta, suspina încetişor într-un colţ. Mi-ar fi plăcut să cred că era efectul capacităţilor mele muzicale de a emoţiona, dar ea începea să povestească de la sine, mereu, despre alte şi alte ticăloşii ale Bestiei ei blonde. Mama o consola pe nefericită cu bomboane sau cu un păhărel de lichior şi apoi o uitam pe ea şi tristeţea ei în mijlocul acelei vieţi dezmăţate din Berlin.

Am băut ceai pe Unter den Linden şi am mâncat pentru prima dată în viaţa mea în localuri neevreieşti. Cum reuşeau părinţii mei să împace asta cu conştiinţa lor cuşer era de neînţeles, însă era aşa de impresionant şi de plăcut în restaurante, încât m-am ferit să ating acel subiect delicat. În acea săptămână de neuitat am întâlnit pentru prima oară un băiat care mi s-a părut simpatic. Un văr mai îndepărtat, care ştia să deseneze foarte frumos. Când i-am vorbit lui Mili despre el, ea m-a întrebat scurt dacă eram îndrăgostită. O, nu, mi-e doar foarte simpatic.

— Asta nu se poate, a spus Mili, fetele îţi sunt simpatico şi de băieţi te îndrăgosteşti.

Punctul culminant al săptămânii noastre de glorie a fost un spectacol de operetă pentru oameni mari. Mili ieşise deja de mai multe ori seara în oraş cu părinţii ei şi, în timp ce consulta programul, vorbea foarte competent; despre diversele stele care străluceau în acel moment pe firmamentul teatrului.

— Trupa asta e cam *Schmiere*[35], a spus ea.

Aş fi preferat să mor decât să o rog să-mi explice acel cuvânt mie necunoscut; înţelegeam că e peiorativ şi a trebuit să-mi dau toată silinţa ca să-mi strunesc admiraţia pentru tot ce se întâmpla pe scenă, şi nu era puţin.

Erau bărbaţi în uniforme vineţii şi era o doamnă blondă superbă care ieşea din rama unui tablou într-un dormitor unde n-avea nicidecum ce să caute. Cânta acolo, foarte emoţionant, împreună cu domnul care avea cea mai frumoasă uniformă, plină de ciucuri auriţi, şi deodată s-a stins lumina. Imediat după aceea, lumina s-a aprins din nou şi în ramă era o pictură foarte obişnuită. Doamna frumoasă dispăruse definitiv, ceea ce pe mine, dacă n-aş fi vrut să mă dau mare faţă de Mili, m-ar fi mişcat până la lacrimi. După ce s-a terminat spectacolul, am mers să cinăm într-o cafenea amenajată în stil spaniol. Am fost serviţi de nişte toreadori blonzi. O pereche de dansatori

spanioli a executat un tango pe un podium care nu era mai mare decât o faţă de masă. Ochii lor negri străluceau, dinţii lor albi sclipeau, castanietele clămpăneau, fustele pestriţe ale senoritei fluturau, picioarele sprintene ale dansatorului băteau cu înverşunare ritmul pe podea, iar eu le-am dat lacrimilor frâu liber.

— *Beschwipst*[36], a spus Mili. Trebuie încă să se obişnuiască cu viaţa într-o metropolă.

Abia dacă gustasem din paharul meu cu vin alb, însă atâta fericire care mă lovise dintr-odată era imposibil de suportat.

La sfârşitul săptămânii, cineva, un anume dr. Hjalmar Schacht, a făcut ceva cu mărcile, încât am ajuns din nou la fel de săraci ca acasă.

Tata a spus că nu-l mira reforma monetară, dimpotrivă, era convins că dr. Schacht aşteptase venirea lui înainte de a trece la fapte.

Când ni s-a cerut să plătim chiria în *Rentenmarken*, n-am reuşit cu niciun chip să facem rost de-atâţia bani.

Însoţiţi de blestemele lui Helmut şi ale mamei lui, a trebuit să ne căutăm în cea mai mare grabă un alt adăpost. La despărţire, palida logodnică a plâns şi mi-a strecurat pe furiş o cutie mică cu ciocolată. Ajunseserăm în stradă şi un sfat bun era aproape la fel de scump ca o altă locuinţă.

Târziu, după o după-amiază de încercări zadarnice, ne-am dus la unchiul Wally şi mătuşa Eva ca să ne sfătuim cu ei. Erau şi ei foarte afectaţi de mişcarea abilă a lui dr. Schacht, însă unchiul Wally strânsese în ultima jumătate de an destui bani pentru a putea rezista măcar vreo câteva luni.

— Să ne păstrăm cumpătul, a fost sfatul lui. După ce trece prima spaimă, aici se vor putea face din nou afaceri.

— Nu cu mine, a spus tata. Mâine plec în Olanda şi încerc să găsesc de lucru acolo, iar Thea şi Gittel trebuie să găsească un adăpost foarte ieftin până când voi putea să fac în aşa fel încât să se întoarcă şi ele.

Mătuşa Eva găsise deja camere pentru noi într-un imobil aflat vizavi de cel în care locuiau ei.

— Mult mai comod pentru Mili şi Gittel, ne-a consolat vocea ei blândă. De fapt, nu a fost deloc prea plăcut când aţi locuit aşa de departe.

A mers cu noi la noul cămin şi ne-a prezentat unui cuplu cenuşiu şi trist, soţii Blumenfeld, care imediat ne-au explicat ce groaznic e pentru ei că trebuie să cedeze unor străini o parte a locuinţei lor spaţioase.

— Cu domnul şi doamna Ray era cu totul altceva, s-a plâns bătrâna. Doamna Ray era raza noastră de soare, iar

domnul era aşa un *şentelman* adevărat.

Aveam să mai auzim încă multe despre predecesorii noştri. În fiecare cameră, la loc de onoare, era câte o fotografie mare şi lucioasă a celor doi tineri înfloritori. Ni s-au repartizat două cămăruţe întunecoase, pentru care însă se cerea un preţ surprinzător de mic.

A doua zi tata a plecat, iar Mili şi cu mine am început să mergem din nou împreună la şcoală. În fiecare dimineaţă, un bărbat cu ochelari, chelie şi barbişon ne trimitea bezele de la o fereastră de la etajul întâi. Ni se părea irezistibil de amuzant şi, cu gesturi exagerate, îi trimiteam bezelele înapoi. Asta părea să-i placă foarte mult, căci deschidea fereastra şi ne arunca vreo câteva pastile prăfuite de Ciocolată, pe care noi le prindeam din zbor, arătându-ne foarte teatral bucuria şi recunoştinţa. De îndată ce ieşeam din câmpul lui vizual, le aruncam la canal, fiindcă Mili susţinea că ştie foarte sigur că mâncatul ciocolatei primite de la domni străini are drept consecinţe inevitabile nebunia sau moartea. Atunci când bona ne-a însoţit de câteva ori, amicul nostru chel s-a ascuns ca un laş în spatele perdelelor.

Repulsia mea faţă de şcoală a fost atât de puternică, încât nu-mi pot aminti nici clădirea, nici profesorii sau colegii de clasă.

În casa soţilor Blumenfeld n-am avut voie să cânt la pian mai mult de o oră şi jumătate pe zi, la un instrument ciudat care în faţă, în loc de lemn, era făcut dintr-o mătase verde uzată şi încreţită, ceea ce nu era benefic pentru sunet. Cea mai mare parte a fildeşului de pe claviatură se desprinsese şi eu îmi zgâriam degetele până la sânge, însă nu renunţam la lupta inegală, căci doamna Knieper impunea respect. Cele şase sferturi de oră la pianul soţilor Blumenfeld se duceau în întregime pe dieta ei strictă de arpegii şi game, greu de suportat, însă excelentă pentru sănătatea mea muzicală. Mult mai grav era că, aşa cum spunea ea, pentru a mă încuraja, îl chema pe Hänschen la sfârşitul fiecărei lecţii şi-l punea să-mi cânte. Verde de invidie, trebuia să ascult cum acel băiat interpreta la perfecţie sonata de Mozart şi *Kinderszenen* de Schumann, pe care eu le consideram ale mele.

Când vorbea despre Ţările de Jos, doamna Knieper spunea întotdeauna „la ţară" sau „în provincie", un deşert spiritual, lipsit cu totul de artişti-interpreţi importanţi. Odată, când am îndrăznit să aduc vorba de Mengelberg şi Dirk Schäfer, ea a spus cu mândrie că amândoi erau nişte germani care îşi asumaseră cu curaj sarcina ingrată de a dezvolta cât de cât simţul culturii într-un ţinut înapoiat, însă avea dubii serioase că vor reuşi.

Poveştile ei despre Leona Frey au compensat o sumedenie de lucruri. Prietenia Leonei era gloria şi nefericirea vieţii doamnei Knieper. O idolatriza pe marea artistă şi totodată o invidia de moarte.

Se născuseră în acelaşi loc, studiaseră împreună la conservator şi la examenul final împărţiseră premiul întâi.

Apoi, doamna Knieper făcuse incredibila prostie să se îndrăgostească şi să se căsătorească. Leona fusese mai deşteaptă, ea trăia „*à la carte*“ (habar n-aveam ce vrea să spună cu asta şi n-am îndrăznit să o întreb). Trăind astfel, Leona atinsese cele mai înalte culmi ale gloriei şi, după părerea mea, era cu siguranţă o persoană cumsecade, căci în fiecare an când venea la Berlin să concerteze cu orchestra filarmonică stătea la familia Knieper, ceea ce pentru ea însemna în mod cert un sacrificiu. Pe deasupra, dădea un concert de casă pentru prietenii şi elevii vechii sale colege de facultate. Cei mai buni trei elevi erau prezentaţi Leonei şi puteau să cânte pentru ea, a spus doamna Knieper şi a mai adăugat, oarecum superfluu, că eu nu mă număram printre cei aleşi. Puteam însă să asist la recital, în orice caz, dacă nu eram tocmai atunci din nou plecată în provincie.

I-am mulţumit entuziasmată pentru invitaţie şi am asigurat-o că nu era nicio perspectivă să ne întoarcem în următoarea jumătate de an în Ţările de Jos.

IX

Scrisorile de la tata nu erau încurajatoare şi sfârşitul exilului nostru părea încă îndepărtat.

Doamna Knieper a plecat cu Hänschen într-o staţiune de iarnă, unde urma să vină şi Leona. Dacă reuşea să împace asta cât de cât cu programul turneelor ei, pianista îşi petrecea Crăciunul şi Anul Nou cu ei.

Soţii Blumenfeld povesteau că anul trecut, cu o zi înainte de Crăciun, domnul Ray venise cu un curcan de zece kilograme, iar de Revelion vinul cursese în valuri. Nu puteam concura cu ei. Pe 24 decembrie, mama s-a plâns de dureri mari în gât. Avea febră mare. La etajul de deasupra noastră locuia un doctor, pe care, la sfatul doamnei Blumenfeld, m-am dus să-l chem. De aceeaşi vârstă cu proprietarii apartamentului în care locuiam, el a dojenit-o pe mama că face prea mult tapaj pentru aşa o *kleiner Schnupfert*[37]. Fiindcă eram în vacanţă, aveam timp să fac pe infirmiera. Când m-am dus la mătuşa Eva să-i spun că mama e răcită, ea a spus numaidecât:

— O, atunci vii astă-seară să sărbătoreşti Crăciunul cu Mili. Unchiul Wally şi cu mine mergem la o petrecere, aşa că rămâneţi doar cu bona şi aveţi tot regatul pe mână. O dată pe oră poţi să dai o fugă să vezi ce face mama.

Mamei îi era din ce în ce mai rău. Cu ochii închişi şi faţa îmbujorată, striga neîntrerupt, abia inteligibil, că vrea să i se aducă gheaţă. Soţii Blumenfeld s-au ţinut deoparte, iar doctorul nu s-a întors. Cu sentimentul că tocmai comiteam un furt, am luat ultimii bani din portmoneul mamei. Trebuia, nu conta cum, să găsesc gheaţă. După multă umblătură, am cumpărat o jumătate de bloc de la un negustor de păsări. Încărcată cu greutatea rece şi tare care pe deasupra mai şi picura, m-am întors tremurând acasă şi am împrumutat un ciocan de la portar.

Osteneala mea a fost răsplătită, căci gheaţa mărunţită a alinat cât de cât suferinţa bolnavei. Fiindcă mai aveam câteva mărci, am ieşit după-amiază să-i cheltui cât mai chibzuit cu putinţă; am cumpărat o pungă mare de bezele cu ciocolată, pe care Mili şi cu mine le admiraserăm în fiecare zi în drum şcoală, când treceam prin faţa unei *Konditorei*[38], unde erau expuse în toată splendoarea lor brună şi strălucitoare în forma unui turn cu mai multe niveluri. Jumătate din ele aveam să i le duc lui Mili, contribuind astfel la bucuria Crăciunului şi, cu siguranţă, mama avea să se desfete cu restul de îndată ce putea din nou să mănânce. N-am putut rezista tentaţiei de a gusta una din delicatesele la care mă uitasem cu poftă săptămâni în şir. A fost o dezamăgire cruntă: bezeaua era arsă. Toate bezelele erau arse şi cinci mărci valoroase se duseseră pe apa sâmbetei.

Restul zilei l-am petrecut având grijă de mama, iar seara m-am dus la Mili cu mâinile goale. Mătuşa Eva pregătise un bufet splendid şi, înainte de a pleca, am putut să o admirăm într-o rochie de seară sclipitoare, de un roşu închis, însoţită de unchiul Wally într-un smoking albastru ca noaptea senină.

Ca să începem seara festiv, am ieşit cu bona să ne uităm la pomii de Crăciun expuşi la toate ferestrele din cartier. Unii erau foarte frumoşi şi am spus că era drăguţ din partea proprietarilor că nu trăseseră perdelele, astfel încât evrei ca noi, care n-aveau pom de Crăciun, să-i poată admira.

— O, mama a vrut pom de Crăciun, a spus Mili. Mama participă la orice. Dacă hotentoţii ar organiza vreo sărbătoare şi mama ar afla de ea, şi-acolo s-ar duce, aşa spune.

Una din străzile laterale pe care am trecut semăna ameninţător de mult cu o stradă pe care o ştiam bine. Ajunsă la capătul ei, la Anvers, aş vedea casa domnului Mardell, aş traversa, aş suna la uşă şi mi-ar deschide grăsana de Bertha.

Nici măcar n-ar fi aşa de neplăcut să mă trezesc cu una din pupăturile ei zdravene. „Nu se poate, Gittel, ce surpriză! Cum ai ajuns aici? Ce-o să se mai bucure Lucie! Şi ce mai face domnul, tatăl dumneavoastră ?“

Chiar aşa, ce mai făcea sărmanul meu tată? Fără îndoială făcea foamea într-o mansardă şi ne scria o scrisoare la lumina pâlpâindă a unui rest de lumânare.

Mama bolnavă, tata înfometat într-o mansardă şi eu rătăcind ca o cerşetoare printr-un oraş complet străin. Nu, nu făceam bine, însă nu trebuia să-i spun asta blândei Bertha.

Menie, Salvinia şi Gabriel şi-ar scoate capul pe ferestruica biroului; a, nu, bineînţeles că toţi plecaseră demult acasă. Sau să fi rămas Gabriel peste program? Atunci Lucie şi cu mine puteam să mergem împreună cu el să ne plimbăm la lumina lunii pe malul Scheldei. Domnul Mardell ar deschide uşa de culoarea mierii şi ar întreba dacă vreau să-i privesc tablourile şi ar adăuga: „Mâine, *Casă în octombrie* va reveni la locul lui“. M-aş bucura chiar să o revăd şi pe doamna cu burta verde.

... şi Lucie, draga mea Lucie, cum de-am putut să nu mă mai gândesc la tine aşa de mult timp? „Bună, maimuţico", ar spune ea, căci aşa îmi zicea uneori. „Bună, maimuţica mea obraznică. De ce n-ai scris niciodată? Nu ţi se pare foarte ingrat şi nepoliticos să te porţi aşa după ce noi toţi am fost aşa de drăguţi cu tine?" „Am crezut că acum nu mai ai nevoie decât de Gabriel." „Prostii."

Da, asta era: aveam să-i scriu de îndată ce aveam să fac rost de un timbru. Nici casa bunicii, unde mirosea mereu frumos, a mâncare, nu era de dispreţuit. Deodată am simţit cotul osos al bonei înghiontindu-mă în spinare.

— La ce te gândeşti? Te-am întrebat până acum de trei ori dacă să ne întoarcem acasă şi parcă ai fi surdă. Unde ţi-e capul?

— La Anvers. Mă gândeam că ar fi minunat dacă aş putea merge cândva din nou acolo.

— Ei bine, a spus bona pe neaşteptate, ca să-ţi spun adevărul, şi eu m-am săturat de Berlin. Aş vrea ca părinţii tăi să se întoarcă în Olanda. Şi tu, Mili, nu-i aşa?

Nu, lui Mili îi plăcea foarte mult la Berlin, erau aşa de mulţi oameni, aşa de multe feţe străine, şi fiecare faţă era o poveste.

— O po-ves-te? a întrebat bona uluită.

Nici eu n-am înţeles.

— Da, fiecare faţă e o poveste şi de cele mai multe ori e foarte diferită de ce povesteşte despre sine omul căruia îi aparţine, dar acum hai să mergem acasă, căci după ce

terminăm de mâncat toate bunătăţile, aprindem artificii. Fantastic! a spus Mili.

I-ar displăcea să meargă în Olanda? O, nu, nicidecum, şi acolo erau alţi oameni cu alte feţe.

M-am dus repede să văd de bolnava mea, care dormea liniştită, astfel încât mă puteam dedica cu inima împăcată momentelor festive. Am mâncat mai întâi toate bunătăţile pregătite de mama lui Mili şi apoi bona a adus artificiile. Fiecare a primit câte o duzină de beţişoare subţiri şi lungi, pe care, după ce le-am aprins cu grijă folosind un chibrit, am început să le învârtim în aer, provocând o ploaie fină de steluţe mov care se stingeau aproape instantaneu. Cu cât le învârteai mai repede, cu atât mai multe steluţe apăreau. A fost foarte palpitant.

La zece mi-am luat rămas bun. Ca întotdeauna, bona s-a bucurat nespus când m-a văzut plecând. Portarul care de obicei păzea intrarea blocului era în concediu de Crăciun, în cuşca de sticlă de sub scară, locul lui fusese luat de o femeie bătrână şi grasă, care mi-a făcut semn să merg la ea.

— Locuieşti aici vizavi, la soţii Blumenfeld, nu-i aşa? Şi mama ta e bolnavă, nu-i aşa?

— Da, doamnă.

— Ce-are?

— O doare în gât, am spus eu, surprinsă de interesul femeii mie complet necunoscute, care râdea cu poftă.

— Mă gândeam eu. Ticăloşii. Se poate ca mama ta să aibă difterie. Chiriaşa de dinainte, doamna Ray, care a stat la soţii Blumenfeld, a murit din asta. Nu-i aşa că n-aţi ştiut? Ticăloşii ăia nu v-au spus, nu?

Grăsana râdea de se scutura carnea pe ea.

— Doctorul a făcut parte din complot.

Gâfâia de plăcere, însă când am început să plâng în hohote, s-a dovedit că face parte dintre acele fiinţe născute să fie compătimitoare, care pentru plăcerea intensă pe care le-o produce suferinţa semenilor lor sunt dispuşi să facă un pic de efort şi să le sară în ajutor. Trebuia să rămân cu ea în cuşcă până îi venea schimbul şi apoi avea să meargă cu mine la un alt doctor, care nu făcea parte din conspiraţia Blumenfeld.

— Şi o să-ţi spună că mama ta are difterie şi-atunci trebuie să meargă la spital şi ce-o să se întâmple atunci cu tine, sărmană copilă, singură cuc într-un oraş străin?

A pescuit două pachete de cărţi soioase din sacoşa ei de piaţă. Ca să treacă timpul mai repede, m-a învăţat „zece" şi „ceasul", iar eu am învăţat-o „şapte" şi „*pietje-peetje*". Portarul de noapte a venit aproape de douăsprezece. Mai întâi a trebuit să asculte toată povestea, povestită cu lux de amănunte de

samariteană, iar el a copleşit-o cu laude pentru bunătatea ei. I-a dat telefon unui doctor care locuia în acel imobil şi, după câte ştia ea, dădea o petrecere de Crăciun acasă la el.

După zece minute a apărut în faţa cuştii noastre un bărbat slab, de vârstă medie, în costum de seară, supărat că fusese luat de la petrecerea lui.

Puţin mai târziu ne aflam toţi trei la patul mamei. Ea continua să doarmă. Doctorul a trezit-o şi a consultat-o atent. Febra scăzuse şi durerea de gât îşi pierduse mult din intensitate.

— Cu siguranţă nu-i difterie, a constatat el, spre profunda dezamăgire a salvatoarei mele.

— Totuşi, trebuie să li se spună odată soţilor Blumenfeld adevărul la modul serios, a spus ea, şi asta trebuie s-o faceţi dumneavoastră, domnule doctor.

— Nici nu mă gândesc! Plec acasă.

Portăreasa a fost de părere că i se cuvenea sincer o mică răsplată pentru atâta răbdare şi iubire de aproape. S-a dus la dormitorul soţilor Blumenfeld şi am auzit-o preţ de un sfert de oră urlând la cei doi amărâţi.

S-a întors satisfăcută şi a pus de cafea; i-am dat bezelele, pe care, spre mirarea mea, le-a mâncat cu poftă. După ce în cele din urmă a plecat acasă, am încercat să-i scriu Luciei.

Scumpă Lucie,
Scumpa mea Lucie,
Dragă Lucie,

N-am ajuns mai departe de început. Dacă-i scriam tatălui ei? Cu el puteam întotdeauna să şi vorbesc.

Mult stimate domnule Mardell,
E Crăciunul şi eu sunt la Berlin şi asta e mai puţin plăcut decât s-ar crede,

A ieşit o scrisoare de patru pagini.

A doua zi după Anul Nou am primit veşti de la tata. Găsise de lucru şi bunica avea să ne plătească drumul de întoarcere. Cu excepţia câtorva piese, mobila noastră fusese vândută şi mama a prezis că un an de zile va trebui să dormim pe jos. În ciuda acestei perspective, am fost foarte fericite că plecăm.

Soţii Blumenfeld nu s-au arătat la faţă; amărâţii ne-au lăsat să plecăm chiar fără să ne ceară chiria pe încă o lună.

Mătuşa a pregătit o masă de adio regală şi ne-a mărturisit că se săturase şi ea până peste cap de Berlin.

— De data asta o să-mi scriu eu singură o scrisoare, a spus ea, că peste trei luni vom fi şi noi acasă.

Dorinţa mea să revăd Anversul la scurt timp după întoarcerea noastră nu s-a împlinit.

Bunica nu numai că ne plătise drumul, dar a trebuit să-i împrumute şi tatei bani ca să cumpere câteva piese de mobilă strict necesare şi, deocamdată, nu era în situaţia de a ne putea primi la ea.

X

Domnul Mardell a răspuns la lamentaţia mea de Crăciun printr-o scrisoare trimisă cu poşta rapidă, pe cât de ceremonioasă, pe-atât de cordială, Lucie a adăugat şi ea salutări dragi, iar eu, le-am trimis noua noastră adresă de îndată ce am aflat-o.

Tata închinase în Scheveningen un apartament monstruos mobilat, din păcate, iarăşi la etaj. Trăiam ca mai înainte, de azi pe mâine, însă după episodul Blumenfeld ai fi zis că suntem în paradis.

Prima duminică după-amiază după întoarcerea acasă am mers la Mauritshuis, unde am fost întâmpinată de paznici cam ca fiul risipitor.

— Ce bine – nu-i aşa? – că s-a întors, domnule! îi spuneau ei pe rând tatei, care se vede treaba că-şi mai căutase aici consolare printre tablouri şi bătrânei amabili.

Revederea cu profesorul meu de muzică s-a desfăşurat oarecum altfel decât mă aşteptasem. Am vrut să nu-i spun nimic despre critica nimicitoare a doamnei Knieper, însă el şi-a exprimat dorinţa de a asculta toate piesele noi pe care le studiasem şi de aceea, bâlbâindu-mă şi cu faţa îmbujorată de ruşine, am fost nevoită să-i mărturisesc umilinţa cu gamele. După ce, la rugămintea lui, am cântat câteva dintre ele cu arpegiile anexe, a mormăit că, în orice caz, acea scorpie ştiuse ce înseamnă să dai lecţii şi, fără nicio justificare, aşa cum fac toţi adulţii, s-a supărat brusc pe mine. A spus că, fiindcă eram eleva lui cea mai tânără, mă tratase până acum prea blând. Acum se terminase cu asta şi, deşi n-avea să fie aşa de sever ca doamna Knieper, trebuia să-mi scot din cap că voi cânta concertul de Bach în stil italian înainte de a şti să cânt rondoul lui Beethoven la fel de bine ca acel puşti.

Mili s-a întors cu părinţii şi bona la şase săptămâni după noi. Până au găsit o casă pe gustul lor, au locuit la tataia Harry. Mili şi cu mine mergeam acum împreună la o şcoală din

Scheveningen. De data asta, ei i-a fost mai greu să se obişnuiască decât mie, stătuse mai mult în Berlin şi îi plăcuse acolo, însă după ce o săptămână întreagă a recitat în fiecare dimineaţă în drumul spre şcoală poezioara ei consolatoare, a redevenit steaua luminoasă din centrul clasei ei.

Bunica tăcea chitic.

Cu domnul Mardell rămăsesem în corespondenţă după strigătul meu de ajutor din Berlin. Să-i scriu direct Luciei încă nu îndrăzneam, iar de la tatăl ei aflam că-i merge bine. El îmi trimitea destul de regulat programele concertelor la care mergea şi, uneori, mi le şi descria. Ne întorseserăm acasă de aproximativ o jumătate de an când am primit de el o recenzie extrem de competentă despre un concert al violonistului Jacques Thibaud. Într-un P. S., domnul Mardell scria: *Fără îndoială, vă va face plăcere să aflaţi că bunica dumneavoastră şi credincioasa Rosalba sunt într-o stare de sănătate perfectă. M-am convins personal de asta ieri. Ele, la rândul lor, de-abia aşteaptă să vă întâmpine cât de curând la Anvers.*

O zi mai târziu am primit de la bunica o scrisoare în care ne invita urgent să venim să stăm la ea şi, destul de ciudat, când am ajuns acolo, ea s-a bucurat sincer că ne revede.

Rosalba mi-a spus că vrea să mă ajute să scot lucrurile din valize.

În camera de oaspeţi mi-a prins faţa între mâinile ei aspre.

— Ştii că ţi-aş fi scris dacă aş fi putut, a şoptit ea.

Am intrat imediat în rolul pe care trebuia să-l joc în comedia bunicii.

— Da, bineînţeles, n-ai avut timp, ai atâtea de făcut.

Ea a clătinat din cap:

— Nu mai spune prostii... că n-am avut ocazia să învăţ să citesc şi să scriu nu-i totuşi o ruşine.

Ba era o ruşine, dar nu a ei. În clipa aceea am înţeles cât de mult ţineam la Rosalba, şi cred că şi ea ştia treaba asta.

Când cei doi tineri unchi ai mei s-au întors acasă de la activităţile lor – Freddie studia dreptul la Bruxelles, iar Charlie lucra în industria diamantelor –, au fost amândoi de părere că mă schimbasem în avantajul meu. Au considerat că venise timpul să contribuie la formarea mea generală. Câteva zile mai târziu, Charlie mi-a adus o ladă de lemn plină cu scrisori.

— Citeşte-le, a spus el, şi dacă vreodată o să ai inima să scrii aşa ceva, te omor.

Scrisorile erau de la numeroasele lui admiratoare cărora între timp le dăduse papucii. Charlie era mic şi urât, dar ştia cum nu se poate mai bine să seducă orice femeie pe care şi-o dorea; fratele său mai tânăr şi mai atrăgător ii cumpărase promisiunea să nu-l deranjeze atunci când acesta venea acasă

cu vreo nouă cucerire. Atunci când, exasperat, Freddie nu era tentat să cedeze acestor practici şantajiste, putea fi sigur că Charlie avea să-i sufle fără niciun efort prada încă necucerită.

Nu eram curioasă să citesc scrisorile victimelor lui şi i-am spus că tata mă învăţase că e foarte josnic să citeşti scrisorile altora.

— Acum sunt scrisorile *mele*, a spus el, şi îţi spun că trebuie să le citeşti. Dă-i drumul!

Fără prea multă tragere de inimă, am citit câteva.

— Ce observi? a întrebat Charlie pe un ton insuportabil de pedant.

— Că aproape toate se termină cu: şi-acum mă duc să fac o baie şi-apoi mă culc.

— Exact, a apreciat Charlie, şi dacă tu o să scrii vreodată aşa ceva unui bărbat, cum ţi-am spus deja, vin şi te omor, fiindcă ăsta e cel mai ieftin şi stupid tip de cochetărie. Niciun bărbat care se respectă nu se lasă fraierit. Acum poate că nu înţelegi, însă ţine minte asta pentru mai târziu.

Supărată, i-am mormăit că sfaturile pentru viitor nu-mi sunt folosesc la nimic. Mai primisem şi de la unchiul Wally.

— O, da? a exclamat Charlie, curios din fire cum era. Ia spune!

Unchiul Wally spusese: „Mai târziu, când vei fi mare şi căsătorită, să nu asculţi niciodată vorbele dulci ale altor bărbaţi. Căci ei îşi zic: O afacere stabilă nu prezintă riscuri". Apoi adăugase meditativ: „Să nu uiţi: mai bine o farfurie de supă de mazăre servită frumos în sufragerie decât caviar înfulecat în grabă în bucătărie". Când l-am rugat să-mi explice aceste maxime demne de un oracol, el a refuzat să o facă, iar Charlie a spus chicotind că erau sfaturi excelente, însă n-a vrut să intre în amănunte, aşa că la ce îmi foloseau?

Contribuţia lui Freddie la educaţia mea a privit un alt domeniu, mult mai plăcut. El era un şoarece de bibliotecă şi m-a pus să citesc odată cu el tot ce apărea în limba noastră. Dar m-a obligat şi să învăţ pe dinafară bucăţi lungi de proză şi versuri, pe care apoi trebuia să le recit, cum zicea el, cu gesturi şi intonaţie potrivite, în faţa prietenilor lui. Pentru mine asta era o adevărată tortură, fiindcă băieţii râdeau cu lacrimi de acele absurde spectacole.

Când Freddie era îndrăgostit, compunea el însuşi versuri care erau foarte apreciate cel puţin de doamna căreia îi erau dedicate, de el însuşi şi de mine, însă pe termen lung nu se putea continua aşa, pentru că, având un caracter impulsiv, îşi schimba iubita în fiecare săptămână. Din lipsă de timp, a inventat poezia practică de serie. Suna aşa:

Pendulul din perete bate,
La fiecare ceas, la jumătate,
Şi spune când tot bate, bate:
Marie... Marie... Marie...
În codru sunt copaci duium,
Înalţi, bătrâni, şi oare cum
Foşneşte codrul din copaci duium?
Marie... Marie... Marie...

Apoi mai erau şi nişte „valuri măturând nisipul" şi păsări şi un pârâu, şi fiecare în felul său repeta Marie... Marie... Marie, până când o fată mai atrăgătoare cucerea pentru un timp inima nestatornică a lui Freddie şi atunci toată lumea murmura, foşnea, ticăia şi cânta brusc un alt nume. El împrumuta poezia şi prietenilor cărora le picaseră cu tronc fete sensibile la poezie.

Bunica fusese atât de încântată de vizita domnului Mardell, încât acum mă încuraja să merg să-l vizitez cât mai curând, deşi mai înainte se cam enerva când vedea ce plăcere îmi face să merg în casa de vizavi. Bertha m-a salutat la uşa de la intrare cu un strigăt de bucurie şi o serie de pupături umede.

— Ce-ai mai crescut! Câţi ani ai acum?

— Am treisprezece ani, domnişoară Bertha.

M-a întrebat dacă îmi venea deja rânduiala femeilor. Da, între timp se întâmplase şi asta.

Lucie a coborât scara. Era palidă şi slabă. M-a îmbrăţişat cu multă căldură şi mi-a pus la gât un lănţişor de argint de care atârna o inimă de granat.

— Pentru a sărbători întoarcerea ta cu bine, a spus ea. Du-te mai întâi să vorbeşti cu tata, căci vrea să audă tot despre sejurul tău berlinez, iar când ai terminat de povestit, să vii sus ca să-ţi bei obişnuita ciocolată caldă.

M-a sărutat încă o dată pe amândoi obrajii – mirosea la fel de plăcut ca întotdeauna, a lăcrămioare – şi a urcat din nou la etaj.

Pe ea n-o interesa sejurul meu berlinez.

Domnul Mardell a venit din camera lui şi m-a salutat cu un zâmbet vesel şi o strângere de mână afectuoasă. Una dintre însuşirile lui agreabile era că nu săruta şi nu aştepta să fie sărutat.

Spre surprinderea mea, „am văzut" deodată toate tablourile lui. L-am întrebat dacă mai cumpărase şi altele. Nu, deocamdată avea destule, acum îl interesau mai mult măştile şi figurinele primitive. Mi-a arătat câteva şi mi s-au părut urâte.

— Dar tatăl tău spune că eu ştiu ce e frumos înaintea celorlalţi.

Am râs amândoi la amintirea primei mele vizite. A vrut să ştie tot despre mărci, dr. Schacht şi doamna Knieper.

Mi-a spus că a fost foarte folositor pentru mine că încasasem încă de tânără prima critică negativă, căci criticile negative sunt întotdeauna mai instructive decât cele pozitive pentru a începe să-ţi dai seama care îţi sunt adevăraţii prieteni. I-am spus ce părere avea Mili despre Hänschen. M-a întrebat dacă mă refeream la aceeaşi prietenă simpatică şi inteligentă şi mi-a spus că mai târziu, când aveam să reuşesc într-adevăr să dau concerte, aveam să observ că anumiţi oameni nu văd niciodată ziarele şi revistele în care apare vreo opinie favorabilă.

Domnul Mardell o admirase pe Leona la multe concerte şi chiar o cunoscuse personal la o cină în casa unor prieteni. Nu, nu era deloc simpatică, însă amuzantă şi vanitoasă, asta fără nicio îndoială.

— De cele mai multe ori, marii artişti nu sunt amabili, a spus domnul Mardell.

Şi nici nu trebuiau să fie. Atunci când scriau cărţi bune sau pictau tablouri sau cântau aşa de frumos ca Leona, făceau mai mult decât suficient. Erau mult prea mulţi oameni pe lume care nu erau în stare de altceva decât să fie amabili. M-am simţit obligată să iau partea Leonei: prietenia ei de ani de zile cu familia Knieper era totuşi o dovadă clară a caracterului ei bun. Domnul Mardell n-a fost de-acord cu asta.

— Fiecare are nevoie de un Theo, a spus el. Doamna Knieper este Theo al Leonei.

A luat dintr-un dulap o carte cu reproduceri ale picturilor lui Vincent van Gogh. A povestit îndelung despre viaţa grea a pictorului, care, fără devotamentul fratelui său Theo, ar fi fost cu totul de nesuportat.

— Aproape fiecare artist îşi clădeşte succesul pe sacrificiile cuiva din imediata apropiere. Doar cei mai puternici îşi pot găsi singuri calea.

Cred că era o demonstraţie instructivă şi interesantă, însă eu voiam să merg la Lucie. M-am bucurat când a intrat Bertha cu cafeaua domnului Mardell.

— Ia-o înapoi, a spus el. Acum, că prietena noastră e iarăşi la noi pentru prima dată după întoarcere, o s-o beau cu doamnele şi o să ascult dacă s-au făcut progrese însemnate în muzică.

Pe scară, m-a întrebat dacă îi salutasem deja pe Menie şi Salvinia. A spus că o să fiu dezamăgită să aflu că Gabriel era la Londra. M-am înroşit iar până peste urechi.

— A plecat definitiv?

— Nu, din fericire, peste o jumătate de an se întoarce iarăşi la noi. Şi-a dorit aşa de mult să meargă în Anglia şi am reuşit să-i aranjez să lucreze la unul dintre prietenii mei

Lucie m-a îmbrăţişat încă o dată, iar Bertha mi-a pus în faţă o ceaşcă cu ciocolată caldă aburindă.

— Totul e iarăşi la fel ca mai înainte, am spus eu, suspinând de satisfacţie.

La rugămintea domnului Mardell am cântat acea sonată a lui Mozart pe care o consideram a mea şi am aşteptat apoi nerăbdătoare să-i aud părerea. Din punct de vedere tehnic, făcusem progrese serioase, a spus el, adăugând că în viitor aveam să-mi dau singură seama că muzica lui Mozart se schimbă. Acum eram tânără şi vioaie, însă mai târziu, mult mai târziu, după cum spera el, aveam să aud cât de melancolică şi de tragică devenise.

Lucie a protestat:

— Ce prostii, tată. Tragică şi melancolică. Este cea mai veselă muzică din tot ce există.

Domnul Mardell a clătinat din cap:

— Mă bucur că încă nu auzi că fiecare notă pe care a scris-o Mozart cântă că tot ce-i tânăr trebuie să îmbătrânească şi să moară şi că toată frumuseţea e trecătoare.

— În afară de propria sa muzică, am spus eu neajutorată.

— În afară de propria sa muzică divină, a recunoscut domnul Mardell.

Şi-a băut cafeaua şi s-a ridicat în picioare.

— Trebuie să mă întorc la munca din care îmi câştig pâinea.

În trecere şi-a trecut mâna peste părul meu.

— Vino iar mai des pe la noi. Ne bucurăm că prietena noastră e iarăşi în vizită la noi, nu-i aşa, Lucie?

L-am auzit coborând scara şi, după ce uşa de la camera lui s-a închis la loc, Lucie a spus:

— Gândeşte-te că în continuare eşti singura care ştie ceva de mine şi Gabriel.

— Încă mai eşti logodită cu Gabriel?

Sperasem cu ardoare ca ea să-şi fi înţeles între timp greşeala.

— Sigur că da. Credeai că n-aş mai fi pentru că el a plecat în Anglia? Tocmai asta mă face foarte fericită – dar acum trebuie să-mi faci o mare favoare, a spus Lucie petrecându-şi braţul pe după umărul meu. Să nu vorbeşti deocamdată despre Gabriel, căci pereţii au aici urechi.

I-am promis că voi tăcea chitic.

De la mamaia Hofer auzisem despre Gabriel chiar mai mult decât mi-aş fi dorit.

De când împărtăşeam un secret vinovat, atitudinea ei faţa de mine se schimbase total. Împingea amabilitatea atât de departe, încât mă asigura în mod repetat: „Nu trebuie să fii bogată, nu trebuie să fii frumoasă. Trebuie să ai noroc!", iar după aceste cuvinte încurajatoare urma o poveste lungă şi încâlcită despre o pocitanie săracă lipită care, contrar tuturor aşteptărilor, reuşise să pună la bătrâneţe mâna pe un soţ acceptabil. Una dintre mătuşi sau bunica se simţeau atunci obligate să enumere brusc un şir de fete frumoase şi drăguţe care, totuşi, „rămăseseră agăţate de copac", fiindcă n-aveau niciun şfanţ.

Femeile din familia mea îmi spuneau cu cele mai bune intenţii că nu era niciodată prea devreme să-mi dau seama că fac parte din paria, din oropsiţii acestui pământ; în anturajul nostru, în această categorie intrau fetele fără zestre. Dacă o astfel de tânără nevoiaşă, rămasă nemăritată, provenea dintr-o familie considerată distinsă, nu putea să încerce să-şi câştige pâinea într-un birou sau în vreun magazin. Trebuia să-şi petreacă zilele triste în casa părintească, slujindu-şi umilă familia care, fără o vorbă de mulţumire, putea dispune zi şi noapte de serviciile ei neplătite; iar dacă o fată fără zestre se mărita, soarta ei putea fi chiar mai rea. O femeie care nu venea în căsnicie decât cu dragostea ei nu avea trecere. După euforia lunii de miere, soţul n-o mai trata ca pe egala lui. În caz că avea unele virtuţi şi abilităţi, acestea erau ridiculizate şi denigrate sistematic de familia soţului, care avea să o hărţuiască şi să o şicaneze în toate privinţele până când ea ajungea să zică slavă Domnului că-şi poate da sufletul. Era folositor pentru mine să ştiu de tânără cum stăteau lucrurile şi femeile din familia mea, care îşi asumaseră de bună voie şi curajos sarcina de a mă pregăti pentru un viitor dur, nu erau prea încântate de basmele mamaiei Hofer, care, se temeau ele, ar putea submina lucrurile bune pe care ele le realizaseră deja cu mine. Mai ales pentru că nu înţelegeau cum de deveniserăm brusc prietene aşa de bune. Când pleca din vizită, mamaia Hofer mă ruga mereu să o însoţesc o bucată de drum spre casa ei şi îmi spunea ultimele noutăţi despre Gabriel.

Fiindcă, spre iritarea mea, întotdeauna mă îmbujoram toată când îi auzeam numele, ea credea, la fel ca domnul Mardell, că eram un pic îndrăgostită de el.

Îi mergea bine lui Gabriel în Anglia. Spera ca el să rămână deocamdată acolo, deşi îi era tare dor de el.

— Mă bucur că a plecat de la familia Mardell. Aveau o influenţă proastă asupra lui.

Fiul ei Jankel era motivul pentru care mamaia Hofer venea în vizită la bunica mult mai des decât înainte.

Unchiul Jankel, tatăl lui Aron, se înstrăinase de noi după moartea celui mai mare dintre copiii lui. Nu-l vedeam des şi, atunci când venea uneori la o petrecere de familie, se învăluia în scurtul timp cât era prezent într-o tăcere inaccesibilă şi dispreţuitoare.

Jankel Hofer era un Midas: ce atingea se transforma în aur. Pe lângă o importantă fabrică de diamante, mai avea şi acţiuni la o bancă mare şi recent se mutase cu familia într-un adevărat palat.

În ciuda zeflemelelor întregii familii, avea chiar de gând să facă în aşa fel încât să fie numit consul onorific al unui stat din America Centrală şi l-a angajat pe cel mai renumit arhitect de interior din oraş ca să-i amenajeze splendida casă. Când totul a fost gata, am fost invitaţi toţi să o vedem.

Totul era foarte scump şi foarte nou şi ne-a impresionat profund. Tata a avut parte de un mic şi trist triumf: dintre toate mobilele şi decoraţiile din fosta casă a lui Jankel, o singură piesă căpătase aprobarea dictatorului de interior – un desen pe care tata îl făcuse cadou de nuntă cumnatului şi cumnatei sale, care îi reprezenta pe Adam şi Eva în momentul în care sunt alungaţi din paradis. Fiindcă tema nu fusese pe placul tinerilor însurăţei, Adam şi Eva duseseră mai demult o existenţă ascunsă pe scara ce ducea la mansardă, însă după mutare au căpătat un loc de cinste în biroul unchiului meu.

Aşa cum era de aşteptat, unchiul Jankel îşi dorea să primească în nobila sa reşedinţă oaspeţi de vază. Sistemul prin care membrii familiei se spionau între ei a funcţionat ireproşabil, astfel că am aflat cu mult înainte că Jankel voia să dea o mare recepţie pentru câteva personalităţi marcante din Anvers şi Bruxelles şi că n-avea să fie invitat nimeni din familie. Asta a agitat spiritele în aşa chip, încât bunica şi mamaia Hofer au încheiat armistiţiu. Iniţial se prefăcuseră una faţă de alta că nu le pasă, însă aşa nu puteau continua şi-atunci au inventat cu amară satisfacţie o nouă variantă pentru „*qui perd gagne*"[39]:au început să se întreacă în poveşti trase de păr despre cât de rău erau tratate de progeniturile lor nerecunoscătoare. Numeroasele păcate ale unchiului Isi au fost discutate îndelung, iar pentru mama lui escapadele amoroase nici măcar nu erau printre lucrurile cele mai greu de iertat.

— Sonja îl cunoştea bine atunci când s-a măritat cu el, era de părere mamaia Hofer. Sunt două feluri de bărbaţi pe lume: cei serioşi şi plicticoşi şi cei infideli şi amuzanţi. Cei serioşi ajung la bătrâneţe acri ca oţetul, iar cei amuzanţi nu pot să

vadă o femeie fără să o ciupească de fund. Nu ştiu ce-i mai rău. Soţul meu era acru şi...

S-a înroşit şi şi-a înghiţit restul propoziţiei. Din fericire îşi dăduse seama la timp că în timpul unui armistiţiu nu era tactic să-l includă pe bunicul, Dumnezeu să-l ierte, în categoria ciupitorilor de fund.

Spre surprinderea mea, am început să o apreciez pe mamaia Hofer şi zicătorile ei. Am simţit chiar că mă încearcă oarece remuşcări fiindcă mai demult, când încă mai locuiam pe insulă, o luasem la ţintă cu una dintre pietrele verzi ale lui Blimbo.

Cu cât mai mult se apropia petrecerea lui Jankel, cu atât mai des trecea ea pe la noi. Serviciul de spionaj aflase de la tipograf că invitaţiile erau din hârtie fabricată manual, cu marginile aurite, însă nimeni din clan n-a primit vreuna, deşi toţi nutriseră până în ultima clipă o nemărturisită speranţă că Jankel avea să-şi revizuiască atitudinea inumană faţă de propriile rude de sânge şi de cele dobândite prin alianţă.

În dimineaţa zilei fatale, bunica îşi bea cafeaua cu mamaia Hofer, cu mama şi cu mine, într-o apăsătoare atmosferă de doliu. Nu se mai vorbea despre petrecere, subiectul fiind prea dureros, şi fiindcă nu eram în stare să vorbim despre altceva, stăteam laolaltă în tăcere. Şi-atunci a intrat în cameră Charlie cântând şi agitând triumfător deasupra capului un pachet.

— *Auzit-ai oare de copanul de argint, de copanul de argint al lui Jankel*[40]? cânta Charlie.

O fi bolnav sau nebun? s-a întrebat bunica sarcastic. Nu putea să creadă că îşi lăsase treburile în toiul dimineţii doar ca să ne delecteze cu acel cântec despre Piet Hein.

Mamaia Hofer a remarcat cu delicateţe că poate era un cântec frumos dacă era cântat de cineva cu o voce frumoasă, însă Charlie se dezlănţuise şi era de nepotolit. A dansat cu trofeul lui prin cameră şi a urlat varianta neinteligibilă a cântecului patriotic până când i s-a tăiat respiraţia. Apoi s-a aşezat şi a spus că acum trebuia să fim foarte atenţi. A deschis cu grijă pachetul şi ne-a arătat un copan fript al unei păsări uriaşe, decorat artistic cu o manşetă decupată din foiţă de argint.

În fiecare dimineaţă, Charlie era trimis de şeful lui, binecuvântat cu o sănătoasă poftă de mâncare, să ia sandvişuri din Pelikaanstraat. În vitrina magazinului era expus în toată gloria lui un curcan singuratic, de dimensiuni uriaşe, cu manşete de argint. Mai ales acele copane de argint îi stârniseră imaginaţia, a spus el. A complimentat-o pe doamna Breine, proprietara prăvăliei, pentru acea lighioană grandioasă, iar

sărmana femeie a comis greşeala vieţii ei spunând că el avea să revadă pasărea în aceeaşi seară la petrecerea cumnatului său, unde curcanul avea să troneze impresionant în mijlocul unui alai de delicatese. Doamna nu putuse rezista tentaţiei de a face paradă de capodopera ei culinară.

— Asta a dus-o la dezastru, a spus Charlie. Vanitatea trebuie pedepsită.

I-a vorbit atât de mult şi de frumos, până când ea a tăiat unul dintre copane – lui nicio femeie nu-i putea refuza ceva.

Rosalba ni se alăturase şi acum toate patru ne uitam, mute de uimire, la Charlie.

El a spus că nu trebuia să ne uităm aşa de pofticioase la el, fiindcă n-o să cedeze nicio bucăţică din copanul lui Jankel. Îl dobândise cinstit, de unul singur, şi singur avea să-l mănânce. Am fost întru totul de-acord cu asta şi am privit cu respect cum dinţii lui tineri şi puternici au înfulecat, una-două, copanul zdravăn. Manşeta argintie a băgat-o, ca suvenir, în portmoneu.

Două minute mai târziu a sunat disperată doamna Breine.

Jankel Hofer, care fusese în magazin ca să mai dea câteva indicaţii în vederea bunei desfăşurări a serii festive, văzuse curcanul mutilat. Doamna Breine l-a implorat pe cel care o sedusese să-i aducă copanul înapoi. Cu puţină gelatină şi ornamente din maioneză ar fi putut uşor, fără să se observe, să-l reataşeze proprietarului legitim, susţinea ea. Charlie i-a spus cu o voce lugubră că acel copan nu mai exista şi a adăugat că era surprins că o doamnă atât de decentă putea să aibă idei atât de ciudate. Unde se gândise să-i pună la loc copanul domnului Hofer? Atunci doamna Breine a început să zbiere la el atât de tare, încât Charlie a considerat că-i recomandabil să pună încet de tot telefonul în furcă.

Seara petrecerii lui Jankel a fost petrecută cu voie bună în cercul familiei. Sub conducerea lui Charlie, am cântat împreună cântecul copanului argintiu şi el a fost sărbătorit drept eroul zilei, însă victoria lui a fost doar aparentă.

Jankel n-a acordat nimănui satisfacţia să rostească vreodată chiar şi numai un singur cuvânt despre ceva atât de neimportant precum un curcan. În schimb, el povestea când şi când foarte degajat o mică anecdotă despre cutare ministru bun sau cutare guvernator cumsecade, pentru ca apoi să se plesnească peste frunte şi să se scuze: „A, da, nu mi-o luaţi în nume de rău, am uitat că voi nu-i cunoaşteţi... ", iar atunci tremurul indignării îi cuprindea pe toţi. Pe insulă, locuinţa mea stătea goală şi Klembem nu-şi mai făcea apariţia. Doar foarte rar îi mai auzeam vocişoara odioasă şi ştiam că şi asta va dispărea curând. Un alt semn al apropierii mele de vârsta

adultă era şi faptul că începusem să fiu preocupată de aspectul meu neatrăgător. Prima dată când, rămânând doar noi în biroul lui, am putut să vorbesc iarăşi în linişte cu domnul Mardell, am discutat cu el despre această dificultate.

— Nu eşti nicidecum chiar aşa de urâtă, a spus el. Semeni cu tatăl tău, iar pe el, în general, lumea nu-l consideră neatrăgător, în afară de rudele tale de vizavi, enervant de mândre de nasul lor drept. De fapt, sionişti fanatici cum sunt, asta ar trebui să le dea sentimentul neplăcut că navighează sub un pavilion fals.

Temându-mă să nu ne îndepărtăm de la subiectul care mă interesa, mi-am exprimat îngrijorarea că faţa mea ciudată ar putea pune beţe în roate carierei mele muzicale. Maxilarele prea late, pe care le moşteneam de la tata, nu le puteam camufla, aşa cum făcea el, în spatele unei bărbi ce se revărsa în bucle.

Myra Hess şi Leona erau amândouă aşa de frumoase, încât era la fel de plăcut să le vezi cum era să le auzi cântând la pian. După părerea domnului Mardell, asta era fără îndoială pentru amândouă doamnele o circumstanţă favorabilă, însă pentru adevăratul iubitor de muzică nu avea nicio importanţă dacă un artist era sau nu binecuvântat cu o înfăţişare plăcută. A enumerat un şir de urâţi geniali de ambele sexe, care pretutindeni în lume cântau şi dansau în faţa unor săli pline. Era o palidă consolare.

La prima vizită, Salvinia şi Menie mă întâmpinaseră atât de rece, încât n-am mai îndrăznit să merg să-i salut. I-am spus Berthei şi am întrebat-o dacă ea crede că, fără să vreau, poate îi jignisem cu ceva.

— Nu sunt supăraţi, a spus Bertha, însă nu vor să aibă în niciun fel de-a face cu tine pentru că eşti prietenă cu Gabriel. Sunt furioşi pentru că el are acum o funcţie mai înaltă şi un salariu mai bun decât Menie. Ei cred că domnul Mardell îl favorizează prea mult, acum din nou cu acea călătorie şi tot restul, iar eu cred că au dreptate.

În inima mea le-am dat şi eu dreptate lui Menie şi Salviniei. Domnul Mardell era într-adevăr mult prea bun cu acel băiat. Îmi mărturisise chiar că avea de gând să-l viziteze pe Gabriel la sfârşitul sejurului său în Anglia. Ca răsplată pentru progresele făcute, voia să-i propună să-l ia cu el într-o excursie cu automobilul, iar apoi să se întoarcă împreună acasă, însă nu trebuia să se ştie, fiindcă voia să-i facă o surpriză. Din pricina acestui Gabriel împărtăşeam acum deja un secret cu trei oameni – asta mă scotea din sărite. De data asta, şederea noastră a fost aşa de paşnică şi plăcută, încât am plecat acasă chiar mai târziu decât era stabilit. Toate femeile

din familie, plus Rosalba, ne-au dus la tren şi ne-au dat suficientă mâncare cât să ne ajungă pentru o călătorie la Reykjavik, iar bunica ne-a invitat insistent ca, mai presus de orice, să venim să stăm la ea mai mult atunci când aveam să ne întoarcem pentru ziua ei de naştere.

De altfel, această vară a fost mai puţin palpitantă decât cea precedentă, cu Bobby şi Aţă, iar aniversarea bunicii a fost de-a dreptul searbădă. De data asta, unchiul Isi a venit să-şi prezinte felicitările ca un tată exemplar, înconjurat de familia lui, şi toţi s-au simţit uşor traşi pe sfoară. Mamaia Hofer, care m-a rugat din nou să o însoţesc o bucată de drum, mi-a spus că lui Gabriel îi mergea excelent şi că ei bătrânul Mardell nu i se mai părea aşa de antipatic. El avea să plece peste câteva săptămâni în Anglia şi să călătorească o vreme împreună cu Gabriel. I-am spus că ştiam asta deja de mult chiar de la el, iar mamaia Hofer m-a întrebat dacă fusesem iarăşi vizavi. Fiindcă am observat că până şi ea era impresionată de prietenia mea cu familia Mardell, am simţit o mare satisfacţie să pot spune cu indiferenţă că în dimineaţa următoare aveam să merg pentru prima oară din nou la ei şi în continuare de câte ori voiam, până aveam să plecăm iar acasă.

Înflăcărarea mea pentru Lucie trecuse de mult de punctul culminant, însă, de îndată ce eram cu ea, mă copleşea vechea magie, astfel încât, fără să stau o clipă pe gânduri, deveneam complicea ei atunci când mi-o cerea.

La prima mea vizită, mi-a declarat că vrea să vorbească serios cu mine.

— Eşti deja o domnişoară, a spus ea, şi cred că pot să-ţi fac o mărturisire, mai cu seamă că şi tu ţii la Gabriel.

Deci ajunsese să creadă şi ea asta. Mi-am zis că n-are rost să neg o asemenea prostie. Ea a tăcut îndelung.

— Cântă puţin ceva – aşa pot să gândesc mai bine.

Nu puteam să cânt la pian câtă vreme muream de curiozitate. Şi-atunci Lucie mi-a zis că pot să mă aşez lângă ea.

— Ştii cât de mult ne iubim noi, Gabriel şi cu mine, şi că vrem să ne căsătorim, însă cu tata nu se poate vorbi despre asta. Gabriel şi-a găsit numaidecât o slujbă bună la o bancă englezească. A învăţat limba singur, la perfecţie, îi merge foarte bine, însă tata e un om în vârstă, orgolios şi încăpăţânat; nici dacă Gabriel ar deveni directorul Băncii Angliei nu mi-ar îngădui să mă mărit cu el.

— Dar cum e posibil aşa ceva? Tatăl tău ţine la Gabriel, ba chiar e mândru de el. Vrea să facă şi o excursie cu el, nu-i aşa?

— Nimeni nu mă poate ajuta în afară de tine, a spus Lucie pe un ton dramatic. Te-ai întors la momentul potrivit

— Dar şi Bertha te-ar ajuta cu plăcere.

— Da, dar nu vreau eu. După plecarea mea, trebuie să rămână cineva care să aibă grijă în continuare de tata. Dacă tata ar afla că ea m-a ajutat să fug, ar da-o afară din casă pe loc.

— O, vrei să fugi? Extraordinar! Ca-n cărţi!

— Nu-i deloc extraordinar, a spus Lucie întristată. Mi-ar fi plăcut mult mai mult să mă căsătoresc plecând din casa părintească, aşa cum se face de obicei. Gabriel şi cu mine a trebuit să aşteptăm toţi aceşti ani, fiindcă acum nu mai am nevoie de consimţământul tatei.

Era prea complicat pentru mine, însă aş fi făcut orice pentru ea.

— Ce trebuie să fac, Lucie?

Ea a stat iar să se gândească îndelung.

— Mai întâi trebuie să-i scriu verişoarei mele din Anglia şi să o întreb dacă pot să stau la ea, căci trebuie să fi locuit deja paisprezece zile acolo, înainte de a mă putea căsători. Gabriel şi cu mine vrem să facem lucrurile absolut corect. Nu mă duc să stau nici măcar la un hotel.

Iarăşi era prea complicat pentru mine.

— De îndată ce aflu când pot merge la ea, a continuat Lucie, trebuie să plec de-aici ca şi cum aş merge într-o excursie de o zi, fără valiză.

— Trebuie să-ţi scot pe furiş valizele şi hainele din casă?

— Ar fi minunat, dar nu se poate. Unde vrei să te duci cu valizele? În casa bunicii tale? S-ar afla imediat totul. Nu, trebuie să iei bijuteriile mele. Nu sunt multe, poţi să le ascunzi în mapa ta cu partituri, sigur nu se uită nimeni acolo, iar când plec, mi le aduci la gară.

Lucie mi-a dat o pungă de hârtie de la o cofetărie.

— Aici e prima porţie, a spus ea.

Era un şirag de perle cu închizătoare de diamant.

— În fiecare zi când vii să cânţi o să-ţi dau câte ceva.

Am băgat perlele printre cotoarele uzate, cuminţi, ale partiturilor cu muzică de Mozart şi Brahms.

— Când Gabriel a făcut mapa asta pentru mine, nu-şi putea imagina la ce-avea să servească.

Lucie a zâmbit.

— Eu da, a spus ea visătoare.

I-a scris verişoarei englezoaice în aceeaşi dimineaţă; şi acea scrisoare a trebuit să o scot pe furiş şi să o duc la poştă. Verişoara a răspuns (post-restant) că Lucie putea să vină să stea la ea oricând, iar aceasta a decis să dispară lunea următoare. A întrebat dacă aveam să mai fiu în oraş, însă n-am

ştiut ce să-i spun. În familia mea colerică nu te puteai hazarda să faci predicţii.

Soarta ne-a fost favorabilă şi, într-o dimineaţă însorită de august, în loc să merg vizavi, aşa cum credea toată lumea, m-am dus la gară, unde urma să o întâlnesc pe Lucie la trenul pentru Calais. Eram puţin tristă, ştiind că o văd pentru ultima oară, însă avea să fie o uşurare pentru mine să ştiu că bijuteriile sunt din nou în grija ei. Purta o rochie azurie, de vară. Trenul urma să plece abia peste douăzeci de minute, aşa că m-am dus să stau în compartiment cu ea. Mi-a mulţumit fiindcă o ajutasem şi m-a rugat să-i mai fac un ultim, deloc simplu, serviciu.

— Peste câteva zile trebuie să te duci la tata – pe tine cu siguranţă te va lăsa oricând să intri. Îi spui că Gabriel şi cu mine suntem foarte trişti că a trebuit să recurgem la acest pas, dar că n-am avut de ales. Îi scriu şi eu de îndată ce ajung în Anglia, căci nu vreau să-şi facă griji în legătură cu mine. Mai spune-i şi că Gabriel şi cu mine îl iubim foarte mult şi că sperăm că totul va fi din nou bine între noi, aşa cum a fost întotdeauna.

M-a sărutat şi mi-a urat succes în misiunea mea diplomatică. Apoi a trebuit să cobor, însă am rămas să-i fac cu mâna cât mi s-a părut că mai văd măcar şi numai o umbră a chipului ei fericit.

Pentru mine era un secret greu de păstrat, însă simţul răspunderii mi-a impus tăcerea. Mamei i-am spus că nu merg la Lucie să cânt la pian pentru că ea plecase pentru scurt timp din oraş.

După câteva zile, am primit o scrisoare de la Londra, în care ea îmi amintea de promisiunea pe care i-o făcusem. Gabriel adăugase şi el câteva rânduri, numindu-mă zâna lor curajoasă. Acest titlu onorific trebuia însă mai întâi să-l câştig. Mă vedeam zburând ca o zână curajoasă în camera domnului Mardell şi vorbindu-i atât de înţelept, încât el să verse câteva lacrimi de emoţie şi să spună: „Totul e uitat şi iertat datorită ţie, Gittel. Scrie-le şi spune-le copiilor mei că pot veni imediat acasă".

Veselă şi încrezătoare în victoria mea, m-am dus în dimineaţa următoare la casa unde petrecusem aşa de multe ore fericite. Am sunat la uşă şi mi-a deschis Bertha. S-a speriat când m-a văzut şi pe obraji au început să-i şiroiască lacrimi.

— O, Gittel, peste noi s-a abătut o mare năpastă.

Salvinia şi-a scos capul pe ferestruica biroului. Îşi ţinea degetul arătător pe buza de sus, acoperită de mustaţă.

— Linişte, vă rog, linişte! a sâsâit privind speriată spre camera domnului Mardell.

Suspinând întruna, Bertha mi-a povestit că, după ce primise scrisoarea de la Lucie, domnul Mardell refuzase să mănânce, să doarmă ori să vorbească cu cineva; da, acest bărbat extrem de îngrijit nici nu se mai bărbierise de-atunci, de parcă „ar fi fost în doliu".

Cu precauţie, Salvinia şi-a scos din nou capul prin ferestruica biroului:

— Nici măcar cu noi, a şoptit ea, n-a mai vorbit după sosirea acelei scrisori. Menie şi cu mine lucrăm acum aşa, cum putem, nu ştim ce trebuie să facem, nu îndrăznim să mergem la el, iar el n-a sunat să ne cheme.

Şi exact atunci a sunat. În graba ei să ajungă cât mai repede la el, Salvinia a fost cât pe ce să se rostogolească afară prin ghişeu.

— Slavă Domnului! a gemut Bertha. Acum o să-şi vadă din nou de treburi, ca de obicei.

Salvinia s-a întors numaidecât, albă ca varul.

— A auzit că eşti aici, a spus ea speriată. Şi-acum zice că trebuie să mergi la el. Vai, nu ţi-e frică?

Mă simţeam şi mai mult „zână curajoasă" decât înainte şi am scuturat din cap energic şi, cum speram eu, eroic. Sub privirile admirative ale Berthei şi Salviniei, am deschis uşor uşa lucioasă, de culoarea mierii. Am intrat zâmbind dulce în camera familiară.

Domnul Mardell stătea la biroul lui, nebărbierit, slăbit şi îmbătrânit. Când am închis uşa în spatele meu şi, cu acelaşi zâmbet infatuat, m-am îndreptat spre el, a spus:

— Tu...

Acest singur cuvânt i-a fost de-ajuns ca să-şi arate cumplita duşmănie faţă de mine. Genunchii îmi tremurau şi nu mai vedeam nimic altceva decât privirea lui dispreţuitoare îndreptată către locul unde stăteam. M-am aşezat pe scaunul din faţa lui, iar el a continuat să se uite la mine fără să spună ceva.

— Domnule Mardell, m-am bâlbâit eu, nu trebuie să fiţi supărat pe Lucie sau pe Gabriel sau pe mine.

— Aşa, nu trebuie să fiu supărat, m-a îngânat el cu o voce răguşită, cu un timbru bizar. Despre Lucie o să vorbesc numaidecât, însă mai întâi am o socoteală cu tine. Ştii ce eşti tu?

N-am fost în stare de mai mult decât să scutur din cap.

— Eşti o trădătoare.

S-a ridicat de pe scaun şi a început să meargă încolo şi încoace ca un animal într-o cuşcă.

— Eşti o trădătoare fără pic de recunoştinţă. Nu înţeleg cum cineva aşa de tânăr poate fi deja de o josnicie atât de

perfidă.

— Dar Lucie şi Gabriel se iubesc atât de mult, el este un băiat aşa de capabil, aţi spus chiar dumneavoastră mereu, iar acum, deodată, vi se pare că nu-i îndeajuns de bun pentru ea.

— Nu-i îndeajuns de bun? Nu-i îndeajuns de bun? Cine zice asta? Netotul se vinde unei femei mult mai în vârstă. O să regrete asta de-atâtea ori câte fire de păr are în cap, dar despre fiica mea şi acel nătărău o să vorbesc mai târziu. Acum vorbesc despre tine, trădătoareo! Nu ţi-e ruşine?

El fusese întotdeauna bun cu mine. Pusese tabloul deasupra pianului ca să-mi facă o plăcere. Asculta cu răbdare atunci când îi ceream un sfat sau o apreciere, şi era jalnic să-l văd acum nebărbierit şi şifonat, să nu mai fie el domnul Mardell cel elegant şi monden, ci doar un evreu bătrân şi trist, jignit şi supărat. Am izbucnit în hohote de plâns.

— Eşti convinsă, a continuat el, că ai jucat un rol foarte nobil în această poveste nefericită. Nimic mai neadevărat; cei doi ar fi plecat de-aici şi fără complicitatea ta. Dumnezeu ştie că fiica mea e majoră. Are treizeci de ani smintita. Nu-i trebuia consimţământul meu în Anglia, însă mai înainte de a împlini treizeci de ani nu putea să pună mâna pe moştenirea de la mama ei, dar nu despre asta vorbim acum, ci vorbim despre tine.

Mai dădu un ocol prin cameră. Albul ochilor i se făcu galben, iar unul dintre ochi i se injectă. Deodată a izbucnit în râs. Auzindu-l, Bertha şi Salvinia care, cu urechea lipită de uşă, încercaseră să asculte tot ce se spunea, au îndrăznit să intre.

— Măcar râdeţi din nou, a spus Bertha uşurată. Vă aduc numaidecât micul dejun.

— Plecaţi de-aici! le-a repezit domnul Mardell. Mai întâi trebuie să termin cu această tânără.

Văzând-o că ezită, a luat o carte şi s-a făcut că vrea să i-o arunce în cap. Cele două femei au zbughit-o afară din cameră, iar el a început să râdă iar de mama focului.

— Eşti o proastă, o idioată patentată, iar şmecherii ăia doi au văzut asta foarte bine. Ştiau că ţin foarte mult la tine, şi chiar aşa şi era.

S-a uitat la mine.

— Ştiai şi tu, nu-i aşa? Dacă nu i-ai fi ajutat pe cei doi, acum ai fi putut lua locul Luciei, însă cei doi perfizi, implicându-te în fuga lor, au avut grijă cum nu se poate mai bine să nu se întâmple asta. Ei ştiu că pot ierta orice, în afară de trădare şi nerecunoştinţă.

A mai dat un ocol prin cameră până a ajuns lângă scaunul meu.

— Nu vreau să te mai văd niciodată.

M-am ridicat să plec.

— Stai jos că n-am terminat! Cel mai mărunt lucru pe care îl poţi face după ce te-ai purtat aşa de frumos e să mă asculţi în linişte. Şi nu te mai smiorcăi şi uită-te la mine când vorbesc cu tine! O să te dau numaidecât pe uşă afară, şi-apoi să nu îndrăzneşti să mai apari în faţa mea, însă, înainte de a pleca definitiv de-aici, o să-ţi prezic ceva. Toată viaţa ta vei fi nefericită şi toţi te vor trage pe sfoară mereu şi oriunde. Toţi cei care au încredere în tine vor fi înşelaţi în încrederea lor. Şi când oamenii îţi vor dori binele, vei fi prea nătângă să preţuieşti asta la adevărata valoare. Se prea poate ca, odată cu trecerea timpului, fiica mea şi acel individ abil, ginerele meu, să-mi intre din nou în graţii, însă pe tine nu te voi ierta niciodată. Ginerele meu! Să mori de râs, nu alta.

S-a apropiat de mine.

— Tu chiar crezi că Gabriel e îndrăgostit de-adevăratelea de fiica mea? Nici vorbă. Ai citit *Camera Obscura*[41]?

— Da, domnule Mardell.

— Atunci ştii şi povestea lui Keesje care voia să aibă parte de o înmormântare decentă. Asta a vrut şi Gabriel, crezând că în felul ăsta poate fi cel mai sigur de ea. Pentru tine nu există nicio siguranţă. Semeni cu tatăl tău, însă el ştie că e un *schlemiel*. Vei crede întotdeauna că fericirea ţi-e la îndemână, însă nu vei avea parte decât de dezamăgire şi tristeţe.

Mi-am adus brusc aminte de cupele pline de bucurie şi suferinţă ale doamnei Knieper şi am spus bâlbâindu-mă că voi învăţa cel puţin să cânt bine *Appassionata*. Domnul Mardell a tăcut o clipă, iar apoi a rostit blestemul:

— Poate că într-adevăr o să înveţi asta odată, când vei fi foarte bătrână, a spus el râzând, *însă atunci nu va mai fi nimeni care să vrea să te asculte*, ori ai crezut cumva că poţi deveni vreo faimoasă pianistă de concert fără să ai la dispoziţie bani, putere sau inteligenţă?

M-am ridicat în picioare şi am bâjbâit spre uşă. Pe hol m-am împiedicat de Salvinia şi Bertha, care abia aşteptau să mă descoasă. Domnul Mardell a deschis uşa. Părea din nou stăpân pe sine.

— Întoarce-te puţin, Gittel, trebuie să-ţi mai spun ceva. Nu mai sunt supărat.

N-am avut curajul să intru în cameră şi m-am ascuns în spatele celor două femei bulversate.

— Scrie-i Luciei că poate să vină să mă viziteze peste vreo câteva luni. Că doar e o plăcere pentru tine să faci asta, nu-i aşa? Acum dă-mi mâna, aşa cel puţin ne despărţim ca buni

prieteni, însă nu fii dezamăgită dacă n-o să mai auzi niciodată nici de Lucie, nici de soţul ei. Ia-o ca pe o lecţie de viaţă.

— Hai, m-a invitat Bertha măgulitor, dă mâna cu domnul Mardell!

Însă nu se mai putea. Am alergat afară în căutarea unui loc în care să-mi revin. La începutul străzii, toate băncile de sub copaci erau ocupate de mame cu copii ţipând. Ceva mai încolo am găsit, în cele din urmă, una pe care dormea ghemuită confortabil o bătrânică plină de noroi. Mai rămânea exact atât loc liber cât să stau lângă ea şi să plâng fără să mă izbesc de pantofii ei scâlciaţi.

Domnul Mardell spusese că sunt de o josnicie perfidă, şi aşa şi era. O idioată patentată – şi asta era adevărat, însă de ce era aşa de supărat că Lucie voia să se mărite cu Gabriel care, după părerea lui, era mult prea bun pentru ea?

Astfel de gânduri sterpe îmi treceau prin cap când am auzit o voce cristalină.

— Nu se poate! Gittel, chiar tu eşti? Ce s-a întâmplat? Te-ai lovit?

Uluită, mi-am ridicat ochii şi am văzut o femeie tânără, blondă şi zveltă, care avea în fiecare mână câte o sacoşă grea, plină cu fructe şi zarzavaturi. Praz şi pătrunjel, varză, mere şi pepeni contrastau plăcut cu albăstriul rochiei de bumbac.

— N-o mai cunoşti pe Odette Bommens?

Era aproape de nerecunoscut: mult mai subţire şi mai energică, părea cu zece ani mai tânără faţă de atunci când o văzusem ultima oară.

M-a privit îngrijorată:

— Ce s-a întâmplat cu tine şi cum de te-ai aşezat lângă bătrâna asta jegoasă?

Se dezvăţase să înceapă fiecare propoziţie cu un oftat.

Am preferat să nu vorbesc despre mâhnirea mea.

— Nici nu trebuie, a spus *madame* Odette.

Înţelegea însă acum că eram aşa de aproape, trebuia să merg cu ea să-l salut pe Arnold. Le mergea bine tuturor. Robert şi Lucien erau mulţumiţi de şcoală, iar ea se înţelegea într-un mod foarte plăcut cu fratele ei.

După soarele strălucitor din stradă, ochii mei iritaţi n-au fost la început în stare să distingă mare lucru în semiîntunericul catifelat din cafeneaua lui Arnold. După ce m-am obişnuit, am admirat mobila veche, alămurile strălucitoare şi barul, decorat din belşug cu frunze aurite, precum cea mai mândră flaşnetă.

Odette a spus că un pahar de bere mi-ar face bine. A turnat cu dexteritate, cu un guler frumos de spumă, fără să verse o picătură pe dinafară.

Apoi m-a rugat să lustruiesc un scrin sculptat pe care îl dăduse cu ceară. Între timp, ea avea să prepare cafeaua.

Puteam să mă dedic colţului celui mai dificil, unde trei domni în costume medievale, cu pocalele ridicate, le făceau semne trecătorilor. Mai întâi, ceara în exces trebuia scoasă cu un beţişor din toate crăpăturile, apoi urma lustruitul.

Nu-i remediu mai bun pentru supărarea femeilor ca lustruitul lemnului cu ceară şi frecatul obiectelor de alamă, a spus *madame* Odette.

Îşi dorise asta de multe ori când baroneasa încă mai trăia, însă aceasta îi interzisese strict să le ia servitorilor treaba din mână.

— A fost o mare dezamăgire pentru mama că am rămas o fată aşa de simplă, în timp ce ea era o adevărată femeie de lume.

Chemat din cramă, Arnold Bommens a venit şi m-a îmbrăţişat în felul lui afectuos.

Abia dacă mi-am făcut timp să beau în linişte excepţionala cafea a lui Odette. Doi dintre domnii de pe scrin străluceau, cu pocale cu tot, şi era sub demnitatea mea să-l las împâclit pe cel de-al treilea. Când Arnold a întrebat dacă vreau gofre, sora lui i-a spus că el ar fi trebuit să ştie că n-am voie să mănânc aşa ceva din motive religioase. De o josnicie perfidă cum eram, am minţit că gofrele erau permise. După o oră, *madame* Odette m-a condus până acasă, însă a refuzat să intre. Nu mai mergea în vizită la doamne veritabile. I-am mulţumit pentru dimineaţa plăcută, iar ea mi-a spus la despărţire că trebuie să-i promit să nu mai plâng niciodată pentru un bărbat, căci niciunul din ei nu merită asta.

Încercările la care eram supusă încă nu se terminaseră. Ajunsă acasă, am auzit încă de pe scară vocea puternică şi monotonă a fetei cu care Charlie urma să se logodească peste câteva săptămâni. Ca toate mătuşile tinere, se simţea obligată să fie foarte drăguţă cu noii nepoţei. Aşa că m-a salutat cu un strigăt de bucurie şi un sărut umed. Pe-atunci, alegerea lui Charlie era pentru mine o enigmă. Viitoarea lui soţie era lipsită de eleganţă şi plicticoasă şi, în plus, avea o voce care-mi provoca mereu ascuţite dureri de cap. De-atunci am învăţat că bărbaţii care au reuşit să seducă un şir de femei încântătoare ale altora cred că au în lipsa de graţie a propriei şi legitimei consoarte o garanţie împotriva coarnelor puse de ei cu atâta plăcere pe atâtea şi atâtea capete, în anii lor sălbatici.

— Ia zi, ai cântat frumos la pianul familiei Mardell? a ţipat vocea neplăcută a mătuşii mele celei mai tinere.

Încă mă mai gândeam la un răspuns potrivit, când uşa camerei s-a deschis brusc şi a apărut mamaia Hofer.

Fără să se uite în stânga sau în dreapta, fără să salute pe cineva, a venit spre mine. S-a postat în faţa mea şi şi-a scos cu grijă mănuşile negre satinate. Le-a pus pe masă.

— Ai ştiut, târfa prefăcută! a spus ea şi mi-a tras câte o palmă pe fiecare obraz, încât am văzut stele verzi.

Bunica, Rosalba şi tânăra mătuşă, care se uitaseră împietrite de spaimă la maltratarea mea, au început împreună să protesteze vehement, însă mamaia Hofer şi-a pus din nou mănuşile ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat.

— Le-ai meritat sau nu? a întrebat ea.

Am spus că le meritasem, astfel încât ea să poată ieşi din casă fără să fie molestată de cele trei femei, pe bună dreptate înfuriate.

— Pentru numele lui Dumnezeu, ce-ai făcut? a întrebat bunica.

Fără să scot o vorbă, am alergat pe scară în sus, spre camera de oaspeţi.

După-amiază, Charlie a venit de la bursa de diamante cu vestea fugii Luciei. Mi-a fost dat să mai aud multe despre făţărnicia mea, însă nimeni n-a aflat vreodată cât de mult implicată fusesem în acea întâmplare. Fără îndoială că, într-un mod nemilos, domnul Mardell le impusese Salviniei şi Berthei tăcerea.

Luciei i-am trimis o scrisoare scurtă, în care i-am comunicat pe un ton neutru că putea să-şi viziteze tatăl peste câteva luni.

Una dintre previziunile domnului Mardell s-a adeverit. Ea n-a răspuns.

XI

Moartea Rosalbei a fost liniştită şi misterioasă cum fusese şi viaţa ei. Freddie a găsit-o într-o dimineaţă jos la scară, în stare de inconştienţă. Ţinea tava pe care dusese sus micul dejun al bunicii aşa de strâns în mâinile ei aspre de-atâta muncă, încât nu i-a putut fi luată decât cu greu.

A mai trăit câteva zile, cea mai mare parte din timp fără a fi conştientă. Bunica a refuzat să o ducă la spital şi nici de vreo infirmieră n-a vrut să audă. Treizeci şi şapte de ani îi fusese Rosalba companie fidelă, a spus ea, niciunei mâini străine nu îi era îngăduit să o îngrijească.

A crezut că face bine chemând un pastor anglican la bolnavă, fiindcă aceasta, în vederea sfârşitului, poate avea să-şi afle totuşi consolarea în credinţa pe care în timpul vieţii o

uitase. Bătrânul pastor se aşezase lângă muribundă şi murmura rugăciuni când, deodată, ea a deschis ochii şi l-a văzut lângă pat.

Privirea ei a căutat-o pe cea a bunicii.

— Ce caută bătrânul goi aici? a întrebat ea. Spune-i să plece, n-am nevoie de el.

Au fost ultimele ei cuvinte.

Rosalba fusese întotdeauna o neînsemnată figură de fundal, însă când ne-am întors de la înmormântare, casa bunicii era tăcută şi goală fără ea.

Pastorul venise şi el. Acum, că Rosalba nu mai era în stare să protesteze împotriva prezenţei lui, a putut ţine un discurs lung şi emoţionant la mormânt. După câteva săptămâni de doliu profund, bunica a găsit o evreică tânără şi dezgheţată din Brabant, dornică şi capabilă să preia sarcinile Rosalbei.

Graţie prezenţei ei vesele, atmosfera în casă s-a schimbat total. Toţi unchii, căsătoriţi sau nu, s-au îndrăgostit pe loc de ea şi era amuzant să vezi cât era de pricepută să le respingă cu o glumă încercările de apropiere.

Pentru bunica a început o a doua tinereţe. Şi-a cumpărat diverse rochii gri-perle şi de culoarea levănţicii, care nu mai aduceau în niciun fel aminte de regina Victoria. A călătorit mult şi a căzut pradă diavolului jocurilor de noroc. A devenit o clientă îndrăgită a meselor de joc din Oostende şi Spa. Mamaia Hofer, care avea spioni peste tot, ştia până la ultima centimă sumele pierdute de bunica şi le comunica descendenţilor ei neliniştiţi.

După câteva luni, într-un consiliu de familie convocat în mare grabă, s-a adus în discuţie posibilitatea de a o pune sub curatelă, însă, după ce s-au adus numeroase argumente pro şi contra, participanţii s-au despărţit fără să ia vreo decizie.

Bunica a pus singură capăt scurtei sale euforii a libertăţii: a făcut un atac de apoplexie care a adus-o în imposibilitatea de a se mai sustrage vreodată vigilenţei tandre a copiilor ei.

Când am văzut-o ultima dată, arăta mai bătrână cu zeci de ani.

Peruca cochetă cu care stârnise atâta iritare devenise prea grea pentru ea. În jurul feţei schimonosite, din care jumătatea din stânga era complet paralizată, atârnau câteva şuviţe subţiri de păr alb. Doar cu greu reuşea să mai articuleze câteva cuvinte, de cele mai multe ori ininteligibile.

Odată, când stăteam singură lângă patul ei, a spus dintr-odată destul de clar:

— Aşa de tare mă bucur că anul viitor n-o să văd castanii înflorind.

Cu greu a povestit cum îşi îngropase primul copil undeva, într-o ţară îndepărtată. Unde fusese asta, nu-şi mai amintea:

— Dar era un copilaş aşa de frumos.

A plâns în felul sfâşietor al oamenilor bătrâni şi bolnavi, cu sughiţuri adânci, fără lacrimi.

— Şi toţi castanii pe lângă care am trecut în drum spre casă, aşa de mulţi castani, plini de lumânări albe şi roşii... De-atunci i-am urât pentru totdeauna.

Era bunica mea şi aveam senzaţia că stau lângă o străină. Mili spunea că fiecare chip omenesc are povestea sa ascunsă, însă numai ochii înţelepţi o puteau citi bine.

Cât de singuratică şi de amară fusese viaţa bunicii, în ciuda familiei ei numeroase, s-a văzut în ultimele rânduri ale testamentului ei, din care toate femeile din familie primiseră câte o copie.

Tuturor fiicelor şi nepoatelor doresc să le recomand insistent: Nu ţineţi niciodată personal în serviciul vostru mai mult de cinci ani.

Aşadar citisem greşit şi povestea secretă a Rosalbei.

Ultima dată când am putut să stau la bunica, casa familiei Mardell era nelocuită şi pe ea erau lipite anunţuri ale agenţilor imobiliari.

Lucie rămăsese cu Gabriel la Londra, iar tatăl ei aştepta, într-un hotel din Bruxelles, viza de intrare în Statele Unite.

Gabriel nu şi-a revăzut niciodată iubitul său Anvers. A murit pe neaşteptate câţiva ani mai târziu, din pricina unei boli de plămâni.

După o jumătate de an şi obişnuitele bătăi de cap pe care le implică împărţirea unei moşteniri, mama şi-a primit partea. Era o sumă frumoasă.

După plata tuturor datoriilor, au rămas destui bani pentru cumpărarea unei case şi, pe deasupra, şi ceva pentru o investiţie într-o afacere potrivită. Tata şi-ar fi dorit cel mai mult să emigreze imediat cu noi în Mesopotamia, ţara viselor sale. De ce se simţea aşa de atras de ea, nu mi-a fost niciodată limpede. Numele sonor trezea la el probabil asociaţii cu *O mie şi una de nopţi*. Unchiul Wally a trebuit să intervină ca să-l oprească de la aventura aceea sălbatică şi, în semn de mulţumire, el, mătuşa Eva şi Mili au fost invitaţi la masă pentru a sărbători bunăstarea noastră recâştigată. La desert, Wally s-a ridicat în picioare şi a bătut cu un cuţit în pahar. Ne-a rugat să închinăm în cinstea unui bărbat care, deşi aduna în persoana lui toate virtuţile, nu era preţuit la întreaga lui valoare de contemporani şi nici măcar de anturajul cel mai apropiat,

care avea totuşi privilegiul de a se bucura zilnic de eminentele lui calităţi.

— Un soţ exemplar, un tată devotat, un prieten fidel...

Unchiul Wally a trebuit să se oprească puţin, cât să-şi tragă răsuflarea. Zâmbind măgulit, tata şi-a lăsat ochii în pământ cu modestie.

— Un bărbat, a continuat Wally ridicând glasul, care nu se lasă doborât de adversităţi, dar care ştie şi să petreacă atunci când e momentul. Un bărbat, ca s-o spun scurt şi apăsat, aşa cum într-un secol numai unul se naşte. Vă rog, iluştri comeseni, să goliţi paharul în sănătatea iubitului vostru, al tuturor, Wally!

După ce ne-a trecut cât de cât indignarea, am ţinut fiecare dintre noi, pe rând, un discurs despre propriile virtuţi, în afară de mătuşa Eva, care, după „Iluştri comeseni", n-a mai putut să se oprească din râs.

După masă, ne-a oferit cu toată inima ajutorul la amenajarea noii case. M-a tras în poala ei şi m-a îmbrăţişat.

— În ce culori vrei să-ţi amenajezi camera, Gittel?

— O, albastru sau aşa ceva, am spus eu indiferentă.

Mama se plângea că în ultima vreme eram aşa de nemulţumită, încât nu mai ştia ce să facă cu mine, însă mătuşa Eva avea mereu o scuză la îndemână.

— O să vedeţi cum o să-i placă odată ce vom fi început, a spus ea, încercând să facă să pară totul un fleac. Nu trebuie să uitaţi cât a suferit anul trecut. Bineînţeles că încă mai e întristată când se gândeşte la bunica şi la Rosalba.

Anul trecut suferisem mult mai mult decât putea ea să bănuiască şi voiam să fiu chibzuită şi prudentă ca fecioarele înţelepte. Nu-mi trecea prin cap să plâng două femei care se urâseră una pe alta. Rosalba fusese o cicălitoare vicleană, şi adevăratul motiv pentru care bunica o veghease cu devotament când aceasta se aflase pe patul de suferinţă – o bucurie profundă provocată de agonia celei care o chinuise – era înspăimântător. La familia Mardell şi la Gabriel nu voiam să mă mai gândesc şi nici să mă bucur de ameliorarea situaţiei noastre financiare nu voiam, căci, cu felul tatei de a-şi conduce afacerile, aceasta nu putea să fie decât de scurtă durată. Aveam să casc bine ochii şi să nu mă mai las nicicum trasă pe sfoară şi în felul ăsta n-aveam să cânt niciodată bine *Appassionata*. Între timp tot în poala mătuşii Eva stăteam, iar pe ea nu mai puteam să o fac să aştepte un răspuns.

— Aţi ghicit bine, i-am şoptit la ureche. Încă mai sunt tristă pentru bunica şi Rosalba.

Şi în vreme ce spuneam asta, eram fericită să ştiu că nu mint.

Scheveningen,
1958

Notes

[←1]

Mototol; ghinionist (id.).

[←2]

Termen pentru mâncăruri preparate după prescripţii rituale mozaice.

[←3]

Ascultaţi! Ascultaţi! / Câinii latră-ntărâtaţi! / Vin milogii la oraş / Unii-n zdrenţe / Şi-n cotrenţe / Şi-unu-n togă de mătase, fecioraş (engl.).

[←4]

Sinagogă (id.).

[←5]

Cerşetor (id.).

[←6]

Şcoală talmudică (id.).

[←7]

Bine, bine (germ.).

[←8]

Sabat (id.).

[←9]

Intendent (id.).

[←10]

Soţie a rabinului (id.).

[←11]

Budincă din tăiței (id.).

[←12]

Rabin (id.).

[←13]

Kippa: acoperitoare a creştetului capului purtată de evreii credincioşi.

[←14]

Bandou: acoperitoare a capului purtată de evreicele credincioase.

[←15]

Neevreii (id.).

[←16]

În locul adjectivului „nechibzuită" din versiunea Cornilescu a traducerii în limba română a *Bibliei* (vezi nota 17), am ales să folosim, atât în titlu, cât şi în corpul romanului, adjectivul „nesăbuită", datorită apropierii sale de sensul termenului „*dwaas*", care apare în textul original.

[←17]

Biblia sau Sfânta Scriptură. Vechiul şi Noul Testament, traducere de D. Cornilescu, G. Cornilescu, T. Popescu şi E. Constantinescu, Gute Botschaft Verlag (GBV) 1989,1990. Dillenburg, West Germany, p. 968.

[←18]

Nebuni (id.).

[←19]

Săpun (neerl.).

[←20]

Femeie de lume (fr.).

[←21]

Nobleţea obligă (fr.).

[←22]

Criza mea de nervi, criza mea de nervi (fr.).

[←23]

Salutări afectuoase din Scheveningen (fr.).

[←24]

Ia te uită! (fr.)

[←25]

Năpastă, pacoste (fr.).

[←26]

Pramatie (fr.).

[←27]

Gunoi; pleavă a societăţii (id.).

[←28]

De fapt, forma corectă a expresiei în limba germană este „*Pack schlägt sich, Pack verträgt sich*" (Acum se scuipă, acum se pupă).

[←29]

Olandezi putrezi de bogaţi (germ.).

[←30]

Dar de nevastă n-o s-o iau niciodată (germ.).

[←31]

Cameră de muzică (germ.).

[←32]

Linişte! (germ.)

[←33]

Avânt (germ.). *Aufschwung* face parte din *Fantasiestücke opus 12*, un ciclu de opt piese muzicale pentru pian, compuse de Robert Schumann.

[←34]

Speculant; escroc (germ.).

[←35]

Teatru de bâlci, trupă de mâna a treia (germ.).

[←36]

Cherchelit(ă) (germ.).

[←37]

Mică răceală (germ.).

[←38]

Cofetărie (germ.).

[←39]

Cine pierde câştigă (fr.).

[←40]

Textul original al versului modificat de Charlie este *Heb je van de zilveren vloot wel gehoord / De zilveren vloot van Spanje*? (Auzit-ai oare de flota de-argint / Flota de argint a Spaniei?) şi face parte din „*De zilvervloot*“ (Flota de argint), un cântec din secolul al XIX-lea despre distrugerea „flotei de argint" a spaniolilor de către neerlandezii conduşi de Piet Hein (1577–1629).

[←41]

. Antologie de schiţe de moravuri scrise de Nicolaas Beets (pseudonim: Hildebrand; 1814–1903) şi publicate în 1839.

Table of Contents

Notes

Table of Contents

Notes 112